

શ્રી ચશોવિજયજી

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

૨૪૦૬

૩૪૩૭

વિજયપાર્શ્વનાથાય નમઃ

મા. શ્રીવિજયપ્રેમસૂરીશ્વરેભ્યો નમઃ

ભિક્તિસરિતા

યાને

સ્નાત્રપૂજાનું વિશિષ્ટ વિવેચન

અર્થાલેખક:-

મુવિહિત શ્રમણસાર્થાધિપતિ, સૂરિશેખર, સિધ્ધાન્તમહોદધિ
પૂ. પાદ આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિદ્વાન
વિનેયરત્ન-પ્રભાવકપ્રવચનકાર તપસ્વી પૂ. મુનિરાજશ્રીમદ્

ભાનુવિજયજી મહારાજના પ્રથમશિષ્યરત્ન

પૂ. મુનિરાજ શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ

પ્રકાશક:-

જૈન આરાધક મંડળ

દાદર.

[સંવત ૨૦૧૦]

[પ્રથમાવૃત્તિ]

તકલ ૧૦૦૦

પ્રાપ્તિસ્થાન
આત્મકમલલલિધસૂરીધરજી જૈન જ્ઞાનમંદીર
પોર્ટુગીઝ ચર્ચ સ્ટ્રીટ,
૬, એસ. લેન,
હાદર (ખી.ખી.)

મૂલ્ય: ૦—૬—૦

મુદ્રક:
ધી ન્યુ ગ્રેટ પ્રીન્ટરી
૧૦૪, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ,
મુંબઈ ૧.

શ્રીશંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ
પૂ. પ ગુરુદેવ આ. શ્રીવિજયપ્રેમસૂરીશ્વરેભ્યો નમઃ

જિનભક્તિસરિતા યાને

સ્નાત્રપૂજનું વિશિષ્ટ વિવેચન

અર્થાલેખક:-

સુવિહિત શ્રમણસાર્થાધિપતિ, સૂરિશેખર, સિધ્ધાન્તમહોદધિ

પૂ. પાદ આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના વિદ્વાન

વિનેયરત્ન-પ્રભાવકપ્રવચનકાર તપસ્વી પૂ. મુનિરાજશ્રીમદ્

ભાનુવિજયજી મહારાજના પ્રથમશિષ્યરત્ન

પૂ. મુનિરાજ શ્રી પદ્મવિજયજી મહારાજ

પ્રકાશક:-

જૈ ન આ રા ધ ક મંડળ

દાદર.

૦૧/૧૨/૨૦૧૦

[સંવત ૨૦૧૦]

[પ્રથમાવૃત્તિ]

નકલ ૧૦૦૦

* નિવેદન *

વૈરાગ્યવારિધિ પ.પૂ આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્ યશોદેવસૂરિજી મહારાજનું વિ. સં. ૨૦૦૯નું ચાર્તુર્માસ મધ્યપ્રાંતમા હિંગનગ્રાટ મુકામે થયું. ત્યાં કાર્ત્ત પ્રસંગ પામીને શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતનો સ્નાત્રમહોત્સવ ઉજવાયો હતો. સ્નાત્રમહોત્સવમાં ભાગ લેનાર ભાગ્યજીએ સ્નાત્રપૂજના વિશિષ્ટ વિવેચનની પૂ. આ. મ. પાસે માંગણી કરી. તેઓશ્રીએ મારા પૂ. તારક ગુરૂદેવને જે અનુકુળતા હોય તો વિવેચન તૈયાર કરવા લખી જણાવ્યું, પૂ. તારક ગુરૂદેવે સ્વપરહિતકારી અને શાસનોપયોગી અનેક કાર્યોમાં રોકાએલા હોવાથી સમયના અભાવે તે વિવેચન લખવાની મને કૃપામય આજ્ઞા કરી. જેના પાલન રૂપે મેં આ વિવેચન તૈયાર કર્યું છે. વિવેચન લખવાના મંગલમય પ્રારંભથી માંડી તેની નિર્વિધન પૂર્ણાહુતિ થવામાં મૂળભૂત નિમિત્ત પૂ. આ. દેવશ્રી યશોદેવસૂરિજી મહારાજની શુભ પ્રેરણા છે, તેથી તેઓશ્રીનું પુનીત નામ સ્મરણ કરી શુભપ્રેરણા કરવા બદલ કૃતજ્ઞતાને અનુભવું છું.

પરમકારુણિક ચારિત્રચુડામણિ સિધ્ધાન્તમહોદધિ પૂ. પરમગુરૂદેવ આચાર્યભગવંત શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ તથા તેઓશ્રીના વિદ્વાન શિષ્યરત્ન પૂ. તારકગુરૂદેવ મુનિરાજ શ્રી ભાનુવિજયજી મહારાજની પરમકૃપાથીજ સ્નાત્રનું વિવેચન કરવા હું મંદબુધ્ધિ છતાં સમર્થ બની શક્યો છું. પૂ. આચાર્યભગવંતે સંસારના કૃત્રિયડમાંથી ઉદ્ધાર કરી સંયમના પંથે જોડવા બદલ અને ચારિત્ર આધ્યા બાદ સંયમ-સ્વાધ્યાયની પ્રેરણા અને તાલિમ આપવા બદલ મારા જેવા એક પામર જીવ પર જે અગણ્ય અને અનુપમ ઉપકાર કર્યો છે, તેનો બદલો તેઓશ્રીની ભવોભવ સેવા કરીનેય હું વાળી શકું તેમ નથી. એ ઉપકારની પ્રસાદીજ 'પારસલોહ' ન્યાયે લોહ જેવા મને પ્રગતિ આપી રહી છે. એઓશ્રીના પુનીત ચ જી મારા કાટિશ: વંદન છે.

આ વિવેચનનો અનુભવ મારે તો તદ્દન પહેલો હોવાથી, એ તૈયાર થયા પછી પૂ. ગુરૂદેવે દષ્ટિ નીચે કાઢી આપીને તેઓશ્રીએ મારા પર

અનહદ કૃપા કરી છે. વિવેચન પર તેઓશ્રીએ સુંદર પ્રસ્તાવના લખી છે, જેને વાંચીને વાંચકદ્વ દ્વિજનભક્તિનું સ્વરૂપ, તેના પ્રકારો વિગેરે જાણવા સાથે પરમાત્માની ભક્તિ કરવા માટે પ્રયત્ન પ્રેરણા મેળવી શકશે. માટે વાંચકોને પ્રસ્તાવના વાંચી મનન કરવાની મારી ખાસ લલામણ છે. પૂ તારક ગુરૂદેવશ્રીએ સમ્યગ્જ્ઞાનદાનાદિ અનેકવિધ ઉપકારો કરવા પૈદ્રી આ પણુ એક ઉપકાર મારા પર કરેલ હોવાથી તે બદલ તેઓશ્રીનો હું અત્યંત આભારી છું.

આધ્વર્ગ પરમાત્માની ભક્તિ ઉલ્લાસપૂર્વક કરી શકે તે માટે પંડિતવર્ગ શ્રીચીવિજયજી મહારાજે અનેક પૂજાઓ સાથે આકર્ષક અને લાવવાહી સુંદરપદ્યમય સ્નાત્રની રચના કરી છે. પદ્યોમાં શબ્દોની ગોઠવણી પણ અદ્ભૂત છે. મેરુ પર ઈંદ્રાદિએ ઉજવેલા જિન જન્માભિષેકના પ્રસંગનું દશ્ય પદ્યોમાં આમેહુખ ખડું થતું દેખાય છે. જિનની ભક્તિ કરનારા ભાવુક આત્માઓ માટે તેઓની કૃતિ અજબ ઉપકારક છે. તેઓએ રાસ, સજ્જાઓ, સ્તવનો વિગેરે અનેક પદ્યસાહિત્યનું બીજુંય સર્જન રોચક શૈલીમાં કર્યું છે.

હું કાંઈ તેવો સમર્થ લેખક નથી છતાં મારી અલ્પમતિ પ્રમાણે સ્નાત્રનું વિવેચન કરવા મને પ્રસંગ મળ્યો, તેને પ્રભુભક્તિઃખાતે ખતવી, આ વિવેચનને પૂ. તારક ગુરૂદેવોના કરકમળમાં સમર્પી કાંઈક કૃતાર્થતા અનુભવું છું.

વિવેચનમાં જગ્ગરથપણાથી થયેલ ક્ષતિ બદલ મિચ્છામિદુકકકં દઉં છું.

વિ સં. ૨૦૧૦ શ્રાવણ સુદ ૧૫ } એજ લીં
આત્મકમલલખ્ધિસૂરીશ્વરજી } પ.પૂ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય
જ્ઞાનમંદીર દાદર (બી. બી.) } પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પુ.
ગુરૂદેવશ્રી લાનુવિજયજી મહારાજનો
ચરણકિંકર મુનિ પદ્મવિજય.

સ્નાત્રપુજના મહિમા અંગે પ્રાસ્તાવિક

લેખક : સિધ્ધાન્તમહોદયિ પરમપૂજ્ય આચાર્ય ભગવંત શ્રીમદ્
વિજય પ્રેમસુરીધરજી મહારાજના શિષ્ય : મુનિલાલુવિજય

“રંગરસીયા રંગરસ બન્યો મનમોહનજી
કોઈ આગળ નવિ કહેવાય, મનકું મોહ્યુંરે ,,
વેધકતા વેધક લહે ,,
બીજા બેઠા વા ખાય, મનકું મોહ્યુંરે ,,”

અનુભવની ખલિહારી :-

કવિરત્ન પં. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે ઉપરોક્ત અનુભવ-વચનમાં ખતલાવ્યું છે કે જ્યારે કોઈપણ પ્રવૃત્તિ અથવા પ્રસંગનો રંગ જામી જાય છે, ત્યારે જોણે તેના રસનો અનુભવ કર્યો હોય, તે તેના અપ્રતિમ આસ્વાદનું માત્ર આંતરસંવેદન કરી શકે છે, પરંતુ બીજા કોઈની પણ આગળ અનુભવેલા રસનું પૂર્ણપણે યથાર્થ વર્ણન કરી શકતો નથી. કારણકે પરમાત્માની ભક્તિના રંગનો આંતર અનુભવ એવો ભવ્ય અને હૃદયસ્પર્શી બને છે કે એમ કહેવામાં પણ હરકત નથી કે તે ભક્તિરસનું આંતર સંવેદન અનુભવગમ્ય હોવાથી શબ્દમાં ઉતારી શકાતું નથી., બોલીને કે લખીને વર્ણવી શકાતું નથી. મહાન કવિ પણ તે રસાનુભવને શબ્દો દ્વારા પ્રગટ કરવા માટે અસમર્થ છે. પારાના સંયોગથી સોનાના પ્રત્યેક અણુમાં વેધ થાય છે, તે વેધનો અનુભવ લોઢાને શી રીતે થાય ? અરે ! લોઢાની વાત તો બાળુએ મુકા, બીજું સોનું. પણ તે વેધનો, તે પારાના અંતઃસ્પર્શનો અનુભવ શું કરી શકે ? એ તો બિચારો પોતાની ચાલુ સ્થિતિમાં એસી રહી વાયુનો સ્પર્શ કરી જાણે. અથવા જે મનુષ્ય રાધાવેધ સાધે છે તેજ વેધકતાના આનંદનો અનુભવ કરી શકે છે, રાધાવેધને જોનારા બીજા માણસો તો ત્યાં બાંધી એસી રહેશે; બાકી એ વેધ કરવાના અવર્ણનીય આનંદનો અનુભવ કરવા માટે ભાગ્યશાળી બની શકતા નથી.

પ્રભુલલિતનો અવર્ણનીય રસાસ્વાદ

એમજ પરમાત્માની લલિતરંગનો રસાસ્વાદ પણ એટલો બધો અદ્ભુત છે કે તે માત્ર સ્વયં અનુભવગમ્ય છે શબ્દોથી વર્ણન સાંભળી એ આસ્વાદનો ખ્યાલ કરી શકાય તેમ નથી. તે અનુભવની આગળ સંસારના દિવ્ય સુખોનાય સ્વાદનો અનુભવ કાંઈ જ વિસાતમાં નથી. એક બાબત સ્વર્ગના અતિશય આકર્ષણ હોવા છતાંય ઇન્દ્ર જ્યારે પ્રભુલલિતમાં મસ્ત બને છે, ત્યારે અનુપમ રંગનો અનુભવ કરી શકે છે., તો પછી સામાન્ય સુખના આકર્ષણવાળા માનવને તે અનુભવ કરવો કેમ જ કડીન બને? વિચારવા લાયક વાત તો એ છે કે મહાદિવ્યસુખમાં મહાક્ષતા દેવ તથા દેવેન્દ્રને અદ્ભુત રંગ દિવ્યનાટક જોવામાં આવે કે પ્રભુલલિતમાં? દિવ્યદેહક્ષતાને ધારણ કરનારી યુવાન ઇન્દ્રાણીઓની સાથે પ્રેમવિલાસમાં આવે કે જિનની લલિતમાં? અપૂર્વરંગ રત્નોથી ઝગમગતા વિમાન તથા દેવસેવક વિગેરેમાં આવે કે પરમાત્માની લલિતમાં? સંભવિત શું છે ?

ઇન્દ્રને પણ સ્વર્ગીય સુખથી અધિક પ્રભુલલિતમાં આનંદ

છતાં ખરેખર આ સત્ય હકીકત છે કે મેઘપર્વત ઉપર પ્રભુનો જન્માભિષેક ઉજવતી વખતે સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં કહે છે કે “હું ત્રિભુવનપતિ ! આપની લલિતથી જે આનંદનો અનુભવ હું કરું છું, તે આનંદ સ્વર્ગની આટલી બધી સામગ્રીમાં પણ આની શકતો નથી,” ઇન્દ્રને પ્રભુલલિતના રંગનો આસ્વાદ જ્યારે આવો અપૂર્વ આવે છે, ત્યારે તેનું રહસ્ય શું છે તે બદલ તેનું કારણ તપાસવું જોઈએ. તેની પાછળ શું એવું અદ્ભુત કારણ કાર્ય કરી રહ્યું છે તે વિચારવું જોઈએ.

સંસારમાં અનંત જન્મ લેવાપૂર્વક પરિભ્રમણનું
કારણ શુ? પરમાત્માની ભકિત ન કરી તે.

આ અપાર સંસારમાં આપણા આત્માને ભટકતા ભટકતા અનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન થઈ ગયા, છતાં હજી સુધી ભવભ્રમણનો અંત આવ્યો નથી, એમ આપણી વર્તમાન હાલત કહે છે. મોક્ષ એ આત્માનું પોતાનું સ્વરૂપ છે, જ્યારે સંસાર એ આત્માનું કૃત્રિમ રૂપ છે. પોતાના અનંત જ્ઞાન-સુખાદિથી ઝંઝગળતા મૂળ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ આત્માને હજી થઈ નહિ, અને કૃત્રિમ રૂપનો નાશ થયો નહિ, એ ખરેખર કેટલા બધા અફસોસની વાત છે! જગતના બીજા પદાર્થોમાં આવી ગયેલું કૃત્રિમ રૂપ તો અવસર પામીને ચાલ્યું જાય છે, પણ આપણા પોતાના જ આત્માનું ભાકુતી મંત્રિન રૂપ અનંતાનંત કાળ પસાર થવા છતાં પણ હજી સુધી એમજ ઉભુ છે, નાશ પામ્યું જ નથી, શું આ અતિશય શોચનીય નથી?

આત્માનું કૃત્રિમ રૂપ કયા કારણોથી નાશ ન પામ્યું?

કારણો આ છે:

(૧) જગદ્ગુરૂ શ્રીજિનેશ્વરદેવની ઓળખાણ થઈ નહિ.

(૨) તેમની પ્રત્યે અનહદ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા કરી નહિ.

(૩) તેમની સેવાભકિત બળવી નહિ.

(૪) તેમની આજ્ઞાને આધીન જીવન બન વ્યું નહિ.

પરમાત્માની ઓળખાણ અને તેમના પર પ્રેમ, શ્રદ્ધા, સેવાભકિત અને આજ્ઞાંકિતતા એજ આત્મા પર લાગેલી મંત્રિનતાને દુર કરવામાં અને મોક્ષના સુખને અપાવવામાં સમર્થ છે. તમે પૂછશો કે શું એમાં અતિમહાન અક્ષય સુખને અપાવવાનું આટલું મોટું સામર્થ્ય છે?

પ્રભુના નામનો પ્રસાદ :—પણ આ જુઓ કે કેવળ પરમાત્માના એક નામસ્મરણ માત્રનો એવો પ્રસાદ છે કે શાસ્ત્રોથી એ વાત જાણવામાં આવે છે કે શ્રી પાર્શ્વકુમારે આપેલા ‘નમોઅરિહંતાણુ’ શબ્દ પર સર્પ માત્ર મરવાના સમયે ધ્યાન રિથર કયું તો તેથી તે સર્પ કાળ કરીને નાગરાજ ધરણેન્દ્ર બન્યો. જ્યારે પ્રભુના નામ સ્મરણનો આવો ફોડ પ્રસાદ પ્રવર્તે છે, ત્યારે તેમની સેવાલક્ષિત, વિગેરેની તો વાત જ શી કરવી ?

પ્રભુપ્રેમ-શ્રદ્ધા-પૂજા વિગેરેનું સુંદર દષ્ટાન્ત :—

પ્રભુ પર પ્રેમ કરતા કરતા કૃષ્ણ અને શ્રીહુક રાજાએ અનંતકાળ રહે એવું મહાન ક્ષાયિકસંમકિત અને તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાજ્યું ! શ્રાવિકા મુલસાં પણ એમજ તીર્થંકર બનવાના અધિકારને મેળવી ચૂકી ! પ્રભુની ઉપર શ્રદ્ધા રાખવાથી કુતરી મરીને દેવ થઈ પાપી ચંડકાશિક સર્પ પણ પ્રભુના દર્શનથી મહાસમતાધારી બનીને સ્વર્ગમાં ચાલ્યો ગયો ! પ્રભુની પુષ્પ-પૂજાની લક્ષિત કરતાં કરતાં મહાનુભાવ નાગકંતુને લોકાલોકને દેખાડનારું કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું ! અક્ષતપૂજાની લક્ષિતથી કીર-યુગલ દેવ બની ગયું ! દેવપાળ વિગેરે પ્રભુ લક્ષિત કરવાથી તીર્થંકર નામકર્મ પામી ગયાં રાજા દશાર્ણભદ્ર ફક્ત શ્રીવીરપ્રભુને આડઅર્પૂર્વક વંદન કરવા જતો હતો, પણ ઇન્દ્રનો અતિશય આડંબર દેખાતો પ્રભુ-લક્ષિતથી ખૂબ આકર્ષાયો અને ત્યાંતે ત્યાંજ એણે સંસારનો ત્યાગ કરીને મુનિ બનવાપૂર્વક પ્રભુને વંદન કર્યું ; ત્યારે ઇન્દ્રને દશાર્ણભદ્ર મુનિના ચરણકમલમાં પડવું પડ્યું. અહો ! પરમાત્માની કેવી અદ્ભૂત લક્ષિત ! જીવનને પ્રભુની આજ્ઞાને આધીન બનાવી અનેક આત્માઓ સિદ્ધ બુદ્ધ મુક્ત થઈ ચૂક્યા છે.

કુસંસ્કારના નાશમાં સમર્થ પ્રભુભક્તિ :—

પ્રભુભક્તિનો લાલ ખરેખર અવર્ણનીય છે. અનાદિકાળથી આમ તો

જીવે આહારસંજ્ઞા, વિપયસંજ્ઞા, પરિગ્રહસંજ્ઞા, વિગેરેને લીધેજ જીવંતોના જીવનો પસાર કરી દીધા છે. પણ અશ્વેસાંકે આવા ઉચ્ચ માનવભવમાં પણ અજ્ઞાન રહી જડવાદી કાળમાં એવો ફસી પડ્યો છે કે સંસારને વધારનારી સંજ્ઞાઓને કાપવાના યોગ્ય ભવમાં એને બાલપણથી ઉલટી વધારી રહ્યો છે !! આ કાળે જીવો કે, વિવિધ સુખ સગવડો, વિજ્ઞાનની ચિત્રવિચિત્ર શોધો પાશ્ચાત્ય રીતિનીતિનું અંધ અનુકરણ, જડપદાર્થોની અનેક વિધિઆવશ્યકતા, અને જડની વિદ્યા, એ બધામાં જીવને ફસાવવાની કેવી વિપમ જાળ પાથરી છે ! એના પ્રભાવથી અંજાએલ જીવ જ્યારે ચિંતામણિરતનથી અધિક કિંમતી માનવલવની મળેલી ઉત્તમ તક બરબાદ કરવાની સ્થિતિમાં સપડાયો છે, ત્યારે શ્રી વીતરાગ જિનપરમાત્માની શ્રદ્ધા તથા ભક્તિ તેમાંથી બચાવવા માટે પ્રબલ સહાય આપે છે. માનવ જેવા ઉચ્ચ જીવનમાં અત્યંત પવિત્ર કાર્યોમાં સતત લાગ્યા રહેવાથી અનાદિ-કાળના કુસંસ્કારો શિથિલ બની જાય છે. પ્રભુભક્તિ એ એક ઘણું સુંદર પવિત્ર કાર્ય છે. એનાથી મનુષ્ય કુસંસ્કારનો નાશ કરી સુસંસ્કારનું ઉપાર્જન સુંદર કરી શકે છે. પ્રભુભક્તિ એ ઘણી અચ્છી સાધના છે. આ સાધનાથી હૃદય ક્રોમળ બને છે, નિર્મળ થાય છે, અને અપૂર્વ આત્માનંદનો અનુભવ થાય છે. પછી તો તેની આગળ બીજું બંધું ફીકડું અને રસવિનાનું લાગે છે. પ્રભુભક્તિથી પ્રભુના પ્રેમની જે વૃદ્ધિ થાય છે અને પ્રભુ પર જે મમત્વ વધી જાય છે. તેથી કુસંસ્કારના આકર્ષણ ઘણા ઘટી જાય છે, સુસંસ્કારોની પ્રીતિ વધતી જાય છે, આહાર, વિપય, અને પરિગ્રહ વિગેરેની આસક્તિ કપાતી આવે છે અને ત્યાગ, તપશ્ચર્યા અને વૈરાગ્ય વિગેરે તરફ જીવનો ઝોક (ઝુકાવ) વધતો ચાલે છે. આ બધાનું મૂળ પ્રભુભક્તિ છે.

માનવસંસ્કારોનો ગુણાકાર:-

માનવલવમાં જે સારાનરસા સંસ્કારોનો ખૂબજ અભ્યાસ થયો તેની વૃદ્ધિ પછીના જન્મોમાં એવી થાય છે કે જાણે તેનો ગુણાકાર બનતો જાય છે.

એ વાત શાસ્ત્રોમાં બતાવેલી જીવોની ભવપરંપરાથી સ્પષ્ટપણે જણાઈ આવે છે. કુસંસ્કારનો જે અભ્યાસ પડી ગયો તો તેની વૃદ્ધિ થઈ ગયાના જે અનેક દૃષ્ટાન્તો શાસ્ત્રોમાં આવે છે, તેમાંથી એક ચંડકોશિકનો દાખલો લો. તેવી રીતે સુસંસ્કારની વૃદ્ધિના અનેક દૃષ્ટાન્તમાંથી એક શાંતિભદ્રનું દૃષ્ટાન્ત વિચારો આ એ દૃષ્ટાન્તથી, કુસંસ્કારના પોપણમાંથી ઉત્પન્ન થતી ભયાનક સ્થિતિનો અને સુસંસ્કારને વધારવામાં તૈયાર થતી કસ્યાણની પરંપરાનો ખ્યાલ આવી જાય છે. જુઓ આ એનું આલું સ્વરૂપ:-

કુસંસ્કારની વૃદ્ધિનું દૃષ્ટાન્ત :- ચંડકોશિક :-

ચંડકોશિક નાગનો જીવ પૂર્વભવમાં એક સાધુ હતો. તેણે ક્રોધ કર્યો. એની વૃદ્ધિ થઈ વૃદ્ધિ ચાર રીતે મળાય:- દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ-ભાવથી પહેલાં-મૂળમાં ક્રોધનું માપ જુઓ સાધુએ દ્રવ્યથી એક સાધુ પર, ક્ષેત્રથી ઉપાશ્રય ક્ષેત્રમાં, કાળથી બહુ થોડા કાળ સુધી, અને ભાવથી દાંડાનો એક મામુડી ફટકો લગાવવાના ભાવથી ક્રોધ કર્યો. હવે જુઓ કે આ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ આગામી જન્મોમાં કેવા વધી જાય છે ! મારવા જતાં તે સાધુને તો પ્રહાર ન કરી શક્યો, પણ ચોતે થાંભલા સાથે માધું અફળાવાથી ત્યાંને ત્યાંજ મરી ગયો. ક્રોધ કર્યા બદલ કાંઈ પશ્ચાતાપ થયો નહિ, અને આલોચના પ્રાપ્તિ પણ ક્ષેવાયું નહિ તે પછી ચારિત્રસભાવે જ્યોત્ષિપ દેવ થઈ તાપસનો ભવ આમ્યો. ત્યાં ક્રોધના દ્રવ્ય અને કાળ વધ્યા ‘મારી વાડીના ફળ ચોરે તેને મારું.’ એટલે ચોરનારા અનેક તે અનેક દ્રવ્ય, અને હમણાં પૂરતું નહિ પણ જ્યારે જ્યારે ચોરે ત્યારે ત્યારે મારું, તે મહાકાળ વધ્યો, પાછો ક્રોધ માત્ર ઝુંપડીમાં નહિ પણ આખી પોતાની વાડીમાં, તે ક્ષેત્ર વધ્યું, ફળને તોડતાં રાજકુમારને પ્રબલ પ્રહાર કરવા માટે કુહાડી ઉઠાળી આ ક્રોધનો ભવ વધ્યો. પણ તે કુહાડી પોતાનાજ મસ્તક પર મડતાથી ચોતેજ મરી ગયો તે પછી સર્પનો જન્મ ધારણ કર્યો. જુઓ કે કેવો પાપી અવતાર ! આટલાજ

વાસ્તે આ મનુષ્યલવમાં પ્રભુપ્રેમ તથા પ્રભુભક્તિ નસેનસમાં એવી ભરી દેવી જોઈએ કે સઘળા અધમ સંસ્કારો દૂર થઈ જાય. પછી એને પેસવા જગાજ ન મળે. હવે ચંડકોશિક સર્પના અવતારમ ક્રોધના દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવના ગુણાકારનું તો પુછવું જ શું? મનુષ્ય અથવા તિર્યચ, જે ક્રોધ જીવ (કેટલાં બધાં દ્રવ્ય!) પોતાની દષ્ટિપથમાં આવે, (કેટલું મોટું ક્ષેત્ર!) તે જ્યાં સુધી પોતાની શક્તિ પહોંચે ત્યાં સુધી (કેટલો લાંબો કાળ!), તેને પ્રાણોથી ખતમ કરી નાખવો! (કેવો ઉગ્ર ભાવ!) એ જ જીવનનો વ્યવસાય થઈ ગયો, એવો કે જેમાં જગતદયાળુ પ્રભુ મહાવીરને પણ ડસવાનું છોડ્યું નહિ,—આ છે કુસંસ્કારનો, દુર્ગુણનો ગુણાકાર...એ તો સાઈં થયું કે પ્રભુએ એને પાછો વાળ્યો નહિતર તો કોણ જાણેઆગળ પર નરકાદિના કેવા ભયંકર ભવ થાત!

હવે જુઓ સુસંકારોની વૃદ્ધિનું દષ્ટાન્ત શાલિભદ્ર:-

શાલિભદ્રનો જીવ પૂર્વ ભવે સંગમનામે ગોવાવણપુત્ર! સુસંસ્કારમાં એણે ગુરુનું બહુમાન અને ત્યાગના સંસ્કારની કમાણી કરી. ફક્ત એકવાર તપસ્વી સાધુને દાન દેવાને માટે પોતાના ઘેર બહુમાનથી બોલાવ્યા અને જીવનમાં પહેલીજ વાર મળેલી એકજ ખીરની થાળીમાંથી અતિશય હર્ષ પૂર્વક બધીય ખીરનું દાન દીધું પાછું ઉપરથી કેવા ઉપકારી ગુરુ! કેવો સુંદર દાનનો પ્રસંગ!” આ મેં ઉમના ભાવનાભાગીને સમાધિપૂર્વક કાળ કરી એ શાલિભદ્ર થયો.’ ગુરુપ્રેમ અને ત્યાગપ્રીતિ આ બન્ને સુસંસ્કારોની વૃદ્ધિ એવી થઈ કે એણે પ્રભુ મહાવીરદેવને પોતાના શિરછત્ર ગુરુ ત્યાં સુધી બનાવ્યા કે અઢળક સંપત્તિની વચમાં પણ પોતાના પર શ્રેણિકરાજનું સત્તાધીશપણું એનાથી સહન કરી શકાયું નહિ! અને પૂર્વે કરેલા ત્યાગના સંસ્કારોના ગુણાકાર એવા થયા કે દરરોજ સ્વર્ગમાંથી ઉતરતી રત્ન આભરણુ વિગેરેની નવાણું દિવ્ય પેટીનો મહાપૈલવ અને કંચનના વર્ણુ સમાન બત્રીશ નવયુવતિ પત્ની—આ બન્નેનોય સંપૂર્ણપણે ત્યાગ કર્યો.

સર્વ પ્રકારે સંસારનો ત્યાગ કરી મહાવીર પ્રભુના શિષ્ય બની ત્યાગમાં આગળ વધી ઘેર તપશ્રય્યાથી શરીરની પુષ્ટતા અને સૌન્દર્યનો પણ ત્યાગ કરી અંતિમકાળે અનશન કરનાર થયા અને વલારગિરિ ઉપર શરીરનો પણ અનશનથી સર્વથા ત્યાગ કર્યો. ત્યાંથી કાળ કરીને અનુત્તર વિમાનમાં ગયા. ત્યાં તો ગુરુપ્રેમ અને ત્યાગના ગુણાકારનું પુણ્ય જ શું? શ્રી અરિહત પરમાત્માએ પ્રપેક્ષા તત્ત્વોના ચિંતનમાં અસંખ્યાત કાળ સુધી મશગુલ રહેવાનું જીવન ! આનો અર્થ એવો છે કે ગુરુના વચનમાં રમણતા, અર્થાત ગુરુમાં રમણતા એજ ગુરુપ્રેમ-ભક્તિ, ગુરુના ટ્રસ્ટોમાં રમણતાને મૂકી ગુરુના પ્રેમનું શ્રેષ્ઠ રૂપ કોણ છે ? ૩૩૦ કોટા કોટિ પલ્લોપમ સુધી અખંડ ગુરુપ્રેમ એ કેવીક વૃદ્ધિ !! ત્યાગ પણ કેવો બલવાન કે મંદ્રિયોના વિષય તરફ કોઈ આકર્ષણ નહિ, કોઈ વિકાર પણ નહિ ! તેથી મોગની કલ્પના કે વિચાર પણ નહિ. નિર્વિકાર વીતરાગપ્રાપ્ત અવસ્થા, ત્યાગનો મહાન ગુણાકાર અનુત્તર દેવના ભવ પછી ચરમ ભવ અને મોક્ષમાં તો સુસંસ્કારની પરાકાષ્ઠા, સર્વત્યાગ અને ગુરુપ્રભુની આત્મજ્યોતિમાં સ્વાત્મજ્યોતિની મિલાવટ ! આ બધું શું ? ગોપાલના ભવમાં કરેલું ગુરુનું બહુમાન અને ત્યાગના સુસંસ્કારોની અનંતરભવોમાં ગુણિત વૃદ્ધિ !

પ્રભુભક્તિથી કુસંસ્કારનો નાશ કેવી રીતે થાય ?—

પ્રભુભક્તિ એ એક એવો અદ્ભુત અવસર છે કે જેનાથી સક્ષસી કુસંસ્કારનો નાશ અને દિવ્ય સુસંસ્કારનું પોપણ થાય છે તેના કારણ તરીકે (૧) પરમાત્માનું સ્વરૂપ જ એટલું બધું ઉચ્ચ-તમ, શુદ્ધ અને અનંત જ્યોતિમય છે, તથા (૨) જિન ભક્તિની પદ્ધતિ એવી લોકોત્તર છે, કે તેની પ્રત્યે ભક્ત હૃદય ખૂબ જ આકર્ષાઈ ભવ્ય ભાવોલ્લાસમાં ચઢે છે સાથે તે કામળ બનીને, પરમાત્માએ પોતાના જીવનમાં સ્વયં આચરેલા અને ખીજને ઉપદેશોલા ધર્મમાં મન લગાડે છે અને શ્રદ્ધાળુ બની પોતે ધર્મનો સાધક બને છે. એ વાત સ્વાભાવિક છે કે શરીર

તથા મન એવું બનવાથી રંગરાગ અને ભોગવિલાસમાંથી મન ઉડી જાય અને શરીર પણ અલગું રહ્યા કરે છે.

પ્રભુભકિતનું દૃષ્ટાન્ત :—

પ્રભુભકિતની ધુનમાં રાવણ જેવો સમ્રાટ રાજ્ય પણ અષ્ટાપદ પર્વત પર પ્રભુની આગળ વીણા વગાડતા વગાડતા તાર તૂટી જવાથી તત્કાળ પોતાની જાંઘ ચીરીને સ્નાયુતંતુ બહાર કાઢી વીણામાં બેડી દેવા માટે ઉત્સાહિત થયો! પુણીયો શ્રાવક અને તેની પત્ની ધંધો-આવક ઓઢી હોવાથી એકાંતર ઉપવાસ કરતા હતા, પણ દરરોજ સાધર્મિકભકિત અને પુણ્યોના ઢગલાથી પ્રભુભકિત કરવામાં ચૂકતા ન હતા! કુમારપાળે રાજ્ય અઢાર દેશની મહાઉપાધિની વચમાં રોજ ત્રિકાલપૂજા કરતા હતા અને તેમાં ય મધ્યાહનકાળની અષ્ટ પ્રકારી આદિ પ્રભુપૂજા નિરાંતે સુંદર ક્ષત્રી સંપૂર્ણ કરતા હતા! વસ્તુપાસ, તેજપાસ, વિમલશાહ, ધનાધારવાસ વિગેરે પણ રોજ પ્રભુભકિત ઉમંગથી કરતા હતા! પ્રભુભકિતમાં કરોડોનું દ્રવ્ય ખચ્યું! શ્રેણિકને રોજ પ્રભુપૂજામાં નવા નવા સુવર્ણજવનો સાથીઓ બનાવી પ્રભુભકિત કરવા બેઠતો હતો! તથા એ મહાવીર પ્રભુની સુખશાતાના સમાચાર લાવનારાને ઈનામ આપ્યે જતા હતા! માંડવગઢના મહામંત્રી પેથડશાહ પોતાના હાથેજ નિત્ય પ્રભુ પર ફૂલોનો શણગાર કરતા હતા. એક વખત પ્રભુની પૂજા કરતી વખતે રાજાનું ફરમાન આવ્યું છતાં પણ તે ગયા નહિ, પછી ત્યાં રાજા ચુપકીથી આવી પેથડની પ્રભુભકિત જુએ છે ત્યાં વિરિમત થઈ જાય છે! મહાસતી દમયંતીએ પર્વતની મુદ્રામાં સાત વર્ષ સુધી પ્રભુની પુષ્પપૂજા અને સ્તુતિ કરી કંઈકેકે જૈન બનાવ્યા હતા! મંદોદરી પ્રભુવતી વિગેરે મહારાણીઓ પ્રભુની આગળ સુંદર નૃત્ય કરતી હતી. સૂર્યભદ્રે પૂર્વના પોતાના પ્રદેશીરાજાના ભવમાં પ્રભુ શાસનથી થયેલો મહાન ઉપહાર સંભારી મહાવીરપ્રભુની સન્મુખ, દેવતાષ્ટ બત્રીશ

નાટકબદ્ધ ગુણગાન કર્યા હતા. સમ્યગદ્રષ્ટિ દેવતાઓ, પોતાના વિમાનમાં તથા નંદીશ્વરમિતીર્થમાં પ્રભુભક્તિની ઘણી ધામધુમ કરે છે. આવા તે પ્રભુભક્તિના દૃષ્ટાન્તો ઘણા આવે છે.

પ્રભુભક્તિનો પ્રકાર :—

પ્રભુભક્તિના અનેક રીતે પ્રકાર પડે છે. એમાં એક રીતે દ્રવ્યપૂજા અને ભાવપૂજા એમ બે પ્રકારે છે. ભાવપૂજામાં પ્રભુના ગુણોની સ્તુતિનું હૃદયમાં પરિણુમન આવે. અર્થાત્ ગુણોને આત્માના અવ્યવસ્થાયમાં—આત્માના ભાવમાં ઉતારવાનું આવે. જેમકે ચૈત્યવંદન વિગેરેથી આત્મામાં જે ભાવોદ્ભાસ થાય છે, તે ભાવપૂજા છે. તેવી રીતે પ્રભુની આગળ પોતાના આત્માની અતિશય જઘન્ય તથા દોષથી ભરેલી રૂઢિતિનો ખ્યાલ અને પશ્ચાતાપ, તથા પ્રભુના ઉત્કર્ષનો ખ્યાલ અને અનુપોદન કરાવનાર સ્તવનાદિ પણ ભાવપૂજા છે. આગળ જઘને કહીએ તો પ્રભુની આરાતું પાલન જેમકે વિરતિ, ઉપશમવિગેરે એ ઉત્તમ ભાવપૂજા છે.

ભાવપૂજાનું કારણ દ્રવ્યપૂજા છે. તેના અનેક પ્રકાર છે. અંગપૂજા અને અઅંગપૂજા એ બે વિભાગમાં પણ સર્વેનો સમાવેશ થઈ શકે છે. આગલા દિવસના પુષ્પ વિગેરે નિર્માલ્ય ઉતારવા માટે પ્રભુને માટેજ ખાસ રાખેલી મૃદુ મોરપીંછીના વિનીત અને મુદાયમ ઉપયોગથી માંડીને રત્ન વિગેરે આભરણ ચઢાવવા સુધી પ્રભુની મૂર્તિના અંગપર જે પૂજા કરાય છે તે બધી અંગપૂજા છે. અને પ્રભુની સન્મુખ જે દ્રવ્યપૂજા કરાય છે તે અઅંગપૂજા છે. અંગપૂજામાં જલપૂજા (પંચામૃત અભિષેક) ચંદન બ્રાસ-કસ્તુરી વિગેરેથી વિશેષનપૂજા, કેસરપૂજા, પુષ્પપૂજા, ચૂર્ણાસક્ષેપપૂજા, પુષ્પમાલ્યપૂજા, આભરણપૂજા, રજતસુવર્ણપત્ર (વરખ) બાદલાપૂજા વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે. અઅંગપૂજામાં ધૂપ, દીપ, અષ્ટ-માંગલિક, અક્ષતરચંદ્રિકાથી, વધાવતુ, નૈવેદ્ય, ફળ, ચામરસીંગન, દર્પણ, નૃચ, ગીત વાણંત, ખજા વિગેરેની પૂજા આવે છે. અષ્ટપ્રકારી, સત્તર-ભેદી, એકવીશપ્રકારી વિગેરે પૂજાના પ્રકાર હોય છે.

તેમાં પ્રત્યેક પૂજનું મહાન ફળ છે. ફક્ત એક સિન્દુધારનું પુષ્પ લઈને ઘરડી નિર્ધન અને મળુરણ જેવી સ્ત્રી પ્રભુને પૂજવા માટે ગઈ, પણ રસ્તામાં આદુષ્ટ પુરું થઈ ગયું, છતાં મરીને એ પુષ્પપૂજના ભાવ માત્રથી સ્વર્ગમાં દેવ બની. દમયંતીએ પૂર્વભવમાં રાણીપણામાં અષ્ટાષ્ટક પર્વત પર પ્રભુને રત્નાતિલકથી પૂજ્યા જેથી દમયંતીના ભવમાં અપારામાં પ્રકાશ આપનાર, ચમકદાર કુદરતી તિલક લલાટમાં જન્મતા-વેંત પ્રાપ્ત થયું. નૃત્યપૂજાથી તીર્થંકરનામકર્મ પ્રાપ્ત કરેલાના દશાન્તો આવે છે.

સ્નાત્રપૂજની વિશેષતા:—

મેષપર્વતપર તીર્થંકરપ્રભુનો જન્મભલિષેક ભગ્યસમારોહપૂર્વક ઉજવીને ઇન્દ્ર તથા બીજા દેવતાઓ અદ્ભૂત સમ્યક્ત્વની ઋષિ અને શાતાવત્નીય વિગેરે પુણ્યોપાર્જન કરવા સાથે મહાન પાપક્ષય કરે છે. સંસારમાં રહેવા છતાં મનુષ્યો આવો ચમત્કારી, અપૂર્વ લાલ આપનારી પ્રભુની અભિષેક પૂજા કરી શકે તેટલા કારણે શાસ્ત્રકારોએ અર્હદ્ભલિષેક, બુદ્ધશાન્તિ, શાતિસ્નાત્ર, અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર, અંજનશલાકા-તિષ્ઠાવિધિ, નવાણું અભિષેક, સ્નાત્રપૂજા પંચકલ્યાણકપૂજા વિગેરેના પ્રસંગો યોજેલા છે. એમાં સ્નાત્રપૂજા એ એક એવી રચના છે કે જેમાં થોડા શબ્દોમાં ઇન્દ્રોએ કરેલા જન્મભલિષેકનું ક્રમસર સાંં વર્ણન આવે છે. સ્નાત્રપૂજા ભણાવતી વખતે એમ લાગે છે કે જાણે અપણે પોતે ઇન્દ્ર બની જન્મ પામેલા સાક્ષાત્ જિનેશ્વરદેવની જન્મભલિષેકપૂજા કરતા હોઈએ છીએ. તેમાં ઘણી ક્રિયા આવવાથી, તેની પ્રત્યેક ક્રિયામાં નવોનવો ભાવાદ્વેસ, નવી નવી આત્માનિર્મલતા અને અપૂર્વ અપૂર્વ પાપક્ષય તથા પુણ્યોપાર્જન થાય છે, ત્યારે વિચાર કરો કે એક પૂર્ણ સ્નાત્રપૂજા આપણે પોતે ભણાવીએ તો કેવો સરસ અપૂર્વ લાલ થાય! પૈસાનો ખર્ચ કેટલો? વિશેષ કંઈ નહિ. માત્ર આપણી શક્તિ પ્રમાણે. સમયનો વ્યય પણ

કેટલો ? કસાક એ કસાકનો. શારીરિક તકલીફ કેટલી ? મામુલી થોડી વાર
 કેલા રહેવાની, આમ છતાં સ્નાત્રમાં આવતી પ્રત્યેક ક્રિયાના મહાન ફળના
 હિસાબે સઘળી ક્રિયાનો લાભ કેટલો યથો ? સાથે સઘળી સ્નાત્રપૂજન
 ભક્ષાવી તેનો અત્યંત આનંદ અનુભવેદનનો લાભ અને સાંસ્કારક્રિયા-
 પાપક્રિયાથી નિવૃત્તિને લીધે પાપથી અચાવનો લાભ વિગેરે ઉમેરે તો
 જણાશે કે કેટલો અપરંપાર લાભ થયો. આવા મહાન લાભ અસ્પશ્યમયી
 પ્રાપ્ત થતો હોય તો આ કળિકાળમાં તેને છોડી દેવાની મૂર્ખતા ટ્રાણુ કરે ?
 સ્નાત્રપૂજનો અગણ્ય લાભ છે; હા. ત.—

(૧) મન પવિત્ર થવું

(૨) અનન્ય આત્માનંદનો રસાસ્વાદ.

(૩) અરિહંત પરમાત્માનો આપણા પર જે અનંત ઉપકાર થયેલ
 છે તેની કૃતજ્ઞતાનું કાંઈક પાલન.

(૪) આવી ક્રિયાઓ ચાલુ રહેવાથી પ્રભુશાસનની અવિચ્છિન્ન
 ધારા ટકવી.

(૫) લોકમાં શાસન-પ્રભાવના થવી.

આવા આવા કેઈ ક્રેઈ લાભો સ્નાત્રપૂજથી મળી શકે છે. માટે પ્રતિદીન
 સ્નાત્રપૂજન ભણાવવી જોઈએ. અને ભણાવતી વખતે મનમાં એવો ખ્યાલ
 કરવો જોઈએ કે “જાણે હું ઇન્દ્ર છું અને સર્વ જિતેશ્વરને કુસુમાંજલિ
 સમર્પુ છું, પૂર્વ ત્રીજલવમાં ઉપાજેલ તીર્થ કરે નામકર્મથી માતાના
 ગર્ભમાં સ્વપ્નો સાથે પધારેલા પ્રભુનો જન્મ અને દિક્કુમારીઓએ કરેલું
 સ્તિકર્મ થયા પછી જાણે હરિભૈરવેશીને મુઘોપાવ ટાનો નાદ અને હિંદોપણનો
 આદેશ કરું છું; અને ત્યાંથી શરૂ કરીને મેરૂપર્વત પર જઈ ખીજ ઇન્દ્રોની
 સાથે અભિષેકવિધિ કરું છું” આ રીતે સહૃદય માનસિક ભાવના લાવીને
 સ્નાત્રવિધિ કરવાનો લાભ અપૂર્વ છે. જેવી રીતે ઘરમાં બેઠા બેઠા

માનસિક ભાવનાથી ગિરિરાજની તજેરીથી શરૂ કરીને શ્રી શત્રુંજયપર ચઢતા ચઢતા ઉપર સઘળા સ્થળોની પાદસ્પર્શના કર્મ કરીને ઉપર માનસિક ત્રણ પ્રદિક્ષના અને આદીશ્વર પ્રભુ વિગેરેની પૂજા તથા સ્તવના કરી તો સાક્ષાત્ શત્રુંજયની યાત્રાનો અપૂર્વ લાભ મળે છે, તેવી રીતે સ્નાત્ર-પૂજામાં ઇન્દ્રે કરેલા જિનજન્મોત્સવનો પણ ખરેખર તેવો લાભ ધાય છે.

મંથન કેનું સુંદર ?

પ્રતિદિન જે આ સ્નાત્રપૂજા કરે છે, તેને કળિકાળ સતયુગથી પણ અધિક સારો કાળ છે. કારણકે સતયુગમાં તો જીવ ક્યાંનો ક્યાં ભટકતો હતો. ત્યારે અનંતપુણ્યોદયથી આ કળિકાળમાં પણ આ ભવમાં પ્રભુનું શાસન મળ્યું અને સમજ મળી પ્રભુની પ્રતિમા તથા આવી સ્નાત્રવિધિ મળી ગઈ તો હવે કળિકાળ થું કરી શક્યાનો? કાંઈજ નહિ. અરે ! હવે તો પ્રભુ શાસન. પ્રભુપ્રતિમા આવી સુંદર સ્નાત્રત્રિધિ વગેરે મળ્યા છે તો પછી રેતીને પીણવા ખરાખર અથવા પાણીના વલોવવા ખરાખર જે સંસારની વેદ તેમાંજ લાગીને નિરંતર સ્નાત્રનિવિધિનો અપૂર્વ લાભ ટ્રાણ જવા દે? એ તો ઘણા લક્ષ્મીતા દ્રવ્ય અને આડંબરપૂર્વક ને સમુહ સાથે રોજ કરવું જોઈએ. સૌ તન, મન અને ધનથી અરિહંતની પૂજાભક્તિ ખૂબ ખૂબ કરી માનવમયને ઉજ્જવળ કરો એજ સંમળ કામનું.

{ વિક્રમ સં. ૨૦૧૦
જેદ સુ. ૧

શ્રી પરમાત્મને નમઃ :

શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાયનમઃ :

શ્રિ. વિજય. પ્રેમસૂરીશ્વર ભાનુવિજયેભ્યઃ નમઃ
જિનભક્તિસરિતા યાને વીરવિજયજી કૃતસ્નાત્રપૂજનો

ભાવાનુવાદ

(યોજક : મુનિમહારાજ શ્રી પદ્મવિજયજી)

ભીષણ સંસારમાં પરમ આત્મબળ :-

સંસારરૂપી ભીષણઅટ્ટરીમાં જીવો ખિસારા કૂરકર્મસત્તાના દુર્ધર્મ-
શાસનને આધીન બની અતિશય દયામય અને દુઃખદ પરિસ્થિતિને
અનુભવી રહ્યા છે, અનંત ભવજ્વલના ફેરા ફરવા છતાં આ રાંડ
જીવની મુસાફરીનો અંત આવ્યો નથી એમાંય ચોરાસી લાખ યોનીમાં
અનંતીશ્વર ભીષણીને આત્માએ કલેશ, કદંથના અને કંગાલીક્ત સિદ્ધાન્ત
ખીણું થું અનુભવ્યું છે? નરકની રૌરવ પીડા અને પરમાધારમિત્ર પ્રવળ ત્રાસ
અનંતીવાર સહન કર્યો સંસારના પક્ષપાતથી આત્મા લેશ માત્ર મુખી
થયો નથી, પ્રત્યુત ડગલે અને પગલે દુઃખ દુર્ધ્યાન અને અસમાધિતા
પુનઃપુનઃ ઝંઝવાતનો ભોગ બની રહેલ છે. એવા વિકરાળ સંસારમાં
અજળ ગળબના ડુંડા આશ્વાસન સુંદર સમાધિ સદ્ગતિ અને પરિણામે
મોક્ષતા અક્ષયમુખ આપનાર પરમ આત્મબળ તરીકે શ્રી જિનશ્રીભક્તિ અને
શ્રી જિનાગમ છે એમશ્રી અંતરાય કર્મનિવારણ પૂજમાં આ સ્નાત્રતા બનાવનાર
પં. શ્રી વીર વિજયજીએ “વિષમકાળ જિનશ્રીભક્તિ સિનાગમ
ભમિશ્ચકુ આધારા” એ પદોથી જણાવે છે.

પરમાત્માનો ઉપકાર :-

કર્મ સત્તાના ચાલ્યા આવતા અનાદિના શાસનને જડમૂળથી ઉખેડી
નાખવામાં અને પરમમદને મેળવવામાં પરમાત્માની ભક્તિ એ અતિ
આવશ્યક કારણ બને છે. જિનેશ્વર દેવોએ તપશ્ચર્યા કરવા સાથે કઠોર

પરિસસ અને ભયંકર ઉપસર્ગોને અચલ અને અવિરત સમાધિ પૂરક આનંદિત હૈયે સહનકરી કેવલજ્ઞાનરૂપી અદ્ભૂતજ્યોતિર્દિવાકરને પ્રગટ કર્યો અને જગતના લગ્ન આત્માઓને અનંત ઉપકારકારી ધર્મ તીર્થની સ્થાપના કરી. ખરેખર જગતની અનન્યતારક વિભૂતિ તરીકે શ્રી જિનેશ્વરદેવો સિવાય બીજા કોણ બનવા માટે યોગ્ય છે? જે પુણ્યશ્લોક પુરૂષોત્તમોએ અનંતાનંત ભાવુકજીવોને મિથ્યાત્વના ધોરઅધારામાંથી બહાર કાઢી સમ્યગ્દર્શન પમાડવા સાથે નિર્મળ આત્મજ્ઞાન અને જગતના તત્વોનું જ્ઞાન આપ્યું તથા ચારિત્રના મહાન રસીયા બનાવ્યા અને નિરાપ્તાધ સુખસાગરમાં બીલતા કરી દીધા. અહો આપણા પ્રાણુધારા તે પ્રભુનો કેવો અનહદ અમાષ અને અજૂતપૂર્વ ઉપકાર! એ તારક પરમાત્માના શરણુને નહિ સ્વીકારનારા જીવો વિષયકપાયરૂપી જંગલી અને શિકારી પ્રાણીઓથી કચ્છ રીતે ફેંદાઈ જાય છે પીસાઈ જાય છે અને અનંતા મચ્છોને નોતરી લે છે એમાં નવાઇ નથી. શ્રી જિનેશ્વર દેવોજી નિરાધાર જગત માટે પરમ શરણુ અને પ્રમળ પ્રેરક આશ્વાસક રૂપ છે તેથી કેવળ અરિહંતજી તત્વનીદષ્ટીએ પરમ ઉપાસના કરવા લાયક અને ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે.

પરમાત્માની ભક્તિનો પ્રકાર અને તેનું ફળ :-

ઉપાસ્ય અને ધ્યેયરૂપ અરિહંતપરમાત્માની ઉપાસના અનેક પ્રકારથી થઇ શકે છે આરાધ્ય દેવાધિદેવ તરફ અપૂર્વ પ્રેમ પ્રગટાવવાનું સાધન તેઓશ્રીની ભાવભીની ભક્તિ છે. ભક્તિ રસની રમઝટમાં આત્મા વિપુલ કર્મની નિર્જરા તથા પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનો થોક ઉપાજે છે. પરમાત્માની ભક્તિરસની ધૂનમાં રાવણે અષ્ટાપદ પર્વત પર ધસ્યું ન્ન જેવામે ડાલાવી નાખ્યો. તે ભક્તિના પ્રકારમાં પરમાત્માના સ્નાત્રમહોત્સવની ઉજવણી, અષ્ટમકારી પૂજા, અંગ રચના, ગીત નૃત્યવાદિત્રી પૂજા, ભાવ પૂજા વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

જિનેશ્વર દેવોનો ત્યારે જન્મ થાય છે, ત્યારે દેવેન્દ્રોનાં આસનો કંપે છે, એ પ્રભાવ પરમાત્માના પ્રબળ પુણ્યનો જ છે. અસંખ્યાતા જોજન દૂર રહેલા દેવલોકમાં વચર-તાર, ટેલીફોન કે રેડીઓના સાધને એમના પુણ્ય પરમાણુઓનો પ્રભાવ પહોંચી જાય છે, એ પ્રભુનો કેવો અજબ મહિમા ! અસંખ્યાતા દેવો દેવેન્દ્રો દેવીઓ અને ઇન્દ્રાણીઓ પ્રભુના જન્મ કલ્યાણ-કની ઉજવણી કરવા માટે દેવલોકમાંથી નીચા ઉતરે છે, અને પ્રભુજીને લાઇને મેર પર્વત ઉપર જન્મભિષેકનો પુણ્ય પ્રસંગ અતિશય હર્ષ, આદર, વિવેક, ભક્તિ અને વિવિધ વાળંત્રોના નાદ સાથે ઉજવે છે. લક્ષ્મીના ગુલામો અખજોની લક્ષ્મીના લાભે પણ જે આનંદનો અનુભવ ન કરે તેવો આનંદ, ભક્તિની પ્રાછળ ગાંડાતુર બનેલા દેવો અનુભવે છે, અને વિપુલ કર્મની નિર્જરા કરી શકે છે. દેવો તથા દેવેન્દ્રો પરમાત્માના જન્મકલ્યાણક અંગે મેરપર્વત પર જઇ સ્નાત્રમહોત્સવ ઉત્સાસ અને ઉછરંગ પૂર્વક કેવો ઉજવે છે તેનું દ્રશ્ય પં. શ્રી વીરવિજયજી મહારાજે આ સ્નાત્રમાં અતાપ્યું છે, તે સ્નાત્રની રચનામાં પ્રારંભે પરમાત્માની શ્તુતિ કરતાં જણાવે છે કે :—

કાવ્યં.

સરસશાન્તિસુધારસસાગરં,
શુચિતરં ગુણરત્નમહાગરં ॥
ભવિકપંકજબોધદિવાકરં
પ્રતિદિનં પ્રભુમામિ જિનેશ્વર ॥ ૧ ॥

અરિહંતની સ્તુતિ :-

‘સરસ શાન્તિસુધારસ સાગર’ જગતમાં દેવાધિદેવજ અઢાર દોષ રહિત હોવાના કારણે વિશિષ્ટ સ્તવનાને યોગ્ય છે. એ પૂજક કે નિંદક બંને પર સમાનદષ્ટિવાળો છે. ભક્ત ઉપર સીઝાતા નથી તથા નિંદક પર રૂઠતા નથી. વીતરાગતાને વરેલા હોવાથી એમના રાગ દ્વેષના મૂળીઆં ભરમીભૂત ચર્ધ

ગયા છે અને સધળા કાર્ય સિધ્ધ થએલા હોવાથી તેઓને સંસારમાં હવે ફરીથી જન્મ પારણ કરવાનું રહ્યુંજ, તેવા પરમાત્મા નથી. ને પ્રભુમ કરતાં જાણાવે છે કે પ્રભુ સરસ શાંતિ-એટલે-પ્રશમ રૂપી અમૃતરસના સાગર સમાન છે. પ્રશમ એટલે ક્રોધાદીનો અભાવ, યાને ક્ષમાદિધર્મનો સ્વીકાર, દેવ, દાનવ તથા માનવ તરફથી કરાયેલા ભયંકર ઉપસર્ગોમાં પણ પ્રભુજીના આત્મામાં ક્ષમા સરિતાના પ્રવાહો અરુણિતપણે વહેતા રહ્યા. ઉપસર્ગ કરનાર દુષ્ટ આત્મા પર ઉપકારી તરીકિની માન્યતા ધરી સમતા તથા સમાધિ પ્રસન્ન ચિત્તે ટકાવી રાખી, તેથી ક્રોધવિગેરે બહારવડીયાની ક્ષમાદિધન છુટવા અંગે કાવટ મેવા દીધી નહિ. અહો પ્રભુજી કેવા ક્ષમાતા-સાગર ! ઉપશમ રસ સુંદર છે, કારણકે તેમાં સહજ અને અનૌ-ચાલિક સૌમ્ય છે, ક્રોધમેહનીમના ક્ષયોપશમ કે સર્વથા ક્ષય થવાથી કલંક ટળી જાય છે, માટે સહજ સુંદર છે. ઉપશમ રસનો અનુભવ અમૃતરસ જેવો છે, અમૃતનો સ્વાદ અતિસય મીઠો, તત્કાળ તૃપ્તિકરનારો અવર્ણનીય છે તથા અમર કરનાર છે. તેમ ઉપશમરસનો સ્વાદ પણ તેવા પ્રકારનો છે. ઉપસર્ગ કરનાર ઉપર ભાવ દયા અને ઉપકારીજાની ખુદ્દિ જાગૃત થવાથી મીઠો, બકારો, ઉકરાટ, તામસપ્રકૃતિ મુખનો, વિકાર વિગેરે ન હોવાથી તત્કાળ તૃપ્ત કરનારો, અને ઉપશમને જીવનમાં જીવી જાણવાથી જ તેના રસનો અનુભવ કરી શકે તેટલા માટે અવર્ણનીય. ક્રોધી આત્માનું મુખ ખુલ્લું થઈ જાય છે અને આંખો બંધ થઈ જાય છે. જ્યારે ક્ષમાશીલ આત્માનું મુખ બંધ થઈ જાય છે અને આંખ વસ્તુતત્વને જોવા દ્વારા અમી ઝરતી ખુલ્લી થાય છે. એક સ્થાને એક અંગ્રેજકવિએ લખ્યું છે કે “An angry man opens his mouth and shuts his eyes.” તીર્થંકર ઉપશમ રસના ફરીઆ છે, અમૃત તો નામથી, પણ ઉપશમ રસ કાર્યથી જીવને અમર કરી દે છે. આવા સુંદર ઉપશમ રસના સામરસમા આપણા વીતરાગ પરમાત્મા છે, સાગરના પાણી અથાગ અને અમેય છે તેમ પ્રભુજીના આત્મામાં રહેલ ઉપશમ

અનલદ, અને અમર્યાદિત છે, કારણ કે ક્ષમાના ક્ષેત્રમાં અપકારી પણ સમાઈ જાય છે, સરોવર છીછર મર્યાદિત અને મેય છે, તેથી જીનેશ્વર દેવોને સરોવર ઉપમા તહિ આપતાં સાગર જેવા કલ્યાણ્યારે આપણો આત્મા દુર્ગુણો દરીઓ છે.

‘શુચિતર’ એટલે અત્યંત પવિત્ર પવિત્રતા, દોષોના અભાવને આભારી છે, દુર્ગુણો, અપલક્ષણો તથા દુષણો ટળી જવાથી પવિત્રતા ઉત્પન્ન થાય છે. જગતમાં દોષરહિત સજ્જનો પવિત્ર પુરુષોની ગણતરીમાં ગણાય છે, તે લોકના સઘળા પવિત્ર પુરુષોમાં પણ જીનેશ્વરદેવો પવિત્રતમ છે એટલે તેમની કાયિક વાયિક તથા માનસિક પવિત્રતાને કોઈ આંખી શકતું નથી. કારણ કે ત્રણ પ્રકારની પવિત્રતાને ધારણ કરનારી તેમના જેવી અદ્ભુત વ્યક્તિ ત્રિભુવનમાં જેવા મળી શકતી નથી કાયામાં પરસેવા વિગેરેનો અભાવ, શ્વાસોશ્વાસ કમલ જેવો સુગંધી, માંસઅને રૂધિર ગાયના દૂધ જેવું શ્વેતવર્ણુ વાળું, રોગનો અભાવ વિગેરે તેમના દેહની પવિત્રતા સુચવે છે. વાણીમાં માધુર્ય સાતિશયતા અને જવલંત વૈરાગ્ય ઝરતો હોવાથી વાયિક પવિત્રતા પરીસહો છે, અને અન્યે કદેલા ઉપદ્રવોમાં એકની જેમ નિષ્પ્રકર્ય ચિત્તની વૃત્તિને ધારણ કરનારા હોવાથી અજોડ માનસીક પવિત્રતા છે.

‘ગુણરત્નમહાગર’ નિર્મલ જ્ઞાન તથા દર્શન, નિરતિચારચારિત્ર, મહત્તાંલીરતા, હૃદયની વિશાક્તા, ભારંડપક્ષીની માફક અપ્રમત્તતા, સિંહસમાન શુરવીરતા, કમળ જેવી નિર્લેપતા, સૂર્યસમાન તેજસ્વિતા, ચંદ્રસમાન સૌમ્યતા વિગેરે અમણિતગુણોની મોટીખાણસમા વીતરાગ દેવ છે. તાર્કિક શિરોમણિ પૂ. ચરોવિજયજી મહારાજે ત્રયમુદેવ મનુના સ્તવનમાં ‘લખ્યું’ છે કે,

“ગુણ સઘળા અંગીકર્યા.”

દૂર કર્યા સવિ દોષ લાક્ષરે.

અહીં પણ એવા આશયનું પ્રતિપાદન કરતાં કવિવર કહે છે કે—પ્રભુ એ ગુણ રત્નની મોટી ખાણ છે, કે જે ખાણમાં એક, બે, સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ગુણો નથી પણ અનંતાનંત ગુણોનો વાસ છે. આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અનંત ગુણોનો વાસ કેવી રીતે હોઈ શકે એવા પ્રશ્નને અવકાશ મળી શકે છે, તેના પ્રત્યુત્તરમાં એમ સમજવાનું કે પ્રભુજીના એક એક પ્રદેશમાં અનંત ગુણો સમાએલા છે, તેથી અનંત ગુણોની ખાણ સમા પરમાત્મા બની શકે. સુણો એ પારકાના માગી લાવેલા અલંકારો નથી, પણ દોષોની બદી ટળવાથી જ આત્મામાં તેનો પ્રાદુર્ભાવિ થાય છે. તેમાંય આત્મા પોતાના જ ભગીરથપુરુષાર્થથી ગુણ રત્નની પ્રાપ્તિ કરે છે. તેમાંયવળી પુણ્યની પરાકાષ્ટા અને ગુણની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલા તારક તીર્થ કરોજ છે.

‘ભવિકપંકજબોધદિવાકર’ :-

ભવ્યજીવોરૂપીકમલનો વિકાસ કરવા માટે ભગવાન સૂર્યસમાન છે. રાત્રિમાં અંધકાર પ્રસરે છે અને સૂર્યવિકાસીકમલો ખીડાઈ જાય છે. પ્રાતઃકાળમાં સૂર્યનો ઉદય જ્યારે થાય છે ત્યારે તે કમલોનો પૂર્ણ વિકાસ થાય છે એટલે ખીટી ઉઠે છે, તેમ ભવ્ય આત્મા એ સૂર્યસમા પરમાત્માનો જ્યારે ઉદય થાય, એટલે તેઓનું પવિત્રસાન્નિધ્ય ભવ્ય જીવોને જ્યારે મળે ત્યારે આત્મમાં મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારનો વિલય થાય છે અને સમ્યક્ત્વરૂપ આત્મવિકાસ સંધાય છે. આત્માના અબ્યુદયમાં પરમાત્મા એ અસાધારણકારણ છે—“પરમાત્મા એ સમ્યક્ત્વ આદિ વિકાસમાં કારણ નથી. માત્ર હાજર રહેલ છે. સૂર્યના ઉદયથી કમલનો વિકાસ થતો નથી, પણ વિકાસ વખતે સૂર્યનો ઉદય હાજર રહે છે.” આમ બોલનાર એ મિથ્યાભાષી અને ઉન્માર્ગ પ્રરૂપક તરીકે સિદ્ધ થાય છે. ઉપર જણાવેલા વિશેષણોથી વિભુપિત એવા શ્રી જિનેશ્વર દેવને હું રોજ નમસ્કાર કરું છું. જિનેશ્વર એટલે જિનમાં ઇશ્વર. જિન એટલે રાગ દ્વેષને જિતત્તરા સ્ત્રમખ્ય કેવલી. અરિહંત પરમાત્મા દેવલ

જ્ઞાન સાથે સમવસરણુ, પાંત્રીય વાણી, અતિશય આઠપાતિહાર વિગેરેનું, ઐશ્વર્ય ધારણ કરનારા હોવાથી, સામાન્યકેવલીઓમાં ઇશ્વર રૂપ છે. નમસ્કાર પણ પ્રકૃષ્ટ સમજવો એટલે નમસ્કાર્ય અને પૂજ્યપણનો ભાવ જન્યુત કરવા સાથે યોગ્યમુદ્રાપૂર્વકપ્રણામ. શુદ્ધભાવપૂર્વક પરમાત્માને પ્રણામ કરનારો પૂજ્યતાની કોટીમાં આવી શકે છે અને પરમાત્મદશાને પામી શકે છે. પરમાત્માને કરેલો એક ભાવનમસ્કાર પણ આત્માને સંસાર સમુદ્રથી તારી શકે છે.

**“કુસુમા ભરણુ ઉતારીને પડિમા ધરિયવિવેક
મજ્જન પીઠે સ્થાપીને કરીયે જળ અભિષેક.”**

જ્ઞાત્ર પૂજની રચના કરતાં પ્રારંભમાં પરમાને પ્રણામરૂપ મંગળ કર્યા બાદ કવિવર્ય હવે પ્રભુજીને કુસુમાન્જલી કરવાનો ખ્યાલ આપે છે :-પ્રથમ પ્રભુજીના પવિત્ર અંગ પર ચઢાવેલા પુષ્પો તથા અલંકારો ઉતારી નાખવા. પુષ્પો અને આભુષણો શા માટે ચઢાવ્યાં હતા? એથી શ્રી જિનેશ્વરની સાચા ભાવ-સાથે સુંદર ભકિત થઈ શકે છે “અલંકારો ચઢાવવાએ વીતરાગીદેવને સરાગી બનાવવાનો ધંધો છે” એવો મિથ્યા બકવાદ ઉન્મત પુરુષોને શોભે છે. ભલે એ પંડિત પાણુ ગણાતા હોય. છતાં બિચારા મૂઢતાના પ્રભાવે તેઓ દેવાધિદેવની ભકિતના પ્રકારોનું રહસ્ય સમજી શક્યા નથી. આત્મામાં અધ્યવસાયની શુદ્ધિ અને વિવિધ નવા શુભભાવો પેદા કરવા માટે જ આકર્ષક અને મહા કિંમતી અલંકારો સુધી પહેરાવીને ભગવાનની ભકિત થાય છે, એ પૂજક માટે છે, તેથી વીતરાગી આત્મા કંઈ સરાગી બની જતા નથી, પુષ્પ અને આભરણો ઉતાર્યા બાદ વિવેકપૂર્વક પ્રભુના બિંબને ગ્રહણ કરી, સિંહાસન પર સ્થાપી, નિર્મલ પાણીનો અભિષેક કરવો. પ્રતિમાજીને એ હાથથી બહુમાન પૂર્વક ગ્રહણ કરી સિંહાસન પર સ્થાપવા એ વિવેક કહેવાય એક હાથે પકડવાથી પરમાત્માની આશ્વતનાનું પાપ લાગે છે. વિવેક એટલે ઔચિત્યથી કાર્ય કરવાની વિશિષ્ટ સમજ. ધર્મી આત્માએ વિવેકને ભૂલી

જવે. ન જોઈએ. સર્વોચ્ચ કોટિના પૂજ્ય એવા પરમાત્માનું જેટલું જેટલું આપણે ખહુમાન કરીએ, તેટલે તેટલે અંશે આત્મામાંથી સંસારનાં ખહુમાન કપામ છે અને પક્ષપાત ખસવા માંડે છે.

મજ્જન પીઠ એટલે જેના પર પ્રભુજીને મજ્જન કરવામાં આવે અર્થાત્ જેના ઉપર નિર્માણ પાણીથી સ્નાન કરવામાં આવે તે સિંહાસન સમજવું. [પ્રભુનું અંગતો નિર્માણ અને પવિત્ર છે છતાં નિર્માણ પાણીથી સ્નાન કેમ કરવાનું ? ઉત્તર—આપણા આત્મા મલીન અને અપવિત્ર છે પ્રભુ પવિત્ર અને ઉજ્જવળ છે પવિત્ર અંગને ધારણ કરનારા પ્રભુ પર જળનો અભિષેક કરીને મલીન એવા આપણા આત્માને નિર્મલ બનાવી શકીએ.]

અભિષેક કરતી વખતે યોગ્યભાવ અને દ્રશ્ય :-

જિનેશ્વર ભગવંતનો જ્યારે જન્મ થાય છે, ત્યારે ઇંદ્રોનાં સિંહાસનો કંપે છે. એ ત્યાં અવધિસાનના ઉપયોગે પરમાત્માના જન્મને જાણી શકે છે. જન્મને જાણતાં પારાવાર આનંદ અનુભવે છે. જન્મકલ્યાણકના શાશ્વતિક આચારનું પાલન કરવા અતિ ઉત્સાહ પૂર્વક તૈયાર થઇ જાય છે અને દેવોના પરિવાર સાથે આવી પ્રભુજીને મેર પર્વત પર લઇ જાય છે. ઇંદ્રોને સેવામાં અનેક દેવતાઓ મળ્યા છે છતાં કોઈ દેવતાને આકાર્ય નહિ. ભગવાતાં પોતાની જાતે જન્મકલ્યાણકની ઉજવણી કરવા માટે દોડધામ કરે છે અને એમાં પોતાના આત્માને મહાન પુણ્યશાળી માને છે.

‘ જિણુજન્મસમય. મેરસિહરે સયાણુકલુયકલસેહિ.

દેવા સુરહિ હહવિઉ તે ધન્ના જેહિં દિહોસિ.

મેરપર્વતપર સુગંધીદાર ઐષધિના મિશ્ર પાણીથી લહેલા રત્નના, સુમધુના, રૂપાના ધિંગેરે આઠ પ્રકારના કળશોધી દેવો તથા દાનવો પ્રભુજીને જન્મ સમયે નવરાસે છે. ધન્ય છે, તેઓને કે જેઓ વહે, દેવો તથા દાનવો

શ્રીકૃષ્ણદેવ પ્રભુને કુસુમાંજલિનું સમર્પણ :-

નિર્મલ જલ કળશે ન્હવરાવે, વસ્ત્ર અમૂલક અંગ ધરાવે,
કુસુમાંજલિ મેલો આદિગિણુંદા

જમુ ચરણકમળ સેવે ચોસઠ ઇંદ્રા કુસુમાંજલિ
સિદ્ધ સ્વરૂપી અંગ પખાલી,

આતમ નિર્મળ હુઇ સુકુમાળી કુ ૪

થી આ રીતે અભિષેક કરાતા એવા આપ, હે પ્રભુ ! જોવાયા છે. ધન્ય-
વાદ એટલાજ માટે કે એ ઉત્સવથી સન્માન કરાતા એવા પ્રભુના દર્શન
કરવા માત્રથી જન્મ કૃતાર્થ થાય છે, અને આત્મા બોધિણીજને પણ પામી
જાય છે. પ્રભુનું દર્શન આત્મદર્શનની જ્યોતિને ઝડપથી પ્રગટાવનારું છે,
પણ એ ક્યારે બને ? જીવનમાં દર્શન કરવાની અદ્ભૂત કળા શીખી
લેવાય ત્યારે. પરમાત્માના અભિષેક વખતે મેરૂપર્વત પર દેવો અને દેવેન્દ્રો
જન્માભિષેક ઉજવી રહ્યા છે એવા ચિતાર આંખ સામે ખડો કરવાનો,
અને તે સમયે પ્રભુનાં દર્શન કરનાર ખરેખર ધન્યને પાત્ર છે તે ભાવ
પ્રગટ કરવાનો. ઉપરનું દશ્ય અને ભાવ પ્રગટ કરવાથી આત્મામાં પ્રભુની
બહુમાનપૂર્વકની ઉંચી સેવા કરવામાં પ્રબલ જોમ અને ઉત્સાહ મળી શકે
છે. અહો મારા પ્રભુજી કેટલા સર્વોત્તમ અને મહા ગુણીયલ ! દેવો જેના
ચરણે ઝુકે એવા દેવેન્દ્રો પણ અદના સેવક બની, પરમાત્માની સેવાના
ખૂબ ખૂબ રસિયા બને છે, અને ભક્તિરસની આનંદપ્રદ ધૂન જગાડે છે.

સુરો તથા અસુરો તીર્થંકર પ્રભુને નિર્મળ પાણીથી ભરેલા
કળશ વડે અભિષેક કરે છે, પછી અમૂલ્ય વસ્ત્ર પ્રભુના અંગે
પ રાવે છે. એવા આદીશ્વર પ્રભુને કુસુમાંજલિ ચઢાવો. સિદ્ધ પરમાત્માની
સમાન અનંતજ્ઞાનદર્શનાદિના ઉજ્જવલ સ્વરૂપને ધારણ કરનારા જે
પ્રભુજીને અંગે જળનો અભિષેક કરીને સ્વાત્મા સારો કોમળ અને નિર્મળ
બને છે એવા આદીશ્વર પ્રભુને કુસુમાંજલિ અર્પો.

દેવોની કુસુમાંજલિના વિવિધ પુષ્પ :-

મચકુંદ ચંપ માલતી, કમલાઇ પુષ્પચંચલુલાઇ;

જગનાહ નહવણ સમયે, દેવા કુસુમાંજલિ દિતિ. ૫

પ્રભુનું અંગ તો દિવ્ય અને પવિત્ર છે, છતાં નિર્મળ પાણીથી સ્નાન કેમ કરવાનું? પ્રત્યુત્તરમાં સ્નાત્રરચયિતા જળપૂજામાં જણાવે છે કે “નહવણની પૂજા રે નિર્મલ આતમા રે” એટલે કે આપણે આત્મા દુર્ગણોથી મક્ષીન અને પાપોની પરવશતાથી કાળો છે, તેથી પ્રભુના પવિત્રઅંગ પર સ્વચ્છ જળનો અભિષેક કરવા રૂપી ભક્તિથી આત્માની મલિનતા તથા કાળાશ અવશ્ય દૂર કરી શકાય છે. અભિષેક કર્યા બાદ પ્રભુને કિંમતી ઉમદા વસ્ત્ર તથા કુસુમાંજલિ ચઢાવવી. કુસુમાંજલિમાં આમતો ફૂલોનો ખોખો ભરવાનો હોય. પણ હાલ પ્રવૃત્તિમાં શુધ્ધ અખંડ ચોખ્ખા, લાલચોળ કેસર પુષ્પો વિગેરે દ્રવ્યો એકઠા કરવાથી તે બને છે.

મચકુંદ, ચંપો, માલતી, કમળ, વિગેરેના પાંચ વર્ણના પુષ્પથી શોભતી કુસુમાંજલિ દેવો જગતના નાથને જન્મ સમયે સમર્પે છે, એટલે કુસુમાંજલિથી દેવાધિદેવની પૂજા કરે છે.

રાગદ્વેષથી પીડાએલ જગત નિરાધાર છે, જેનો કોઇ બેઠી નથી. નાથ તેને જ કહી શકાય કે જે આશ્રિતોને નહિ મળેલી ઈષ્ટ વસ્તુઓને મેળવી આપે છે, અને મળેલી વસ્તુઓનું સંરક્ષણ કરી આપે છે. આવા જગતના સાચા નાથ તરીકે તો કેવળ પરમાત્મા જ બની શકે છે, કારણ કે કર્મના પનારે પડેલા દુઃખી જગતને સમ્યગ્દર્શન સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર રૂપ માર્ગનું દાન કરે છે, અને એ માર્ગને પ્રાપ્ત કરાવી જીવો ને વધુ સ્થિર બનાવી સંરક્ષણ કરી આપે છે. મહાશ્રીમતો, ચક્રવર્તિઓ, દેવો કે દેવેન્દ્રો પણ આવા નાથ તરીકે બનવાની તાકાત હરગીજ ધરાવી શકતા નથી, કારણ કે તેઓ સંપત્તિના નાથ બનવા છતાં સ્વયં પોતાનાજ

“શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુને કુસુમાંજલિથી પૂજા :-

રચણ સિંહાસન જિન થાપીજે,
કુસુમાંજલિ પ્રભુ ચરણે દિજે;
કુસુમાંજલિ મેલો શાન્તિ જિણુંદા—૬

કુસુમાંજલિ સમર્પણનું અમોઘરૂઢ :-

જિણુંતિહું કાલયસિધ્ધની, પડિમાગુણભંડાર;
તસુચરણે, કુસુમાંજલિ, ભવિકદુરતહરનાર,

સાચા નાથ તરીકે બની શક્યા નથી. પુષ્પો પણ વિવિધ પ્રકારના, સુગં-
ધિદાર, સુશોભિત અને તાજાં લાવી જગતના નાથની કુસુમાંજલિ દ્વારા
પૂજા કરવી જોઈએ. કારણ કે કરમાયેલા વાસી અને હલકા પુષ્પોથી પૂજા કર-
વામાં પ્રભુની આશાતના થાય છે.

રત્નના સિંહાસન પર પ્રભુને પધરાવવા. પ્રભુના ચરણે કુસુમાંજલિ
અર્પવી. તે અર્પતા શાન્તિનાથ પ્રભુનું નામોચ્ચારણ કરવું. અર્થાત્ હવે
શાન્તિનાથ પ્રભુને કુસુમાંજલિ ચઢાવો.

પરમાત્મા તો નાથના પણ નાથ છે, પૂજ્યના પણ પૂજ્ય છે અને
ચક્રવર્તિના પણ ચક્રવર્તિ છે; તેથી ત્રિભુવનનાથની પૂજા ઉત્તમ અને મહાન
કિંમતી પદાર્થોથી કરવી જોઈએ. રત્નના સિંહાસન પર પધરાવેલા પ્રભુની
ઉપાસનાથી રત્નરૂપ માટીની માયાના રંગ ઓસરી જાય છે, અને પ્રભુની
માયાના રંગથી પૂજક રંગાય છે.

ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન કાળ એમ ત્રણ કાળના જિનેશ્વર
ભગવંતો તથા સિદ્ધ પરમાત્માની પ્રતિમા, ગુણના ખજાનારૂપ છે. તે
પ્રતિમાના ચરણે અર્પેલી કુસુમાંજલિ ભવ્ય છવોના પાપનો નાશ કરનાર

છે. “જિન પ્રતિમા જિન સારિખી” એવું તાર્કિકસિદ્ધાંતિ પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ દ્વરમાવે છે, એટલે તીર્થંકર દેવની પ્રતિમા તીર્થંકરતુલ્ય છે. વિચરતા તીર્થંકર ભગવાનને જેવી રીતે ઈન્દ્રો-સરખા બહુમાનથી પૂજતા હતા, તેવી રીતે પ્રભુની ભૂતિ બહુમાન, આદર તથા ભક્તિને યોગ્ય છે. નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય અને ભાવ એ ચાર નિલેપે પરમાત્મા પૂજવા લાયક છે.

પ્રતિમાપૂજનથી થતા ફાયદા :-

પ્રતિમાને પૂજવાથી તીર્થંકર દેવ પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતાનું પાલન થાય છે. હૃદયમાં શુભ ભાવ પ્રગટ થાય છે. તીર્થંકર દેવની સ્મૃતિ થાય છે. તેમના પવિત્ર અને ઉચ્ચ આદર્શ જીવનનો તથા અનંત ગુણો અને ઉપકારનો ખ્યાલ આવે છે, એમની વીતરાગતાનું ભાન થવા સાથે એમના પર યોગ-મજબૂતો પ્રેમ જામે છે. મોહની જડ ઉખેડી નાખવા માટે પ્રવ્ણ જોમ તથા પુરુષાર્થ કરવાનું અનુપમ પ્રેરણા બળ મળે છે. અશુભ ભાવ નામશેષ બની જાય છે. શુભ અધ્યવસાયનો ધારાવાહી પ્રવાહ સતત ચાલ્યો રહે છે. આત્મા પુરુષલક્ષ્મીમંડી આત્મલક્ષ્મી બને છે. પ્રભુની આંતરશત્રુ કચરવાની શૂરવીરતા, ગંભીરતા, સહનશીલતા, ઉદારતા વિગેરે ગુણોનો ખ્યાલ આવવા સાથે પોતાની વિષયપરવશતા, કપાયોમાં ચકચૂરતા, સંઘા તથા ગારવોમાં મશગુલતા વિગેરે દુર્દશાઓનું ભાન થાય છે. પોતાની બહુબહુ અધમતાનું આંતરદર્શન પ્રગટ થાય છે. જિન ચૈત્ય અને જિન પ્રતિમાને નહિ માનનારો વર્ગ ખિચારો પ્રતિમાના દર્શન, વંદન તથા પૂજનના અમૂલ્ય લાભથી રૂગાય છે. અને પરિણામે ભવસાગરમાં રહે છે. પ્રતિમાના દર્શનથી દૂરિત એટલે પાપનો ધ્વંસ, વંદનથી ઇષ્ટ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ, અને પૂજનથી અશ્વર્યનો લાભ થાય છે. તે પ્રતિમાના ચરણે કુસુમાંજલિનું અર્પણ કરવાથી ભવ્ય જીવો પોતાના પાપને પચાળી નાખે છે. પાપમાત્રનો ધ્વંસ એ જિન પ્રતિમાના પૂજનનું ફળ છે.

શ્રી નેમનાથ ભગવાનને કુસુમાંજલિ :-

કૃષ્ણાગર વરધૂપ ધરીજે, સુગંધકર કુસુમાંજલિ દીજે;
કુસુમાંજલિ મેલો નેમિ જિલુંદા—૮

કૃષ્ણાગર વિગેરે ઉત્તમ પ્રકારના ધૂપ પ્રગટાવી ધારણ કરવા, અને નેમનાથ પ્રભુના હસ્ત ઉપર સુગંધદાર કુસુમાંજલિ મુકવી. વાતાવરણને મધમધાયમાન કરી મુકે તેવા અનેક પ્રકારના ઉત્તમ ધૂપોથી પરમાત્માની પૂજા કરવામાં આવે તો મિથ્યાત્વ, વિકાર અને વાસનાની દુર્ગંધ દૂર ટળી જાય છે.

જસુ પરિમલ બલ દહદિસિં, મહુકરંકાર સદસંગીયા;
જિલુ ચલણોવરિ મુકકા, સુરનર કુસુમાંજલિ સિદ્ધા. ૯

પુષ્પોનું સૌરભબળ અને ભ્રમરની રસિકતા :-

જે કુસુમાંજલિના પુષ્પો દશે દિશાઓમાં તેજ સુગંધ પ્રસરાવે છે, જેની દિગ્ગન્ત સુવાસને લેવા માટે ભ્રમરાઓ આવી ઝંકાર એટલે એક પ્રકારનો અવ્યક્ત મધુર શબ્દ કરે છે અને તેથી શબ્દમય સંગીત શરૂ થાય છે, દેવ અને માનવથી પરમાત્માના ચરણે અર્પેલી તે કુસુમાંજલિ સિદ્ધ થાય છે એટલે કે સફળ બને છે. સુવાસિત મનોહર પુષ્પોનો પમરાટ દશે દિશાઓમાં પ્રસરી જાય છે. તે પમરાટ આત્મામાં જિનની ભક્તિની અજબ પમરાટ પેદા કરે છે. ભ્રમરાઓ પુષ્પોની સુવાસથી ખેંચાઈ આવી મધુર ગુંજારવ કરે છે, અને તે મધુર ગુંજારવ એ સૂચવે છે કે ભક્તિ રસામૃતનું પાન કરનાર આત્માએ પ્રભુ ભક્તિની પાછળ ભ્રમરાની માફક જીવનને ન્યોંછાવર કરવું જોઈએ. પરમાત્માના ચરણની ઉપાસના ચારિત્રમોહનીય કર્મને ચુરે છે અને ચતુર્ગતિરૂપ સંસાર ચક્રનો સમૂહ અંત લાવે છે.

શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુને કુસુમાંજલિ :-

પાસ જલેસર જગ જયકારી -

જલ થલ ફુલ ઉદક કર ધારી

કુસુમાંજલિ મેલો પાર્શ્વ જિણુંદા—૧૦

શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થ કર જગતનો વિજય કરનારા છે. સરોવરોમાં તથા ભૂમિ ઉપર થનારા પુષ્પો અને પાણી હાથમાં ધારણ કરી તે પાર્શ્વનાથપ્રભુના ચરણે કુસુમાંજલિ સ્થાપવી. પાર્શ્વનાથપ્રભુની માતાએ સ્વપ્નમાં પોતાને એક પડખે જતાં એક સર્પને જોયો, તેથી પ્રભુનું નામ પાર્શ્વનાથ રાખ્યું. જગ જયકારી એટલે શું? જગ એટલે સંસાર, સંસાર એટલે વિપ્લવ અને કષાય અથવા કર્મ, એના ઉપર પ્રભુ વિજય મેળવનારા છે. અથવા પ્રભુ વિશ્વમાં વિજયવંતા પર્વે છે. અથવા પ્રભુએ એક ગતિથી બીજી ગતિમાં ભટકવારૂપ સંસાર પર વિજય કર્યો છે એટલે પ્રભુને હવે ભવબ્રમણ રહ્યું નથી.

મુકે કુસુમાંજલિ મુરો, વીરચરણ સુકુમાલ;

તે કુસુમાંજલિ ભવિકનાં, પાપ હરે ત્રણ કાળ.—૧૧

વિવિધ કુસુમવર જાતિ ગણેવી, જિન ચરણે પાણમંત ઠવેવી;

કુસુમાંજલિ મેલો વીર જિણુંદા—૧૨

દુરિતચક્રને ભેનાદર કુસુમાંજલિનું પ્રભુમહાવીરને
સમર્પણ :-

દેવો પ્રભુ મહાવીરના સુકુમાલ ચરણે કુસુમાંજલિ મુકે છે. શા માટે? કહો પ્રભુના ચરણે મુકાતી કુસુમાંજલિ એ ભવ્યજીવોના ત્રણ કાળના પાપનો નાશ કરે છે. ઉત્તમ જાતિના વિવિધ પુષ્પો ગ્રહણ કરવા અને પ્રભુજીને

ચરણે પ્રણામ કરવા સાથે પુષ્પો ચઢાવવા, એમ પ્રભુ મહાવીર દેવના પૂનીતચરણે કુસુમાંજલિ સ્થાપવી. જગતમાં સુંદર શરીર ધારણ કરનારા દેવ, દાનવ, માનવ તથા વિદ્યાધરોમાંય સર્વોત્કૃષ્ટ સુંદર શરીરને ધારણ કરનારા અરિહંતજ હોય છે, કારણ કે તિર્થંકરનામકર્મ સદવર્તી ઉચ્ચતમ પુણ્યને લીધે સર્વોત્તમ કોટિના પુહ્નજોથી તેમનું શરીર બનેલું હોય છે. અનુત્તર વિમાનવાસી દેવતા તથા ગણધરભગવંતોના શરીર કરતાં પણ પરમાત્માના શરીરનું સૌન્દર્ય અનંતગુણું હોય છે. તેથી તેમના ચરણ પણ અતિશય સુકોમલ છે. તે સુકુમાળ ચરણોની ઉપાસના ભવ્ય આત્માના ત્રણે કાળના પાપો ચુરી નાખે છે, કારણ કે શુભઅધ્યવસાપત્ની શ્રેણી પર આત્મા તે અવસરે આરુઢ બને છે. જૂતકાળના પાપોમાંથી કેટલાકનો ક્ષય, તો કેટલાકની અપવર્તના-સ્થિતિહાસ અને કેટલાક સંક્રમણદ્વારા બંધાતા શુભ કર્મમાં પડી શુભ રૂપે બની જાય છે. ગમે તે રીતે પણ પાપોનો ક્ષય થાય છે. નાગકેતુમહાત્માને પરમાત્માની પુષ્પ પૂજા કરતાં કરતાં સર્પ કરડ્યો, પણ એ પુષ્પપૂજનનું આલંબન અખંડ રાખી શુભ ધ્યાનમાં સ્થિર બન્યા અને ચાર ધાતી કર્મનો સર્વથા ક્ષય કરી દેવગણને પામ્યા.

ચરણની ઉપાસનાથી વર્તમાનમાં શુભ ભાવ પેદા થાય છે, એટલે અશુભકર્મપ્રકૃતિઓનો બંધાતી અટકવા રૂપે વર્તમાનના પાપનો ક્ષય ગણાય, તેમ જૂતકાળનાં પાપ પણ ઉપર કહ્યું તેમ નાશ પામે. એ એતો ઘટી શકે છે. પણ ભવિષ્યકાળનાં પાપનો નાશ કેવી રીતે? કેમકે હજી તો એ બંધાયા નથી તેમ વર્તમાન બંધાવાની સ્થિતિમાં નથી, તો પછી પાપની હયાતિ વિના નાશ કોનો ?

ઉત્તર :-તેનું સમાધાન એ રીતે કરી શકાય કે જિનના ચરણોની વિશુદ્ધ ઉપાસના દ્વારા પુણ્યાનુબંધીપુણ્યના અનુબંધ પડે છે, જેથી ભવિષ્યકાળમાં શુભ કર્મના બંધ પડે છે, તેથી અશુભનું રોકાણ થાય છે.

જિનના જન્મભાલિષેક પ્રસંગે દેવેન્દ્રો તથા દેવોનું કર્તવ્ય:-

નહવણ કાળે નહવણકાળે, દેવ દાણવ સમુચિય;
કુસુમાંજલિ તહિં સંઘવિય, પસરંત દિસિ પરિમલ સુગંધિય;
જિણુ પયકમલે નિવડેઈ, વિગ્ધહર જસ નામ મંતો;
અનંત ચઉવીસ જિન, વાસવ મલિય અસેસ;
સા કુસુમાંજલિ સુહકરો, ચઉવિહ સંઘ વિશેષ

કુસુમાંજલિ મેલો ચઉવીસ જીણુંદા.—૧૩

અરિહંત પ્રભુના જન્મભાલિષેક વખતે દેવો તથા દાનવો ભેગા થઈને, પ્રભુના ચરણે કુસુમાંજલિ અર્પે છે. જે પુષ્પોની સુગંધી સુવાસ દિશા-ઓમાં ફેલાઈ જાય છે. તે સુરાસુરોના દેહ જિનના ચરણકમલમાં નખી પડે છે. જે પ્રભુનું નામ એ મહામંગલ સમાન હોવાથી સર્વ વિઘ્નોના નાશ કરનાર છે, તે અનંતી ચોવીસીમાં થએલા અનંત ચોવીસ તીર્થ-કરોને સર્વ ઈન્દ્રોએ મળીને કુસુમાંજલિથી બહુમાન પુર્વક પૂજ્યા, તે કુસુમાંજલિ ચતુર્વિધ સંઘને વિશેષે કરીને શુભકારિણી એટલે સુખકરનારી ખતો. એમ વિચારી ચોવીસે જિનને કુસુમાંજલિ ચઢાવો.

નહવણ કાળે એ શબ્દ બેવાર લખ્યો તેનો અર્થ 'દરેકે દરેક જિનના જન્મભાલિષેક સમયે' એમ સમજવો. કારણ કે દેવો તથા દેવેન્દ્રોનું જન્મ કત્યાણુક ઉજવવાનું કાર્ય શાશ્વત છે. જ્યારે જ્યારે આરહંત પ્રભુ જન્મે ત્યારે ત્યારે જન્મોત્સવ કરે. પ્રભુના નામસ્મરણનો એવો અજબપ્રભાવ છે કે ઉપસ્થિત થએલા વિઘ્નોના વાદળો તુરત વિખરાઈ જાય છે. લયાનક અટવીમાં પ્રભુના નામ સ્મરણના પ્રભાવે આવેલા શિકારી, સિંહ, વાઘ વિગેરે પશુઓ સ્તબ્ધ થઈ ગયા અને નાશી ગયાના દાખલા છે. અલિષેક સમયે ૬૪ (ચોસઠ) ઈન્દ્રો ભેગા થાય છે જેમાં ભુવનપતિના વીશ (૨૦) વ્યંતરના (૧૬) સોળ, વાણુવ્યંતરના (૧૬) સોળ, જ્યોતિષીના સૂર્ય ચંદ્ર

અનંત ચોવીશીના જિનોને કુસુમાંજલિ :-

અનંત ચઉવીસી જિનજી જીહારં,
વર્તમાન ચઉવીસી સંભારં;
કુસુમાંજલિ મેલો ચોવીસ જિજીવંદા—૧૪

મહાવિદેહમાં વિચરતા વીસ તીર્થંકરોની પૂજા :-

મહાવિદેહે સંપ્રતિ, વિહરમાન જિન વીશ;
ભકિત ભરે તે પૂજિયા, કરો સઘ સુજગીશ. ૧૫

(૨) જે અને ગૈમાનિકના ૧૦ તો સમાવેશ થાય છે. ચતુર્વિધ સંઘ એટલે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકારૂપ જાણવો. તે કુસુમાંજલિ સકળ સંઘનું કલ્યાણ કરે.

૧૪ જૂત, ભવિષ્ય કાળની અનંતી ચોવીશીના અનંતા તીર્થંકર ભગવંતોને જીહારં છું, વંદના કરું છું. તથા વર્તમાન કાળની ચોવીશીના ચોવીસ તીર્થંકરોને પણ વંદનામાં યાદ કરું છું. તે ચોવીસ તીર્થંકરોને કુસુમાંજલિ સમર્પવી.

અઢી દ્વીપના પાંચ ભરત તથા પાંચ ઔરવ્રત ક્ષેત્રમાં ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણીના કાળચક્રો ચાલ્યા કરે છે. એક ઉત્સર્પિણી તથા એક એક અવસર્પિણી મળી એક કાળચક્ર બને છે. એ દરેક ઉત્સર્પિણીમાં અને દરેક અવસર્પિણીમાં એકેક ચોવીસી તીર્થંકરોની જન્મે છે. એમ એક કાળચક્રમાં જે ચોવીશી થાય. એ હિસાબે આજ સુધીમાં અનંત કાળચક્ર પસાર થયા, તેમાં અનંત ચોવીસી થઈ ગઈ, તથા વર્તમાન ચોવીસીના ચોવીસ તીર્થંકરો, એમ તે સર્વને વંદના પૂર્વક કુસુમાંજલિ મુકવામાં આવે.

૧૫ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વર્તમાનકાળે વીસ તીર્થંકરો વિચરે છે, તેમને વીસ વિહરમાન જિન કહેવાય છે. વિશાળ ભકિતથી તે તીર્થંકરોને વંદન

સર્વ જિનેશ્વરોને કુસુમાંજલિ :-

અપછર મંડલિ ગીત ઉચ્ચારા, શ્રી શુભવીરવિજય જયકારા;

કુસુમાંજલિ મેલો સર્વ જિણુંદા—૧૬

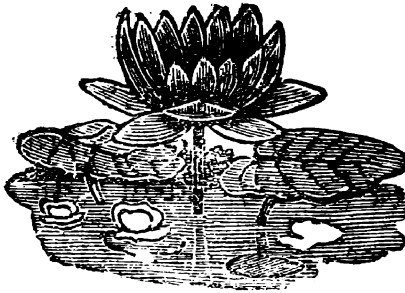
કર્પા અને પૂજ્યા. એવા તે તીર્થંકરો સંઘનું કલ્યાણ કરો. મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણીના કાળયજ્ઞો ચાલતાં નથી. સદાને માટે ત્યાં ચોથા આરા જેવો એકસરખો કાળ વર્ત્યા કરે છે. કોઈ પણ કાળે ત્યાં તીર્થંકર ભગવંતનો વિરહ હોતો નથી. જિનેશ્વર દેવજરર વિચરતા હોય છે. એ વિચરતા તીર્થંકરો અહિંથી અતિશય દૂર હોવા છતાંય અહીં ખૂબ જ ભકિતથી પૂજ્યા થકા સંઘનો વિશ્વવિજય કરો. દૂર એવા વિચરતા પ્રભુની ખૂબ ભકિત અહીં બ્રેહા કરવાથી પણ સંઘ મહાન અભ્યુદય મેળવે છે.

૧૬ અપ્સરાઓનો સમુદાય પ્રભુ આગળ મધુરગીતો ગાઈ રહેલ છે. એમાં સુંદર એવા શ્રી વીરપ્રભુના વિશ્વવિજયનો જયકાર બોલાવે છે, અથવા શ્રી શુભવિજયજી મહારાજના શિષ્ય શ્રીવીરવિજય જેનો જયકાર કરે છે એવી કુસુમાંજલિ સર્વ તીર્થંકરોને યાદ કરવા પૂર્વક મૂકવી. પૂર્વે તીર્થંકરોના નામગ્રહણ કરી કરીને પુષ્પાંજલિ મૂકી, તે અહીં સર્વ તીર્થંકરોને એકી કાળે યાદ કરી પુષ્પાંજલિ આપવાની—

આ અવસર્પિણીના યુગમાં પ્રથમ તીર્થંકર તરિકે આદિનાથ ભગવંત થયા તેથી પ્રથમ કુસુમાંજલિ તેમના નામથી અપાત ત્યાર બાદ સકળ સંઘની શાંતિને કરનારા, પ્રતિષ્ઠા, શાંતિસ્નાત્ર શાંતિકળશ વિગેરે શાંતિસમાધિકર મંગલઅનુષ્ઠાનોમાં વિશેષ પ્રકારે શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુનું પૂજન થાય છે માટે બીજી કુસુમાંજલિ શાંતિનાથ પ્રભુને મૂકાઈ. ત્યાર પછી કર્મરૂપી અપમંગળને ટાળવા માટે ચક્રની ધારા સમાન નેમનાથ ભગવાન હોવાથી ત્રીજી કુસુમાંજલિ તેમને

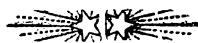
અપાંછ, ત્રેવીશમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પ્રગટપ્રભાવી હોવાથી ચોથી કુસુમાંજલિ તેમને અપાંછ, વર્તમાન શાસનના અધિપતિ, આસન્નોપકારી પ્રભુ મહાવીર દેવ હોવાથી પાંચમી કુસુમાંજલિ તેમને મુકાર્ઠ. પછી વર્તમાન ચોવીશીના ચોવીશ, અનંત ચોવીશીના ૨૪-૨૪ તીર્થંકરને છટ્ટી, વીસ વિહરમાન જિનને સાતમી, અને સમસ્ત તીર્થંકર દેવોને આઠમી કુસુમાંજલિ આપવામાં આવી. આઠ કુસુમાંજલિ આઠ કર્મોનો નાશ કરાવી આઠગુણસિધ્ધ એવા મોક્ષપદ અપાવે છે.

અહીં કુસુમાંજલિનો અધિકાર પૂર્ણ થાય છે.

જન્મકલ્યાણક વિધિનું વર્ણન. *****

સચલજિણેસર પાય નમી, કલ્યાણકવિધિ તાસ;
વર્ણવતાં સુણતાં થકાં, સંઘની પુગે આશ. ॥૧॥

સમકિત ગુણહાણે પરિણમ્યા, વળી વ્રતધર સંયમ સુખરમ્યા,
વીશ સ્થાનક વિધિએ તપ કરી, એસી લાવદયા દીક્ષમાં ધરી ૧
જે હોવે મુજ શક્તિ ધસી, સવિ જીવકર શાસન રસી
શુચિ રસ ઢળતે તિહાં બાંધતાં, તીર્થકર નામ નિકાયતાં ૨
સરાગથી સયમ આચરી, વયમાં એક દેવનો ભવ કરી
વ્યવી પન્નર દેવે અવતરે, મધ્યખંડે પણ રાજવી કુલે ૩
પટરાણી કુખે ગુણનીલો, જેમ માનસરોવર હંસલો.
સુખશય્યાએ રજની શેષે, ઉતરતાં ઔઠ સુપન દેખે. ૪

સચલ૦ સઘળા તીર્થકરોને ચરણે નમસ્કાર કરી તેમના જન્મકલ્યાણકની
વિધિનું વર્ણન કરીશ કાણુંકે તેનું વર્ણન કરતાં તથા સાંભળતાં
સંઘની આશાઓ પૂર્ણ થાય છે, સફળનીવડે છે. દરેક જિનેશ્વર ભગવંતના
કલ્યાણકો પાંચજ હોય છે તે અનુક્રમે વ્યવન, જન્મ, દીક્ષા, કેવળ અને
મોક્ષ, એ પ્રમાણે હોય છે. દેવો તથા દેવેન્દ્રો પાંચે કલ્યાણકોની ઉજવણી
કરે છે. અહીં શ્રી જિનેશ્વર દેવોના જન્મ કલ્યાણકની ઉજવણીનો પ્રસંગ
અદ્ભૂતરીતે કાવચર્પ સુંદર પદોમાં વર્ણવશે.

તીર્થ'કરનામકર્મની નિકાયના તથા શ્રીતીર્થ'કર દેવનું અવન કલ્યાણકુઃ—

તીર્થ'કર બનવાના પૂર્વના ત્રીજા ભવે પ્રભુ ચોથા સમ્યક્ત્વ ગુણ-
સ્થાનકમાં ઓતપ્રોત થયેલા હોય છે તેમજ તે ભવમાં ચારિત્ર અંગીકાર
કરી તેના સુખમાં ખૂબ રમણુતા કરે છે. વીશસ્થાનકમાં કોઈ એક, બે,
ત્રણ અથવા વીશે સ્થાનકની તપશ્ચર્યા તપવા દ્વારા વિધિપૂર્વક આરાધના
કરે છે. વીશસ્થાનકની આરાધના કરતાં કરતાં પ્રભુ ચિત્તમાં એવી ઉત્કૃષ્ટ
ભાવદયા ઉદ્ભવે છે. (જગતના જીવોની નિરાધાર અને દુઃખિત દશાને
નિહાળી એવા ઉત્તમ કરુણામય અધ્યવસાયમાં આરૂઢ અને છે.) કે 'જ્યારે
મારામાં એવી તાકાત આવી જાય કે કર્મના ઉપદ્રવથી પીડાતા જગતના
સર્વ જીવોને જિન શાસનના રસ યા બનાવી દઉં ! અર્થાત તમામ
પ્રાણીઓને ભવસાગરથી ઉદ્ધરવા મોક્ષમાર્ગના પથિક બનાવી દઉં' એ
ભાવદયાનો પવિત્ર રસ આત્મામાં પૂર્ણતાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી જવાથી
ત્યાં તીર્થ'કર નામકર્મનો નિકાયિત અંધ કરે છે. એટલે અવસ્ય ભોગવવા
યોગ્ય બનાવે છે. પછી ત્યાં સરાગ ચારિત્રનું યથાર્થ પાલન કરી આયુ-
ષ્યની પૂર્ણાહુતિ થયા બાદ વયમાં એક દેવનો ભવ કરી, ત્યાંથી ચલીને
પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત, પાંચ મહાવિદેહ એ પંદર ક્ષેત્રમાંથી કોઈ પણ
એક ક્ષેત્રમાં મધ્યખંડના આર્યદેશમાં રાજકુલમાં અવતરે છે. ત્યાં પણ
રાજની પટરાણીની કુક્ષિમાં અવતરે. જેમ માનસરોવરમાં હંસ શોભે.
તેમ માતાની કુક્ષિમાં આ ગુણુનિધિ પ્રભુ શોભે છે. જ્યારે પ્રભુ માતાના
ઉદરમાં પધારે છે ત્યારે માતા સુખાકારી પલંગમાં પોઢેલા હોય છે. ત્યાં હજી
રાત્રિ બાકી હોય છે અને માતા ચૌદ મહાસ્વપ્નોને આકાશમાંથી ઉતરતા
દેખે છે. તીર્થ'કર પ્રભુના ભવોની ગણતરી સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી કરાય
છે. એમાં કેટલાય તીર્થ'કર દેવોને સમ્યક્ત્વ પછીના બે ભવમાં તીર્થ'કર-
પદ મળે છે. તીર્થ'કરપણું ઉપાર્જવનાર સમ્યક્ત્વને વરખોધિ

તરીકે શાસ્ત્રોમાં કહેલું છે. સમ્યક્ત્વ એટલે અરિહંત દેવોએ ભાળેલા જીવાદિ નવ તત્ત્વો પરની અધાગ રચિ, અને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ તમેવ સત્ત્વં નિસ્સકં જં જિણેહિં પવેદ્મં । જે જિતેશ્વરદેવે લાખ્યું તે જ સાચું અને નિઃશંક છે એવી આત્માની શ્રદ્ધાભરી લાગણી. પ્રથમ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકે રહેલા જીવ સમ્યક્ત્વ પામ્યા બાદ અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ નામના એકા ગુણસ્થાનકે આવી જાય છે. સમ્યક્ત્વ એ આત્માનો મૌલિક ગુણ છે. સમ્યક્ત્વને પામી ચૂકેલો આત્મા ક્રમશઃ ગુણવિકાસના સોપાન ઉપર પગલાં મૂકે છે.

તીર્થંકર થવાના પૂર્વેના ત્રીજા ભવે અરિહંત પરમાત્મા પ્રાયઃ ચારિત્ર સ્વીકારી અવશ્ય વીશ સ્થાનકોમાંના કોષ્ઠપિણુ પદની અથવા વીશે પદની આરાધના કરે છે. તીર્થંકર દેવનો આત્મા અનાદિકાળથી વિશિષ્ટ યોગ્યતાને વરેલો અને ગંભીરતા, પરોપકાર-વ્યસનીપણું વિગેરે ગુણોથી વિરાજમાન હોય છે. એમને અરિહંતાદિ વીશ સ્થાનકોની આરાધના કરતાં કરતાં અપૂર્વ વીર્યોદ્ઘાસ પ્રગટે છે. કર્મના જુલમથી અતિશય ત્રાસ પામી રહેલા જગતને નિલાળી લેવાનું હૃદયમયી ઉઠે છે. અને એમાં ભાવ દયાનો અસ્પષ્ટિત પ્રવાહ શરૂ થાય છે. દુઃખી દીન, ડૂંસાં, પાંગળાં વિગેરેને જોવાથી જે આત્મામાં કુમળો પરિણામ જાગે છે અને તેના તે તે દુઃખને દૂર કરવાની ભાવના જાગે છે તે દ્રવ્ય દયા છે. કર્મની ભટ્ટીમાં શેકાતા ચાર કપાયોની ચંડાળ ચોકડીથી બળાતા, ચોરાશીના ચક્રવામાં અથડાતા, નિજનું સ્વરૂપ અને ગુણોની ઓળખાણ તથા પ્રાપ્તિ તરફ બેઠરકાર બની પોતાના જ ગુણોને લૂંટનારા મોહાદિ આંતર શત્રુઓની સાથે ગાઢ મિત્રાચારી કરતા દુનિયાના જીવોની અતિદુઃખદ દુઃશાને જોઈ, તેમાંથી બચાવી લેવાની અને આત્મકલ્યાણના માર્ગે ચડાવી દેવાની કલ્પાભય લાગણી તે ભાવદયા. પ્રભુને સંસારમાં ભટકતા પ્રત્યેક પ્રાણીનો ઉદ્ધાર કરવાની અને શાસનના રસીધા બનાવવાની તીવ્ર કામના જાગે છે તેથી પરમાત્માનું ભાવદયાનું ક્ષેત્ર અતિશય વિશાળ અને ઉન્નત બની જાય છે જગતમાંથી તીર્થંકરદેવ

જેવા ખીજા કાર્મિક પુરુષ દ્વારા હતા નહિ, હું પણ નહિ, અને ભવિષ્યમાં થશે પણ નહિ. દ્રવ્યદયામાં તાત્કાલિક સુખી બનાવવાની તમન્ના છે. જ્યારે ભાવદયામાં તેો પરિણામે મહાસુખી અને કર્મચિટ્પાણથી પૂર્ણ-સ્વતંત્ર બનાવવાની પ્રયત્ન ઇચ્છા છે, મારે દ્રવ્યદયા કરતાં ભાવદયાના મૂલ્ય ઘણાં ઉંચા છે. રાષ્ટ્ર, દેશ કે સમાજની સેવાના ભેખને લેનારાઓને આત્મ-કલ્યાણના સાચા માર્ગને જીવનમાં અપનાવ્યા વગર ચાલશે નહિ. માનેડી ગુલામી નાબુદ થવા છતાં પણ જ્યાં સુધી કર્મસત્તાની ભયંકર ગુલામી આત્મા પર લદાયેલી છે અને કર્મસત્તાની પરતંત્રતાના પિશાચીપાશમાંથી જ્યાં સુધી નીકળી શકાય નહિ ત્યાંસુધી આત્માને સાચું સુખ, અને પૂર્ણ શાન્તિ સાથે સ્વાતંત્ર્ય મળી શકેજ નહિ. સ્વોપકાર કરવા સાથે જગતમાત્રની કલ્યાણ કરવાની કમનીય કામના (સુંદર ભાવના)ના બળે પ્રભુ તીર્થંકર નામકર્મની નિકાચના કરે છે, એટલે જે જિન નામ કર્મબંધાય છે તેનું ફળ અવશ્ય આવે એવો બંધ કરે છે. ત્યારે પિતાના કુટુંબનો ઉદ્ધાર કરવાના અધ્યવસાયવાળો જીવ ગણુધરપદને યોગ્ય શુભકર્મ બાંધે છે. સરાગ દશામાં પાળેલા સંયમને સરાગસંયમ કહેવાય છે, અને તે દશમાગુણ-સ્થાનક સુધી હોય છે. પ્રભુ સરાગ સંયમ પાળી દેવલોક સિધાવે છે અને ત્યારબાદ પંદર ક્ષેત્રમાંથી કોષ્ઠપણ ક્ષેત્રમાં જન્મ પામે છે. પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત, અને પાંચ મહાચિદ્દેહ એમ મળીને કુલ પંદર ક્ષેત્રો થાય છે, અને તે ક્ષેત્રોને કર્મભૂમિ તરીકે એમળખસમાં આવે છે. શ્રી તીર્થંકરદેવ માતાની કુક્ષીમાં આવે ત્યારે માતા ચૌદ મહાસ્વપ્નો અવશ્ય જાગે છે. સામાન્ય રીતે શ્રી તીર્થંકરદેવો દેવલોકમાંથી આવનારા હોય છે. એટલે સ્નાત્રકારે પદ્મમાં દેવલોકનું નામ ગ્રહણ કર્યું છે. પહેલી ત્રણ નરકમાંથી આવનારા જીવો પણ તીર્થંકર બની શકે છે. શાસ્ત્રોમાં ત્રીસ સારા સ્વપ્નોનું વર્ણન કરેલું છે. તેમાં ચૌદ મહાસ્વપ્નો છે. તીર્થંકરની માતા તે ચૌદ સ્વપ્નોને જોઈને જગી જાય છે. માતાએ આ ચૌદ મહા સ્વપ્નોને જોવા એ ખરેખર માતાના ગર્ભમાં આવનાર પરમ પુરૂષના આગમનનોજ

તીર્થ'કરની માતાએ જોયેલા ચૌદ મહાસ્વપ્નો.

પહેલે ગજવર દીઠા, બીજે વૃષભ પદ્મકો;
ત્રીજે કેસરીસિંહ, ચોથે લક્ષ્મી અબીહ. ૧
પાંચમે કુક્ષની માળા, છઠ્ઠે ચંદ્ર વિશાળા;
સવિ રાતો ધ્વજ મોટા, પૂરણ કળશ નહિ છોટા. ૨
દશમે પદ્મ સરોવર, અગીયારમે રતનાકર;
ભુવન વિમાન રત્નગંજ, અગ્નિશિખા ધૂમવર્જી. ૩
સ્વપ્ન લહી જઈ રાયને લાષે, રાજ અર્થ પ્રકાશે;
પુત્ર તીર્થ કર ત્રિભુવન નમશે, સકલ મનોરથ ફળશે. ૪

અજોડ પ્રભાવ છે. અધ્યાત્મયોગી, પરોપકાર-વ્યસની અને પ્રબળ પુણ્ય-વંતા તીર્થ'કરોના જીવનનો પ્રભાવ અને માહાત્મ્યનું જૂહારૂપિ પણ વર્ણન કરવા માટે અસમર્થ છે.

પ્રભુની માતા પ્રથમ સ્વપ્નમાં ચાર દાંતવાળા, ક્ષીરસમુદ્રના ફીણ-સમાન સફેદવર્ણવાળા, ગંભીર અવાજને કરનારા, લક્ષણોપેત સુંદર હાથીને જુએ છે. બીજા સ્વપ્નમાં મનોહરખાંધવાળા, સુકુમાળરોમ-રાજીને ધારણ કરનારા, લષ્ટપુષ્ટ અને સુરચિત અંગથી સુશોભિત, અપરિમિત મંગળના દ્વારજૂત બળદને દેખે છે. ત્રીજામાં ચાંદીના પર્વતની માફક સફેદ, ગોળ, પુષ્ટ અને તીક્ષ્ણ દાઢાવાળા, વિભલ ચશ્તુથી વિરાજિત, મૃદુ અને સૂક્ષ્મ કેશવાળીને ધારણ કરનારા, સૌમ્યમુદ્રાપુકત, પોતાના મુખમાં પ્રવેશ કરતા એવા સિંહને; ચોથામાં પૂર્ણચંદ્ર જેવા મુખવાળી, કમળ જેવા નયનવાળી, હિમવંત પર્વતના શિખર પર પદ્મદહ સરોવરના કમળ પર રહેનારી, પ્રમાણોપેત અને મનોહર અંગથી દીપતી, હાથી-ઓની સૂઢોદ્ધારા અભિષેક કરાતી શ્રીદેવીને, પાંચમામાં મોગરો, ચંપક,

જાઈ જીવિ વિગેરે સુગંધીદાર પુષ્પોથી શોભતી, પુષ્પોના પરિમલથી દશે દિશાઓને સુવાસિત કરતી, ભમરા ભમરીઓના ગુંજરવથી યુક્ત દૂલની માળાને; જડામાં સમુદ્રકીણ કે કંદપુષ્પ જેવા સફેદ વર્ણવાળો, અંધકારનો નાશ કરનાર અને ચંદ્રવિકાસીકમળોને વિકસાવનાર પૂર્ણ ચંદ્રને, સાતમામાં તેજસ્વી સૂર્યવિકાસી કમળોને વિકસાવતા, પોપટના મુખ સમાન લાલ વર્ણથી મંડિત, મેરુપર્વતની આસપાસ સતત પ્રદક્ષિણા દેનાર દર્શનીય એવા ઉગતા સૂર્યને; આદમામાં સુવર્ણ દડની ટોચે રહેલી, મોરના પીંછાવાળી, સિંહના ચિન્હયુક્ત, પવનથી ચાલતી અને અતિશય મોટી એવી ધ્વજને; નવમામાં નિર્મળ પાણીથી ભરેલા, કમળના સમુદયથી શોભતા, નયનોને આનંદ ઉપજાવતા, વિવિધ પુષ્પોની માળાઓથી દર્શનીય એવા રૂપાના મોટા કળશને; દશમામાં ઉગતા સૂર્યના કિરણોથી થયેલા લાલ પીળા પાણીને ધારણ કરનાર, ગુંજરવ કરતા અનેક ભમરાઓવાળા વિવિધ કમળોથી વિરાજિત કલહંસ, સારસ, વિગેરે પક્ષીઓથી સેવાયેલા પદ્મ સરોવરને; અગીયારમા સ્થાનામાં ચારે દિશાઓમાં વધતા જતા પાણીવાળા, મોટા મગરમચ્છ, તથા બીજા અનેક જળચરોના પુચ્છો પાણીમાં પછડાવાથી સફેદ કીણવાળા, પાણીના આવર્તયુક્ત ક્ષીર સમુદ્રને; બારમામાં હરણ, બળદ, ઘોડો, પક્ષી, હાથી, વિગેરેના ચિત્રોથી શોભતું, ગંધર્વોના વાજિત્રોના નાદવાળું, દેવદુહુલિના શબ્દથી સકળ લોકને પુરનાર કાલાગરુ વિગેરે ધૂપોથી મધમધાયમાન સુગન્ધવાળું અને દિવ્ય કાન્તિવાળા સુરવરોથી રમણીય વિમાનને; (દેવલોકમાંથી આવતા તીર્થંકરની માતા વિમાનને જીએ છે, જ્યારે નરકમાંથી આવતા તીર્થંકરની માતા ભવનને જીએ છે,) તેરમામાં પ્રવાલ-સ્ફટિક, મરકત, ચંદ્રકાન્ત વિગેરે રત્નોથી સુશોભિત, ગગનમંડળને પ્રકાશિત કરતા ઉંચા એવા રત્નના રાશિને, અને ચૌદમામાં મધુ અને ધૃતથી સિંચાયેલી જ્વાળાથી દેદીપ્તમાન, અતિશય વેગવાન, ધૂમવિનાના અગ્નિને, એમ ચૌદ મહાસ્થાનોને જીએ છે, અને ખૂબ આનન્દને અનુભવે છે.

ચૌદ સ્વપ્નેશુ રહસ્ય

પહેલું ચાર દાંતવાળો: હાથી—દાન, શીક, તપ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારે પ્રભુ ધર્મને કહેશે અને નરક તિર્યચ મનુષ્ય, અને દેવગતિ એમ ચાર ગતિનો અંત કરશે અને કરાવશે એમ સૂચવે છે.

બીજું બળદ—તે સંયમની ધુરાના ભારને વહનકરવા માટે વૃદ્ધ ભગવાન પ્રભુ ભવ્ય જીવરૂપી ક્ષેત્રમાં બોધિબીજનું વપન કરશે. અને બળદને ઉંચી ખાંધ હોવાથી, પ્રભુ ઉચ્ચ ગોત્ર અને ઉમદા વંશમાં જન્મ ધારણ કરશે. એ પણ સૂચન છે.

ત્રીજું સિંહ—અન્ય કુતીર્થિદ્રારૂપી શિકારી પશુઓથી પીડાતા ભવ્ય પ્રાણીઓને સિંહસમાન પરાક્રમી પ્રભુ તે પીડામાંથી બચાવી લેશે. પરિ-સહરૂપી હાથીઓને સહાય વિનાના નિર્ભીક પ્રભુ સિંહની જેમ જીતી લેશે.

ચોથું લક્ષ્મી—વાર્ષિક દાનનો વરસાદ વરસાવી પ્રભુ તીર્થંકરપણાની લક્ષ્મીને મેળવશે, લક્ષ્મી કહે છે કે પ્રભુના સંગથી માફે ચંચળસ્વભાવરૂપી દૂપણ દૂર થઈ જશે, અર્થાત્ પ્રભુના ભક્તને ત્યાં લક્ષ્મી સ્થિર થશે, એટલે કે કમળને બદલે ભક્તને પ્રભુસંગીને ત્યાં લક્ષ્મીનો નિવાસ રહેશે.

પાંચમું. કુલની માળા—પ્રભુની આણા ત્રણ જગતના જીવો શિરોમાન્ય કરશે અને પ્રભુની યશોસૌરભ વસુધરાને પુષ્પમાળની જેમ સુવાસિત કરી દેશે.

છઠું ચંદ્રમા—ચંદ્રમા કહે છે કે હું તારા પુત્રરત્નના સંસર્ગથી નિષ્કલંક થાઈશ. ચંદ્રની જેમ પ્રભુ પૃથ્વી વલયને શમરૂપી જ્યોત્સ્નાથી આનન્દિત કરશે.

સાતમું સૂર્ય—મિથ્યાત્વરૂપી અંધકારનો નાશ કરી પ્રભુ ભવ્ય જીવ-રૂપી કમળોને વિકસાવશે. સૂર્ય તથા ચંદ્ર કહી રહ્યા છે કે તમારા પુત્રની માફક અમારો પણ નિત્ય ઉદય થાય.

આદ્યમું ધ્યજ્ઞ-પ્રભુ કુળમાં ધ્વજસમાન, ધર્મધ્વજથી સુશોભિત અને ત્રિભુવનમાં અદ્વિતીય મહાત્મા બનશે, ધ્યજ્ઞનું સ્થાન જેમ જગતમાં ઉંચું જ હોય તેમ પ્રભુ જગતમાં સર્વોત્તમ સ્થાન મેળવશે.

નવમું કળશ-જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્ર એ ત્રિતયાત્મક ધર્મને એક મહાન પ્રાસાદ સ્વરૂપ જાણવો. તે પ્રાસાદના શિખરે પ્રભુ પોતાના આત્માને કળશની માફક સ્થાપશે.

દશમું પદ્મ સરોવર-સારા કૃત્ય સ્વરૂપ કમળોથી પદ્મસરોવરની જેમ પ્રભુ શોભશે અને જ્ઞાનજલથી જગતને પાવન કરશે.

અગીયારમું ક્ષીર સમુદ્ર-જાણે એ માને કહે છે કે તારો પુત્ર ગુણુરત્નોથી મહાગંભીર અને સુગુણાતે ધારણ કરનારામાં અગ્રણી હોઈ એણે મને (ક્ષીરસમુદ્રને) જીત્યો, તો હવે મારું પાણી તેના શરીરના પરિભ્રમમાં ઉપયોગી બને એવી મારી વિનંતિ છે; અને જાણે એટલા જ માટે અહીં સ્વપ્નમાં આવેલ છું.

બારમું વિમાન-જાણે કહે છે કે ભવનપતિ વિગેરે ચાર નિકાયના દેવો પ્રભુ પાસે સેવામાં હાજર રહેશે.

તેરમું રત્નનો રાશી-સૂચક છે કે સુવર્ણ વિગેરેનું જ્ઞાન દર્ઢ પ્રભુ ત્રણ ગઠ પર સ્થાપેલા સિંહાસન ઉપર બિસજશે, અને ભવ્ય જીવોને “જેને જોઈએ તે લઈ જાઓ” તેવી ઉદારતાપૂર્વક જ્ઞાનાદિ રત્નો આપશે.

ચૌદમું નિર્ધૂમ અગ્નિ-સૂચક છે કે પ્રભુ પોતાના કર્મ ધ્વંનનને ધ્યાનાગ્નિથી બાળી આત્માને નિર્માળ સુવર્ણની માફક અતિશય ઉજ્જવલ બનાવશે, અગ્નિસમા પ્રભુ ભવ્યજીવરૂપી સુવર્ણને ઘુલ્લ કરશે, આઠ કર્મ-ક્ષય થવાથી સિદ્ધ થશે અને ચૌદ રાજ લોકના અગ્રભાગ ઉપર સ્થિરવાસ કરશે.

તીર્થંકરની માતાએ જોયેલું પ્રથમ સ્વપ્ન.

સ્પષ્ટદેવ ભગવંતની માતાએ પહેલા સ્વપ્નમાં વ્રપલને જોયો, મહાવીર ભગવંતની માતાએ પહેલા સ્વપ્નમાં સિંહને અને બાકીના તીર્થંકરની

પ્રભુના આગમનનો મહિમા તથા માતાને આનંદ :-

અવધિનાણે અવધિનાણે, ઉપના જિનરાજ,
જગત જસ પરમાણુઆ, વિસ્તર્યા વિધિજંતુ સુખકાર,
મિથ્યાત્વ તારા નિર્બંધા, ધર્મઉદય પ્રભાત સુંદર,
માતા પણ આનંદીયા, જગતિ ધર્મ વિધાન.
જાણુંતી જગતિલક સમે, હોશે પુત્ર પ્રધાન ॥૧૥

માતાએ પ્રથમ સ્વપ્નમાં હાથીને જોયો. ઘણી માતાઓએ પહેલા સ્વપ્નમાં હાથીને જોયો છે. તેથી સ્વપ્નના ક્રમમાં પ્રથમ હાથીને રાખવામાં આવ્યો છે. ચૌદ મહાસ્વપ્નેને જોઈ જાગેલા પ્રભુની માતા અતિશય કોમળ, કિંમતી અને મનોહર પલંગમાંથી ઉઠે છે, અને પોતાના પતિના શયનગૃહમાં જાય છે. પતિની સામે જઈ વિનયપૂર્વક એ હાથ મસ્તકે લગાડી પોતે જોયેલા ચૌદ મહાસ્વપ્નેને કહી સંભળાવે છે. પતિવ્રતા નારી વિનય મર્યાદાને જીવનમાં જરાપણ ચૂકનારી હોતી નથી. શીઝની માફક વિનયને પણ જીવનનો શણગાર માને છે, અને સંસારીપણામાં પતિની દેવવત્ સેવા બ્રજવે છે. આજના જડવાદના યુગમાં અનાર્થ દેશનું અંધ અનુકરણ અને કુસંસ્કૃતિઓનું શિક્ષણ વાયુવેગે પ્રસરી રહ્યું છે, આયદેશની ઉમદા મર્યાદાઓ તૂટતી જાય છે. સ્ત્રીઓ માટે સમ્મનતાવાદ તથા સ્વતંત્રવાદના વાયરા ફૂંકાઈ રહ્યા છે. પતિવ્રતાપણાના પ્રાણ જીવનદેહમાંથી ઉડવા માંડ્યા છે, ત્યારે અહીંયા આપણને એ જોત્સ મળે છે કે રાજ-શાહીના દાદમાં પણ પ્રભુની માતાનો પોતાના પતિ પ્રત્યે કેવો અજબ વિનય ! હવે અહીં સિદ્ધાર્થ રાજા તે સ્વપ્નેને બરાબર સંભળે છે. અને તેના પર સૂદૃઢ વિચારણુ કરે છે. સ્વપ્નશાસ્ત્રોમાં આવતા સ્વપ્નેના ફળની જાણકારીને અનુસારે સ્વપ્નેના અર્થને કહી બતાવે છે, સ્વપ્નેના મુખ્ય ફળ તરીકે કહે છે કે પુત્ર રત્નનો જન્મ થશે, એ તીર્થ કર થશે. અને રાગલોક તિર્યગ્લોક અને પાતાળલોક, એમ ત્રણ

જગત તેમને પ્રણામ કરશે. જગતના પૂજ્ય અને વંદનીય બનશે. આવા પુત્રસ્તનના જન્મથી આપણી સઘળી ઇચ્છાઓ ફળીભૂત થશે.

દેવલોક કે નરકમાંથી ચ્યવીને પ્રભુ સમ્યગ્ દર્શન. નિર્મલ મતિ શ્રવણ તથા નિર્મલ અવધિજ્ઞાનને સાથે લઇને જ માતાના ગર્ભમાં આવે છે. પીડ કે પડદા પાછળ પડેલી ચીજને સાક્ષાત્ જોવાની તાકાત આજનું વિજ્ઞાનવાદનું સાયન્સ ધરાવી શકતું નથી, જ્યારે અવધિજ્ઞાનમાં આવરણ પાછળ પડેલા તથા દૂરદૂર ક્ષેત્રોમાં તથા કાળમાં રહેલા રૂપી દશ્યોને જોઈ શકવાનું સામર્થ્ય છે. આવા પાંગળા વિજ્ઞાનવાદના અખતરાની પાછળ પણ અનેક જીવોની કારમી હિંસા તથા બીજા અનેક પાપારંભો જોર-શોરથી સેવાય છે તે દુઃખદ બીના છે. કહે છે કે બાળ લકવાના રોગને નાબુદ કરવા માટે વાંદરાઓનો વિનાશ કરી તેના મગજની રસીનો દવા તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. રોકેટ વિમાન અતિશય ઉંચે ગયા બાદ ત્યાંના વાતાવરણની અસર જોવા માટે તેમાં વાંદરા નાખીને ઉડાડવાના હિંસક અખતરા સાંભળ્યા છે, આ આજનું વિજ્ઞાન એટલે વિરૂદ્ધ જ્ઞાન કરી રહ્યું છે ત્યારે આ દિવ્ય અવધિજ્ઞાન મહાન શક્તિવાળું છતાં અહિંસક ધર્મ સાધનાથી પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રભુ ચાચ્યાબાદ તેમના પુણ્ય પરમાણુઓ જગતમાં પ્રસરી જાય છે. અને સકલ પ્રાણીઓને સુખનો અનુભવ કરાવે છે ધર્મના ઉદયનો રમણીય પ્રભાતકાળ શરૂ થાય છે. તેથી મિથ્યાત્વરૂપ તારા નિસ્તેજ બની જાય છે. પ્રભાવશાલી પુણ્યવંતા મહાપુરુષોના પુનિત પગલાંથી કુમતિ અને કુતીર્થિકના તાંડવોનો અંત આવે છે. પ્રભાતકાળમાં સ્ફુર્તિ, આનંદ, ઠંડક, અને અનુષ્ણતા અનુભવાય છે, મંગલ ગીત ગવાય છે. નિદ્રામાંથી જગત જાગી ઉઠે છે, લોકો પોતાના આવશ્યક કાર્યમાં લાગી જાય છે. તેમ જરતાદિક્ષંત્રમાં પ્રભુના આગમનથી પ્રભાતની જેમ મંગલમય ધર્મનો ઉદય થાય છે, જેમાં ભવ્ય જીવો માર્ગાનુસારીપણું, અપુનર્બંધકાયસ્થા, સમ્યગ્દર્શન, દેશવિરતિ, અને સર્વ વિરતિ, પામ્યાનો

પ્રભુનો જન્મ અને જન્મનો પ્રભાવ :—

શુભ લગ્ને જિન જનમીયા, નારકીમાં સુખ જ્યોત;
સુખ પામ્યા ત્રિભુવન જના, હુઓ જગત ઉઘોત. ॥૧૧॥

અપૂર્વ આનંદ અને શ્રુતિ અનુભવે છે. કપાયના પ્રચંડ તાપના ધખારા ઉપર આક્રમતા ઉપશમાદિ રસની મનોગ્રાહી ઠંડકને અનુભવે છે. ધર્મદેશનાના મંગલમય ગીત ચાલે છે, લઘુકર્મી જીવો પ્રમાદ નિદ્રામાંથી જાગ્રત થાય છે, અને જીવનના પરમ કર્તવ્યના ઓધપાડને પ્રેમપૂર્વક અંગીકારે કરી તે કર્તવ્યોના પાલનમાં મુલટોની માફક સજ્જ થાય છે. પ્રભુની માતા રાજની પાસેથી સ્વપ્નોના ફળને સાંભળે છે સદેહરવિતપણે તેને સત્ય તરીકે સ્વીકારે છે, તથા સાંભળતા અને સ્વીકારતાં હર્ષ ગંગામાં સ્નાન કરે છે. હર્ષના આવેશમાં શરીરમાં રોમાંચ પણ વિકસર થઈ જાય છે. ત્યારબાદ પતિની અનુજ્ઞા લઈ માતા પોતાના સ્થાનમાં આવી જાય છે. આવેશ સારા સ્વપ્નોના ફળ ચાલ્યા ન જાય તે કારણે એ રજનીના બાકીના સમયને મહાપુરુષોના પવિત્ર સ્મરણ વિગેરે ધર્મધ્યાનમાં પસાર કરે છે. પરમાત્માના દર્શન, તીર્થની સ્પર્શના, વિગેરેના સ્વપ્નો આવેશ હોય તો તે મંગલસૂચક છે. સ્વપ્નો બાદ તુરત જાગીને નમસ્કાર મહામંત્રનું સ્મરણ કરી ધાર્મિક જાપ અને ધ્યાન વિગેરેમાં રાત્ર પસાર કરવી જોઈએ.

સારા સ્વપ્ન આવવા માટે જીવનમાં શીલસંપન્નતા, સદાચાર, જિનાસાપાલન, દેવગુરૂની ઉપાસના વગેરે અનેક ગુણોની અપેક્ષા રહે છે સારા સ્વપ્નો આવ્યા બાદ ઉઘી જવાથી તે નિષ્ફળ નીવડે છે. પ્રભુની માતા સ્વપ્નના મુખ્ય ફળ તરીકે જાણે છે, કે જગતમાં તિલક સ્થાને રહે એવા જગતમાં મુખ્ય થાય એવા પુત્ર રત્નનો જન્મ થશે. તિલક જેમ મસ્તકે ધારણ કરાય છે. તેમ પ્રભુજી લોકોથી મસ્તક ધારણ કરાશે એવો

લોકોમાં શિરસાવંદ્ય બનશે. અને વંદનીય ગણાતા મહાપુરુષોને પણ પ્રભુ નમસ્કાર્ય અને પૂજનીય બનશે. હવે પ્રભુની માતા ગર્ભનું પાલન, અનુકુળ ખાનપાન, ઉચિત પ્રવૃત્તિ અને ઉચિત વ્યવહારથી કરે છે.

અતિ ઉત્તમ લગ્નબળ વખતે તીર્થંકરની માતા પુત્રસ્તનને જન્મ આપે છે. પ્રભુના જન્મ સમયે ગ્રહો કુંચા સ્થાને ગોઠવાયેલા હોય છે; તથા આખા જગતમાં સુખની લહરી અને પ્રકાશની જ્યોતિ પથરાઇ જાય છે. નરક જેવા સ્થાનમાં જ્યાં હરહમેશને માટે સર્વત્ર આપી ઘોર દુઃખ અને અપકાર હોય છે, તેમાં પણ પ્રભુના જન્મ કલ્યાણક પ્રસંગે ક્ષણવાર મહાન શાંતિ અને અજવાળું પથરાય છે. નરકના જીવો સદાકાળ માટે દુઃખી જ હોય છે, પરમાધામી તરફથી ક્ષેત્રની, ભૂખ, તરસ, પરસ્પર કાપાકાપી અને મારામારી કરવા વિગેરે અનેક પ્રકારની પીડાઓ ભોગવવાની હોય છે. ત્યાં ભૂખ તરસની વેદનાનો પાર નથી, પગના તળીયાને છેદી નાખે તેવી ભુમિ તથા કડકડતા તેલના તાવડામાં ભજીયાની માફક તળાવાનું ભટ્ટીમાં ભુંજવાનું, શસ્ત્રોથી છેદાઇ ટુકડે ટુકડા થવાનું દુઃખ ત્યાં હોય છે, તેથી જીવોની નીકળતી કારમી ચીસો અને કોઇ બચાવો, કોઈ બચાવો અતિદીના રૂદનયુક્ત વિલાપ વિગેરે એવા હોય છે કે જે સાંભળતાં હૈયાં કમ કમી ઉઠે, એ ત્રાસથી ત્રાસી પ્રત્યેક સમય માટે નારકોને મરવાની ધમ્મી હોય છે. પણ નિકાચિત દીર્ઘાયુષ્ય હોવાથી મોત મળતું નથી., નારકો સિવાય જગતમાં કોઈપણ જીવને પ્રત્યેક ક્ષણે મરવાની ધમ્મી નથી હોતી, આવી એકાંત દુઃખની વરાળમાં બ્રહ્મા નરકના જીવોને એકમાત્ર તીર્થંકર ભગવાનના અનન્ય પ્રભાવથી જન્મ સમયે ક્ષણવાર અનુપમ સુખનો અનુભવ કરાવે છે. “સ્થાવર જીવને સુખકારી.” એમ વીરવિજયજી મહારાજ પંચ કલ્યાણકની પૂજામાં કહે છે. તે એમ સૂચવે છે કે. તે વેળાએ સ્થાવર જીવો એટલે પૃથ્વી પાણી અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના જીવો માટે ભગવાનનો જન્મ સુખકારક નીવડે છે. સ્થાવરને માટે સુખકારક એ રીતે માની શકાય કે એ વખતે છેદન,

છપ્પન દિક્ કુમારીનું આગમન, સૂતિકર્મ અને મહોત્સવ:-

સાંભળો કળસ જિન મહોત્સવનો ઇહાં,
 છપ્પન કુમરી દિશિ, વિદિશિ આવે તિહાં;
 માય સુત નમીય, આણુંદ અધિકા ધરે,
 અઘ્ર સંવર્તી, વાયુથી કચરો હરે ॥૧॥

વૃષ્ટિ ગંધોદકે, અઘ્ર કુમરી કરે,
 અઘ્ર કલસા ભરી, અઘ્ર દર્પણુ ધરે;
 અઘ્ર ચામર ધરે; અઘ્ર પંખા લહી,
 ચાર રક્ષા કરી, ચાર દીપક ચહી. ॥૨॥

ઘર કરી કેળનાં, માય સુત લાવતી.
 કરણુ શુચિકર્મ, જળકળશે નહરાવતી;
 કુંસુમ પૂજી અલંકાર પહરાવતી.
 રાખડી બાંધી જઈ, શયન પધરાવતી. ॥૩॥

નમીય કહે માય તુજ, બાળ લીલાવતી,
 મેરુ રવિ ચંદ્ર લગે, જીવજી જગપતિ;
 સ્વામી ગુણ ગાયતી, નિજ ઘર જાવતી.
 તેણે સમે ઇંદ્ર—સિંહાસન, કંપતી ॥૪॥

ભેદન, કાપકુમ વિગેરેની પીડા સ્થાવર જીવોને ન હોય, ત્રણ ભુવનમાં પણ પ્રકાશનો પટ પથરાઈ જાય છે, આમ જગત આતંદ પ્રકાશના સાગરમાં મગ્ન બને છે.

હવે કવિ કહે છે કે પ્રભુના જન્મક્ષેત્રે ઉજવાયેલ પ્રભુના મહોત્સવનું કલશ કાવ્ય સાંભળો, પુણ્યનિધિ પ્રભુજીના જન્મથી દિક્કુમારીનાં આસન કંપે છે. અવિધજ્ઞાનથી પ્રભુનો જન્મ થયેલો જાણે છે એટલે દિશાઓના ખૂણાઓમાંથી દિક્કુમારી પ્રભુના આવાસ પાસે આવે છે. પ્રભુની માતાનું

સૂતિકર્મ સદા દિક્કુમારીઓ કરે છે. સૂતિકર્મને કરવાનો તેઓનો શાશ્વ-
તિક આચાર છે. અને દેવીઓ સૂતિકર્મ કરે એટલે પછી પૂછવું જ શું?
પ્રભુના પ્રબળ પુણ્યથી સર્વ પ્રકારે વિના પરિશ્રમે શ્રેષ્ઠ અનુકૂળતા સર્જાઈ
જાય છે. દિક્કુમારીઓ આવીને માતાપુત્રને અર્થાત્ પ્રભુની માતાને
તથા પ્રભુને નમસ્કાર કરે છે. અને ખુબ જ આનંદને ધારણ કરે છે.
આઠ કુમારીકાઓ ભગવાનના સૂતિગૃહથી એક જોજન પ્રમાણ ભૂમિ પર
સુગંધીદાર પાણીની વૃષ્ટિ કરે છે. આઠ દિક્કુમારીકાઓ સ્નાત્રજળના
કળશ ભરી ઉભી રહે છે અને ગાન તાન કરે છે. બીજી આઠ દિક્કુમારી-
કાઓ દર્પણ લઈ ઉભી રહે છે; ત્યારે આઠ દેવીઓ ચામર ધારણ
કરે છે; અને આઠ કુમારિકાઓ પંખા લઈ ઉભી રહે છે. ચાર કુમારીઓ
રાખડી લઈ ઉભી રહે છે. ચાર કુમારીઓ હાથમાં દીપક લઈ ઉભી રહે
છે. દિક્કુમારીઓ નાળ છેદીને તેને ખાડામાં નાખે છે. અને વૈદ્ય
રત્નથી પૂરીને ઉપર એક પીઠ બનાવે છે. પ્રભુના જન્મગૃહથી ઉત્તર, પૂર્વ
તથા દક્ષિણ દિશામાં ત્રણ કદલીના ઘર બનાવે છે. એમાં માતા તથા પુત્રને
લાવે છે. દક્ષિણ દિશાના કદલી ગ્રહમાં બન્નેના શરીર પર બહુ કિંમતી
પદાર્થોવાળા સુગંધી તેલનું મર્દન કરે છે. પૂર્વ દિશાના કદલી ગૃહમાં
નિર્મલ સુગંધીદાર પાણીથી સ્નાન કરાવે છે. પુષ્પોથી પૂજે છે. સુંદર
વસ્ત્રો તથા અલંકારો પહેરાવે છે, અને ઉત્તર દિશાના ગૃહમાં અંદનના
લાકડાથી અગ્નિ પ્રગટાવીને હોમ કરે છે, અને હાથે રક્ષા પોટલીને
(રાખડી) બાંધે છે તથા અંતરના આશીર્વાદ આપતાં માતાને નમસ્કાર
કરી હૃદયમાં બોલી ઉઠે છે કે. આપના બાળ અને જગતના સ્વભાવી પ્રભુ
મેરૂ, ચંદ્ર અને રવિ સમાન ચિરંજીવ છો. મેરૂ પર્વત શાશ્વત છે, સૂર્ય
અને ચંદ્રના વિમાન પણ શાશ્વત છે, પ્રભુ પણ તેવા દીર્ઘાયુષી બનો,
એમ ગુણગાન કરતી કરતી માતાને તથા પ્રભુને મૂળ ઘરમાં મૂકી, નમસ્કાર
કરીને દિક્કુમારીકાઓ પોતાના સ્થાને ચાલી જાય છે. કુમારીકાનો ઉત્સવ
પૂર્ણ થયા બાદ ઇન્દ્રનાં સિંહાસન ડોલાયમાન થાય છે, છપ્પન દિક્કુ-

સકમ્પ ઇંદ્રનું સિંહાસન :—

જિન જનમ્યાજી, જિણુ વળા જનની ધરે,
તિણુ વેળાજી, ઇંદ્ર સિંહાસન થરહરે;
દાહિણોત્તરજી, જેતા જિન જનમે યદા
દિશિ નાયકજી, સોહમ ઇશાન બિહુ તદા ॥૧॥

કુમારીઓ પ્રભુજન્મના સૂતિકર્મને તથા તે અંગેની સેવા લકિત અને ઉત્સવને જીવનનું ખરેખર પવિત્ર કાર્ય ગણે છે. અને નિજના આત્માને માટે તરણતારણ અવસર માને છે. હૃદયની ઉજળતી પ્રીતિ લકિતપૂર્વક આ ઉત્સવને ઉજવે છે. વિનય તથા વિવેકનું અચુક પાલન કરે છે. સૂતિકર્મનું કાર્ય સુંદર શિસ્તને જળવવા પૂર્વક વ્યવસ્થિતપણે કરે છે, અને પરસ્પર અથડામણ અને વિખવાદને લેશ માત્ર સ્થાન મળતું નથી. પરિણામે માતાના સૂતિકર્મના પુણ્ય પ્રસંગની આનંદમેર ઉજવણી કરી થોડખંધ કર્મની નિર્જરા કરે છે.

સીઝનમાં ધીખતા ધંધાની કમાણી પ્રસંગે વેપારી ઉત્સાહભર્યો પુષ્કળ ઉદ્યમ કરે છે. સાથે પોતાની આવડત અને શક્તિઓ સર્વે કામે લગાડી દે છે, જડતા અને નિદ્રા પ્રમાદને ખંખેરી નાખે છે. ‘ભરપુર કમાણીના પ્રસંગ વારંવાર આવતા નથી’ એટલા માટે પૂર્ણ તકેદારી રાખે છે, તેમ દિક્કુમારીઓ પરમાત્માની લકિતના લ્હાવા જીવનમાં વારંવાર નહિ મળવાને કારણે સૂતિકર્મના ઉત્સવને અદ્ભૂત આદર, લકિત અને અતિશય ખંતપૂર્વક ઉજવે છે, ફેર એટલો કે વેપારીઓની માફક કાળી મનોવૃત્તિ તેમને કરવાની હોતી નથી. વેપારીઓ આત્મા પર પાપના ગંજ ખડકે છે, જ્યારે દિક્કુમારીકાઓ પુણ્યાનુષ્ઠી પુણ્યનો ગંજવર સ્ટોક જમા કરે છે.

કવિ કહે છે, કે હવે જે વેળા પ્રભુ માતાને ધરે જન્મ પામ્યા, તે વખતે ઇન્દ્રના સિંહાસનો, ડોલવા માંડે છે. અંતરંગ કામક્રોધાદિ શત્રુઓને

ઇન્દ્રની વિચારણા, ખ્યાલ અને આદેશ :-

તદા ચિંતે ઇન્દ્ર મનમાં, કોણુ અવસર એ બન્યો;
જિન-જન્મ અવધિનાણે જાણી, હર્ષ આનંદ ઉપન્યો
સુધોષ આદે ઘટેનાદે, ઘોષણા મુરમે કરે;
સવિ દેવી દેવા જન્મ મહોત્સવે, આવજો મુરગિરિ વરે ॥૨૧॥

જીતનારા શ્રી અરિહંત ભગવંત જ્યારે જન્મ પામે છે ત્યારે દક્ષિણ દિશાના માલિક સૌધર્મેન્દ્ર અને ઉત્તર દિશાનો માલિક ધર્માનેન્દ્ર એમ બંને ઇન્દ્રોના સિંહાસન કંપે છે. ઇન્દ્રના સિંહાસનને કંપાવનાર બીજું કોઈ પણ સાધન સમર્થ થઈ શકતું નથી આધુનિક સાધનો જેવા કે, તાર, ટેલીફોન ટેલીગ્રાફ, વાયરલેશ, રેડીઓ વિગેરે ઝડપી જાહેરાત કરે છે. યંત્રવાદનો યુગ તેવા અનેક ઉપાયો ઉભા કરે છે, પણ અસંખ્યાતા યોજનો સુધી દૂર રહેલા સ્વર્ગલોકમાં સંદેશો પહોંચાડવા માટે ઇન્દ્રાસનો કંપાવવા આધુનિક યંત્રવાદના સાધનોમાંથી કયું કારગત નીવડે? કોઈ નહિ. વગર વીજળીએ, વગર તારના દોરડે કે વગર રેડીઓએ એક પ્રભુના પુણ્ય પરમાણુઓએ જ દૂર દૂર રહેલા ઇન્દ્રસિંહાસનને ડોલતા બતાવી પ્રભુના જન્મનું ઓડકારડીંગ કર્યું કહેવાય. તીર્થંકર દેવોનું કંતું અઔકિક અતુલ અને આશ્ચર્યપદ પુણ્ય ! પ્રભુને હજી આ ભવમાં રાગદ્વેષની ફાજને જીતવાની આકી છે છતાં તેમને “જેતા” કહ્યા, તેનું કારણ એ કે પ્રભુ દેવલોકમાં દિવ્ય સુખસામગ્રી વચમાં પણ અનાસક્ત ભાવે રહ્યા. દિવ્ય સુખોમાં મુંઝાયા નહિ. દિવ્ય અલંકારો તથા વસ્ત્રો, અનેક રંગરાગ તથા નાટારંભમાં લેપાયા નહિ. દેવલોકમાં પણ વૈરાગ્યને જીવનમાં જીવી શક્યા ચરમ ભવમાં પણ જન્મથી માંડી પરમાત્માનાં સંસાર પ્રત્યેનો ઉદાસીન ભાવ, કર્મ-ક્રિયકમાં જન્મ પામવા તથા ભોગોની ત્રહિને પામવા છતાં એમની કમળની માફક એ કાદવ અને જળથી તદ્દન નિર્લેપ અને નિઃસંગ અવસ્થા કોઈ અજબ ક્રાંતિની અને આદર્શજૂત હોય છે.

ઈન્દ્રના આદેશનો અમલ અને દેવોનું ગમન :-

એમ સાંભળીજી, સુરવર કોડિ આવી મળે,
જન્મ મહોત્સવજી, કરવા મેરૂ ઉપર ચલે;
સોહમપતિજી, બહુ પરિવારે આવીયા,
માય જિનનેજી, વાંદી પ્રભુને વધાવીયા ॥૩૥॥

આસન કંપવાથી સૌધર્મેન્દ્રના મનમાં વિચાર આવે છે કે અત્યારે શો એવો અવસર બન્યો કે જેથી આ સ્થિતિ સિંહાસન કંપી ઉઠ્યું? ઇન્દ્રો બધા સમ્યગ્દષ્ટિ હોય છે, અને અવધિજ્ઞાનને ધારણ કરનારા હોય છે, આસનકંપનું કારણ જાણવા માટે સૌધર્મેન્દ્ર અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ દ્વારા શિવપુરી પ્રાપ્ત કરવાના હેતુભૂત પ્રભુના જન્મને જાણતાવેન ઇન્દ્રના હૃદયમાં અતિશય હર્ષોલ્લાસ ઉપજે છે. પોતાના સેનાપતિ હરિશ્ચે ગમેથી દેવ પાસે વજ્રમયી એક યોજન પ્રમાણવાળી સુઘોષા ઘટાને વગડાવે છે, તેથી સર્વ વિમાનમાં રહેલી બધી ઘટા આપોઆપ વાગે છે. ઇન્દ્રના આદેશથી હરિશ્ચેગમેથી જાહેર કરે છે “હે દેવો અને દેવીઓ! પ્રભુના જન્મના મહોત્સવ પ્રસંગે સૌ મેરૂપર્વત ઉપર આવજો દેવાદિ-દેવને જોતાં તમારું સમકિત નિર્મલ થશે નાથના ચરણે અભિષેક કરતાં પાપ દૂર થશે.” એક સુઘોષા ઘટા વગડવાથી સર્વ વિમાનોમાં બીજા ઘંટ જે વાગે છે, તે ઘંટાઓમાં પરસ્પર સંબધ નથી. છતાં તે બધા એક સાથે વાગવા માટે છે એક માઇલમાંથી બોલાએલું ભાષણ અનેક સ્થળે તેજ સમયે ઓડકારટ થતું દેખાય છે, તો આ દેવતાઘ ઘંટમાં પુછવાનું જ શું?

જેમ રણભૂમી ઉપર સેનાધિપતિની આજ્ઞાને સૈન્ય નિર્વિકલ્પ અને સહર્ષ ચિન્તે શિરોમાન્ય કરી તત્કાલ અમલમાં મૂકે છે, આજ્ઞા સામે બીજી કોઈ દલીલ કે કુતર્ક નિર્તર્ક કરતા નથી, અરે આજ્ઞાની પાછળ જરૂર પડ્યે પ્રાણના પણ બલિદાન શૂરવીર કરી નાખે છે, તેમ ઇન્દ્રની એ આજ્ઞા સાંભળીને કરોડો દેવતાઓ ત્યાં આવી મળે છે, અને મેરૂપર્વત પર પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવવા માટે નીકળે છે. ત્યાં એક લાખયોજનાના વિસ્તારવાળા પાલક નામના વિમાનમાં ઇન્દ્રએસે છે. તે વિમાનમાં

ઈન્દ્રનું વક્તવ્ય અને પ્રભુને લઈ જવું :-

વધાવી બોલે હે રત્નકુખધારિણી તુજ મુતતણે,
હું શકે સોહમનામે કરશું જન્મ મહોત્સવ અતિ ઘણો;
એમ કહી જિન પ્રતિબિંબ સ્થાપી, પંચરૂપે પ્રભુ ગ્રહી.
દેવ દેવી નાથે હૃષ્ સ્થાથે. મુરગિરિ આવ્યા વહી ॥૪૧॥

ઈન્દ્રની પટરાણીઓ અને બીજી દેવાંગનાઓ સામાનિક દેવ વિગેરેને એકવા માટે સુંદર ભદ્રાસનો ગોઠવેલા હોય છે. એવા વિમાન જુદા અને આજના એરોપ્લેન જુદા-આજના વિમાન મશીનના આરંભ સમારંભ કોપર કામ કરનારા બનાવટ માટે મહાસમય અને મહામહેનત જોઈએ. અનેક આરંભથી તે તૈયાર થાય. બન્યા પછી પણ તેના દ્વારા મુસાફરી ઘણી જોખમકારક, કેંછક વિમાનો બળી ગયા, તુટી પડ્યા, અને તેમાં ખેડેલા માણસો પણ બળીને ખાખ થઈ ગયા, અને કેંછક પટકાઈ મર્યા. જ્યારે આ દિવ્ય વિમાનને તૈયાર કરવામાં વગર આરંભ સમારંભ અત્યંત માત્ર સમય લાગે પાછું વળી એમાં આરંભ સમારંભ નહિ. લાખોની સંખ્યા તેમાં ખેસી શકે. તુટી પડવાનો કે બળી મરવાનો લેશ માત્ર લય નહિ. એ દિવ્ય શક્તિ કે, જેની આગળ માનવીની તર્કશીલતા, લોખંડી ભેજી, પટુબુદ્ધિ, અને વિજ્ઞાન સંપૂર્ણ નિષ્ફળતાને પામે એવો પ્રભાવ છે. સૌધર્મેન્દ્ર મોટા પરિવાર સાથે વિમાનમાં ખેસી દેવગોકમાંથી ઉતરે છે. નંદીશ્વર દ્વીપમાં વિમાનોને સંક્ષેપી પ્રભુની માતા પાસે આવે છે. બીજા દેવો સીધા મેરૂપર્વત પર જાય છે સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુની માતા તથા પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ વિનય સહિત પ્રણામ કરે છે, પછી પ્રભુને વધાવે છે હૃષ્ સહિત વધાવી પ્રભુને કહે છે “અહો હું આજ કૃતકૃત્ય થયો કે મેં મારી આખે ત્રિજોડના નાથ ને નિહાળ્યા.”

સૌધર્મેન્દ્ર શ્રી જિનેશ્વર દેવની માતાને સંબોધીને કહે છે કે આપે એવા હે રત્નકુક્ષીને ધારણ કરનારી! મારાથી બીજો નહિ; હું સૌધર્મનામે ઇન્દ્ર છું. પ્રભુના જન્મ મહોત્સવને ઉજવવાનો અમારો શાશ્વતિક આચાર છે.

તેને અંગે હું દેવલોકમાંથી આવ્યો છું, હું પ્રભુના ઘણા મોટા જન્મ મહોત્સવને ઉજવીશ.” આમ જણાવી માતાને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી તેમની પાસે પ્રભુ સમાન એક પ્રતિબિંબ મુક્યું, અને પોતે પાંચ રૂપ કરી, એક રૂપથી. બહુમાન સાથે એ હાથમા એસાર્યા, એ રૂપથી પ્રભુની બન્ને બાજુએ ચામરો ઢાળ્યા, એક રૂપથી પ્રભુને માથે છત્ર તથા એક રૂપથી પ્રભુ આગળ વજ્ર ધારણ કર્યું. દેવદેવીનો પરિવાર હર્ષભરે નૃત્ય કરી રહ્યો છે, એની સાથે ઇન્દ્ર પ્રભુને લઈ મેરૂપર્વત પર આવ્યા.

પ્રભુને જન્મ આપનાર માતાને આવકારવામાં ઇન્દ્રનું હૈયું ઓવારી જાય છે. એમની પણ હાર્દિક સાચી પ્રસંસાનો વાણીરૂપે વરસાદ વરસાવે છે, માતાને પણ પૂજ્યતાનું પાત્ર ગણે છે, અવસ્થાપિની નિદ્રા આવ્યા બાદ જ્યાં સુધી તે નિદ્રા સંહરી લેવાય નહિ ત્યાં સુધી તે વ્યક્તિ નિદ્રા ધીન બની રહે છે. દિવ્ય અને પૌદ્ગલિક પ્રસંગમાં કેટલો ફેર ? કલોરોફોર્મ આવ્યા બાદ દર્દીની નાડી પકડીને એક ડોક્ટરને ઉભા રહેવું પડે છે, ધબકારા ગણવા પડે છે. મર્યાદિત સમયે તેનું ઘેન ઉતારવા માંડે છે. અવસ્થાપિની નિદ્રામાં દેવોને ત્યાં ઉભા રહેવાની જરૂર નહિ. નાડી પકડીને ધબકારા ગણવાની પણ આવશ્યકતા નહિ અને જ્યારે નિદ્રાને સંહરી લેવા માગે ત્યારે સંહરી શકે. આ મંગલકારી જન્મ કલ્યાણકના સમયે પ્રભુને લઈ જવા બદલ એક પણ કુવિકલ્પ ન આવે, તેને માટે માતાને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપે છે., અને બહારથી કદાચ અચાનક દ્રાઘ આવી ચઢે તે પણ પ્રભુની ગેરહાજરી અંગે કદી ત્રાસ, ભય, ગ્લાનિ કે સંકલ્પ વિકલ્પ ન કરે, તેને માટે પ્રભુની માતા પાસે પ્રભુનું પ્રતિબિંબ સ્થાપન કરે છે, દ્રાઘને પણ એમ ન થાય કે પ્રભુને દ્રાઘ દૃષ્ટ ઉપાડી ગયું. શ્રી જિનરાજના સુખાકારી જન્મના સમયે દ્રાઘને પણ અપમંગલ ભૂત વિચાર સરખો ન આવે, તે કારણે સૌધર્મેન્દ્ર પૂરી કાળજી અને ખૂબજ તકેદારી રાખે છે પાંચ રૂપ કર્યા વગર પ્રભુજીને

મેરુપર્વત ઉપર આગમન, જન્માભિષેકની તૈયારી:—

મેરુ ઉપરજી, પાંડુક વનમાં ચિહ્ન દિશે,
શિલા ઉપરજી, સિંહાસન મન ઉદ્દસે;
તિહાં બેસીજી, શોકે જિન બોળે ધર્યા,
હરિ ત્રેસઠજી, બીજ તિહાં આવી મળ્યા. ॥૫૫॥

એમને એમ લઇ જવા હોત તો ઇન્દ્ર લઇ જઇ શકત; કે સેવક-દેવ પાસે પ્રભુજીને ઉપડાવી લઇ જઈ શકત, અથવા દેવને હુકમ ફરમાવી સીંવા મેરુપર્વત પર પ્રભુને આણી મંગાવી શકત, પણ તેમ નહિ કરતાં પાંચમ ગતિ કે જે મોક્ષ કહેવાય તે મેળવવા પાંચ રૂપ પોતે પ્રગટ કરે છે, સંસાર સાગરને તરવા માટે જિનની ભકિતને પ્રયત્ન જહાજ તરીકે માને છે, અને નમ્ર સેવક બની જાતે પ્રભુની ભકિત કરે છે.

મેરુપર્વત એક લાખ યોજન ઉંચો છે. સપાટીએ દશ હજાર યોજન પહોળો છે જમીનમાં એક હજાર યોજન ઉંડો છે. સપાટીએ ભદ્રશાલ વન, ૫૦૦ યોજન ઉંચે ગયા બાદ નંદનવન, ૬૨૫૦૦ યોજન ગયા બાદ સોમનસવન અને ૩૬૦૦૦ જોજનપછી પાંડુક વન આવે છે. તેના ઉપર ૧૨ યોજનની ચૂલિકા છે. પાંડુક વનમાં ચારે દિશાઓમાં રક્ષ્ટિકની શિલા છે. મેરુની જે દિશામાં પ્રભુજી જન્મ્યા હોય, તે દિશાની રક્ષ્ટિક શિલા ઉપર સિંહાસન હોય છે, તેના પર સૌધર્મેન્દ્ર બેસી પ્રભુજીને પોતાના બોળામાં બેસાડે છે, અને બીજ ત્રેસઠ ઇન્દ્રો પણ જન્માભિષેકના સમયે ત્યાં આવી ઉભા રહે છે.

મહાપવિત્ર જિનાભિષેકનો સમય આવી લાગ્યો. દેવાને કપાયોની કાક્ષિમાથી મલીન બનેલા પોતાના આત્માને નિર્મળ બનાવવાનો પુણ્ય અવસર સાંપડ્યો. પરમાત્માની ભકિત કરવાની મનોરથમાલાથી સૌના હૈયાં આનંદથી ભીના થઇ ગયા છે. મેરુપર્વત, તેમાં સોથી ઉપર પાંડુકવન, ત્યાં

અભિષેક કરવા માટે વિવિધ પ્રકારના કલશ તથા જળ
ઓષધિઓ લાવવા અચ્યુતેન્દ્રનું ફરમાન :—

મત્સ્યા ચોસઠ સુરપતિ તિહાં. કરે કળશ અડ જાતિના,
માગધાદિ જળ તીર્થઔષધિ. ધૂપ વળી બહુ ભાતિના;
અચ્યુતપતિએ હુકમ કીનો, સાંભળો દેવા સવે.
ખીર જલાધ ગંગા નીર લાવો, ઝટિતિ જિનમહોત્સવે ॥

આર દિશામાં સ્ફટિકની શિલા શિલા પર સિંહાસન, તેના પર સૌધર્મેન્દ્રનું
પ્રભુજીને ખોળામાં લઇને ખેસવું. ખીજ ત્રેસઠ ઇન્દ્રોનું અભિષેક કરવાની
આતુરતા સાથે નમ્ર મસ્તકે હાથ જોડી ઉભા રહેવું, વિગેરેનું મનોરમ
ચિત્ર જિનમંદિરમાં પરમાત્માના અભિષેક વખતે આંખ સામે ખંડું કરવું
જોઈએ તે દશ્યને યાદ કરવાથી પ્રભુની ભકિતમાં થતી ખેદરકારી, હૃદયની
શુષ્કતા, ટુંકી પતાવટ, કૃપણતા વિગેરે ત્રુટિઓ નાબુદ થઈ જાય છે, અને
વિધિ બહુમાનની સાવધાની, હૈયાનું ભકિતરસમાં તરખોલપણું, ઉચિત
સમયનો ભોગ, દ્રવ્યોની ઉદારતા વિગેરે સદ્ગુણો પ્રગટ રહે છે.

પ્રભુજીને અભિષેક કરવા માટે ઇન્દ્રો-આઠ પ્રકારના કિંમતી કળશો તૈયાર
કરાવે છે સોનાના, રૂપાના, રત્નના, સોનારૂપાના, સોનારત્નના રૂપારત્નના,
સોનારૂપારત્નના, અને સુગંધીદાર માટીના એમ આઠ પ્રકારના કળશો હોય
છે એકેક કળશ ૨૫ જોજન ઉંચો, ૧૨ જોજન પહોળો અને એક જોજન
નાળચાવાળો. આઠ પ્રકારના કળશમાં એકેકના આઠ હજાર થયા, એમ
આઠ* જાતિના ૬૪૦૦૦ કળશ થયા. ઉપરાંત રત્ન કરંડક, દર્પણ, પુષ્પ
કરંડક, ચંગેરી, ધુપધાણા, વિગેરે પુજના ઉપકરણ તૈયાર કરાવે છે પછી
અચ્યુતેન્દ્ર માગધતીર્થ વિગેરે તીર્થના પાણી અને માટી, ક્ષીરસમુદ્ર ગંગા-
નદી વગેરેના પાણી, પદ્મદ્રહ વગેરેના પાણી અને કમળ, વૈતાલ્ય પવર્ત

* કળશો દરેક જાતના, દર્પણ, ચંગેરી વગેરે દરેક વસ્તુઓ ૧૦૦૮-
૧૦૦૮ હોય છે. (સુબોધકા.)

વિગેરેમાંથી સુગંધિદાર જિતમ સર્વ વનરપતિ-ઔપધિઓ, સુગંધિદાર ચૂણો લાવવા માટે દેવોને આ રીતે આજ્ઞા કરમાવે છે. કે હે દેવો ! પ્રભુના અભિષેક મહોત્સવ માટે ગંગાક્ષીરસમુદ્રાદિના પાણી વિગેરે તુર્ત લાવો. જો જો આ બધી સામગ્રીમાં વાળાકુંચી નથી આવતી હોં. આજની વાળાકુંચીઓના ઉપયોગે ધાતુની પ્રતિમાના મુખના અવયવો ઘસી સાફ કરી નાખ્યા છે. સામગ્રી તુર્ત એક સાથે બધી હાજર રહેવી જોઈએ, જેથી પૂજનવિધિ શરૂ કરતાં અને શરૂ થયા પછી વચમાં કોઈ વસ્તુની રાહ જોવી ન પડે, નહિતર પહેલાં કે વચમાં વસ્તુ આવવા સુધી રાહ જોતાં પ્રભુને એમને એમ એસાડી રાખવાનું થાય, અને તેમ કરવામાં અવિવેક થાય. પ્રભુની પ્રતિમાને પખાળ કર્યા બાદ તે સ્થિતિમાં રાખીને સુકાવા દેવાય નહિ. અવિવેક અને અજ્ઞાનતાના યોગે અનેક પ્રકારે પ્રભુની આશા-તના થઈ જવાની સંભાવના રહે છે. પૂજારીઓમાં પ્રાયઃ બેઢરકારી ઘણી જોવામાં આવે છે. કેઈક પ્રભુની પૂજને બદલે વિટંબણા જેવું કરે છે, કેટલાક સ્થળોમાં પ્રતિમાજીને પખાળ કર્યા બાદ અડધા કલાકે કે કલાકે પણ અંગજીવણા કરવામાં આવે છે. ત્યાં સુધી ભગવાન સુકાયા કરે છે. ખરેખર ! જગદ્ગન્ધનીય એવા પ્રભુ પ્રત્યે બેઢરકારી તથા વિવેકની ખામી એ અત્યંત શાયનીય ગણાય.

સુર૦ અચ્યુતેન્દ્રના હુકમને સાંભળી, શિરોમાન્ય કરીદેવતાઓ માગધ તથા વરદામ તીર્થે જાય છે. તેમાંથી પવિત્ર માટી ગ્રહણ કરે છે. પદ્મરહ તથા ગંગા પાસે પહોંચે છે. નિર્મલ પાણીથી કલશો સંપૂર્ણ ભરાવે છે. કમળો અને ફૂલો લે છે. ક્ષીરસમુદ્ર જઈ તેમાંથી પણ પાણીના કળશોને ભરે છે. જિનેશ્વર ભગવાંતની ભાવભીની ભક્તિ માટે સુંદર ઉપકરણો મેળવવા આતુર બને છે. પુષ્પનો કરંડીઓ અને થાળ લાવે છે. સિંહાસન ચામર ધારણ કરે છે. ધુપધાણ સારી રહેતીઓ વિગેરે પૂજની સામગ્રી જૈન સિદ્ધાન્તે જે જે ફરમાવી છે, તેને ભેગી કરે કરાવે છે. પછી તે લઇને દેવો મેરુપર્વત ઉપર આવે છે. પરમાત્માના દર્શન

દેવોનું ઝડપી ગમન અને જળઔષધિ વિગેરે લાવવા
પૂર્વક આગમન :—

સુર સાંભળીને સંચરિયા,	માગધ વરદામે ચસિયા;
પદ્મદ્રહ ગંગા આવે,	નિર્મળ જળ કળશ ભરાવે.
તીરથ ફળ ઔષધિ લેતા,	વળી ખીર સમુદ્રે જતા;
જળ કળશા બહુલ ભરાવે,	કુલ ચંગેરી થાળા લાવે.
સિંહાસન ચામર ધારી,	ધૂપધાણા રકેખી સારી;
સિદ્ધાંત ભાખ્યાં જેહ,	ઉપકરણ મિલાવે તેહ.
તે દેવા સુરગિરિ આવે,	પ્રભુ દેખી આનંદ પાવે;
કલશાદિક સહુતિહાં ઠાવે,	લકતે પ્રભુના ગુણ ગાવે.

કરી અત્યંત ખૂશ થાય છે, લાવેલી બધી સામગ્રી ત્યાં સ્થાપિત કરે છે, અને સ્નાત્રની ઉજવણી પહેલાં લક્ષ્મણના દિવે નાથના ગુણો ગાવા મંડી પડે છે.

ભરતક્ષેત્રની ઉત્તરમાં હિમવંત પર્વત આવે છે. તેમાંથી ગંગા તથા સિંધુ નદી નીકળે છે. તે બે નદીઓ લવણ સમુદ્રને મળે છે. જ્યાં તે બે નદીઓ મળે છે, તે સ્થાને માગધ અને પ્રભાસ તીર્થ આવેલાં છે, તે બે તીર્થ વચ્ચે વરદામ તીર્થ આવેલું છે.

જંબુદ્વીપ પછી એક સમુદ્ર, પછી એક દ્વીપ, એમ પૂર્વપૂર્વના કરતાં દ્વિગુણ પહોળા અસંખ્યતા દ્વીપ સમુદ્રો છે, તેમાં ક્ષીર સમુદ્ર એ પાંચમો સમુદ્ર છે. તીર્થ તથા સમુદ્રનું અંતર લાખો જોજનનું છે, છતાં દેવો દિવ્યશક્તિના બળે આંખના પલકારામાં તે સ્થાને પહોંચી જાય છે. ઉત્તમોત્તમ દ્રવ્યોથી જિનની પૂજા કરવી એ ભાવ હૃદયમાં સુંદર રીતે ડોરાઇ ગએલો છે. પ્રભુજીને મન-મંદિરમાં બહુમાન પૂર્વક વસાવ્યા છે. તેથી સુંગધીદાર ઔષધીઓ પવિત્ર જળ વિગેરેને એના ખાસ પવિત્ર સ્થળોમાંથી લાવવામાં આવે છે.

અરિહંતની ભકિતની સાચી જૂથ અને અર્થિપણુ જગ્યા પછી આત્મા સહજ ભાવે પૂજાભકિત, સત્કાર, સન્માન, કરવામાં પુરૂષાર્થ, લક્ષ્મ, વિગેરનો સદુપયોગ કર્યા વગર રહી શકતો નથી. પરમાત્માની ભકિત વિનાના દિવસો રોશની વિનાની દીવાળીની જેમ નિસ્તેજ, નિરસ અને નિરાનન્દ જણાય છે. પાણી તથા ઔષધિ વિગેરે નજીકમાં મળી તો રહે, દૂર જવાની જરૂર ન પડે છતાં પણ દૂર જવાનું કારણ એ કે શ્રેષ્ઠ અને પવિત્ર વસ્તુઓથી પ્રભુની ભકિત કરવાની ઝંખના છે. કળશો પણ ઉત્તમ આઠ પ્રકારના અને આકર્ષક. તેનું પ્રમાણ શંકાના વિષય તરીકે કહાય બની જાય પણ તે શંકા અસ્થાને છે, કારણ તેની પાછળ અનુપમ ભકિત અને દિવ્યશક્તિ કામ કરી રહી છે. કળશને બદલે કેટલેક સ્થળે લોટાથી પ્રભુને અભિષેક કરે છે, અથવા મેલા ઘેલા ને અંદર નિગોદના થર બાઝી ગયેલા જુના કળશોથી પ્રભુને નવરાવે છે, તે ખોટું છે. એની તરફ આંખ-મીચામણાં કરનાર અવિવેકી જીવો ઉપરની આશાતનાના ભોગ બની જાય છે. લોટાનો કાતો પ્રભુને લાગી જવાનો ભય છે. તેમજ લોટાથી ધોવાનું થાય છે, અભિષેક નહિ.

પૂજની વાડકીઓ, થાળીઓ, ધૂપધાણા, દીપક ચામર વિગેરે ઉપ-કરણો પ્રભુની ભકિતમાં અતિશય સુંદર જોઈએ. ગોખા તથા ખાડા પડી ગયેલા, તૂટેલા, સસ્તાભાવે ખરીદ કરેલા અને જીર્ણ થઈ ગયેલા ઉપકરણોથી પ્રભુની સાચી ભકિત થઈ શકે નહિ, કારણકે એમાં પ્રભુની અવગણના તથા આશાતના થાય છે. ખાનપાન, ભોગવિલાસ, નાટક ચેટક, સીનેમા, પીકનીક પાર્ટી, આધુનિક ફેશનેબલ પોશાક, તેની ટાપટીપ વિગેરેની પાછળ પૈસાનો ધૂમ ખર્ચ થાય છે. જીવનની જરૂરીઆતો પાછળ અને વિલાસવૃત્તિને પોષવા માટે વિકારી જીવડો તનથી, ધનથી અને મનથી ખુવાર થયા વગર રહેતો નથી. આજના વિપમ કાલની ખર્ચાળ પદ્ધતિએ તો દાટ વાળ્યો છે. આવક કરતાં ખર્ચાં વધારી નાખ્યા. જીવો વિપયના રંગરામના કપાડા બની ગયા. તે બિરાદર અરિહંત પ્રભુની ભકિત માટે દર માસે કે દરવર્ષે કેટલો ખર્ચો કરે છે? શાને કરે? એતો માને છે કે

પૂજાભક્તિના ઉપકરણો ગમે તેવા હોય તો પણ ચાલે, ઝોઝાય ચાલે, મંદિરના હોય તો પણ ચાલે, વગેરે વગેરે પણ આપણી બાહ્ય પોઝીશનમાં પંકચર ન પડવું જોઈએ. શાસ્ત્રકારો તો લખે છે કે શક્તિ પહોંચે તો પૂજના કપડાં રોજના રોજ નવા પહેરે. પોતાના પાપી કોદામાં દૂધ ન જાય તેની ચિંતા નહિ પણ ભગવાનના અંગે પ્રક્ષાલ તો મારા દૂધનોજ કરે. મારી શક્તિ મુજબ ઉપકરણો ઝગમગતા લાવું, ઉજળા રાખુ, સંસાર મારી લક્ષ્મીને ચુસી ખાય તેના બદલે તે લક્ષ્મીનો વ્યય તારક તીર્થ કરેની પૂજામાં કરે, એવા એવા મનોરથો પૂજકને પૂત્યની પૂજા અંગેના જાગે. સંસારની કે વિલાસ વૃત્તિની અવગણના ખપે પણ તીર્થ કરે દેવો પ્રત્યે બેદરકારી, અનાદર કે આશાતના જરાપણ ચાલવા દે નહિ. એક તીર્થ કરની ભક્તિથી સર્વે તીર્થ કરેની ભક્તિનો લાભ મળે છે, આત્મા સમ્યગદર્શનને પામે છે, સ્પર્શોદા સમ્યગદર્શનને વિશેષ નિર્માળ બનાવે છે, સુંદર ભાવનાથી વાસના પર વિજય મેળવે છે. વિરતિનો રંગ જગાડે છે, ભવની મજલને ટુંકી કરે છે. અને મોક્ષના મેવા ચાખવાનું નજીક બનાવે છે.

દેવોની સામુદાયિક ભક્તિ, કળશ તથા અભિષેક :-

આતમ ભક્તિ મળ્યા કેઈ દેવા, કેતા મિત્તનુ જઈ,
નારી પ્રેર્યા વળી નિજ કુલવટ, ધર્મી ધર્મ સખાઈ;
જેઘસ વ્યંતર ભુવનપતિના, વૈમાનિક સુર આવે,
અન્યુતપતિ હુકમે ધરી કળશા, અરિહાને નવરાવે ॥આઠાશા॥
અડજાતિ કળશા પ્રત્યેકે, આઠ આઠ સહસ પ્રમાણે,
અઙ્ગિસઠ સહસ હુઆ અભિષેકે, અઢીસે ગુણા કરી જાણે;
સાઠ લાખ ઉપર એક કોડિ, કળશાનો અધિકાર,
આસઠ ઇંદ્ર તણા તિહાં બાસઠ લોકપાલના ચાર. ॥આઠાશા॥
ચંદ્રની પકિત છાસઠ છાસઠ, રવિશ્રેણી નરભોડો,
ગુરુ સ્થાનક સુર કેરો એકજ, સામાનિકનો એકો;

સોહમપતિ ઈશાનપતિની, ઇંદ્રાણીના સોહ,
અસુરની દશ ઇંદ્રાણી નાગની, ખાર કરે કલ્સોસ. ॥આ૦૧૩॥
જ્યોતિષ વ્યંતર ઇંદ્રની ચક્રચક્ર, પર્ષદા વ્રજુનો એક,
કટકપતિ અંગરક્ષક કેરો, એક એક સુવિવેકો;
પરચુરણ સુરનો એક છેલ્લો, એ અઢીસો અભિષેકો,
ઈશાન ઇન્દ્ર કહો મુજ આપો, પ્રભુને ક્ષણ અતિરેકો. ॥આ૦૧૪॥

તવ તસ ખોળે હવી અરિહાતે, સોહમપતિ મન રંગે.
વૃષભરૂપ કરી શૃંગ જળે ભરી, નહવણ કરે પ્રભુ અંગે;
પુષ્પાદિક પૂજને છાંટે, કરી કેસર રંગરોલે,
મંગળદીવો આરતી કરતાં, સુરવર જય જય ખોલે. ॥આ૦૧૫॥

ભેરી ભૂંગળ તાલ બજવત, વળિયા જિન કરધારી.
જનનીધર માતાને સોંપી, એણી પરે વચન ઉચ્ચારી;
પુત્ર તુમારો સ્વામી અમારો, અમ સેવક આધાર,
પંચ ધાવી રંભાદિક થાપી, પ્રભુ ખેલાવણ હાર. ॥આ૦૧૬॥

અત્રીસ કોડિ કનક મણિ માણિક, વસ્ત્રની વૃષ્ટિ કરાવે,
પૂરણ હુધ કરેવા કારણ, દ્વીપ નંદીસર જાવે;
કરીય અઠ્ઠાઈ ઉત્સવ દેવા, નિજ નિજ કલ્પ સંધાવે,
દીક્ષા કેવલને અભિલાષે, નિતનિતજિનગુણ ગાવે. ॥આ૦૧૭॥

તપગન્ધ ઇસર સિંહસુરીસર, કેરા શિષ્ય વડેરા,
સત્યવિજય પંન્યાસ તણે પદ, કપૂરવિજય ગંભીરા
ખિન્નાવિજય તસ મુજસ વિજયના, શ્રી શુભવિજય સવાયા,
પંડિત વીરવિજય શિષ્યે, જિન જન્મ મહોત્સવગાયા. ॥આ૦૧૮॥

ઉત્કૃષ્ટા એકસોને સિ-તેર, સંપ્રતિ ત્રિચરે વીશ,
અતીત અનાગત કાલે અનંતા, તીર્થકર જગદીશ,

સાધારણ એ કળશ જે ગાયે, શ્રી શુભવીર સવામી
મંગળદીક્ષા સુખભર પાય, ઘર ઘર હર્ષ વધાઈ. ॥આઠા॥

પ્રભુના જન્મ કલ્યાણકની શાનદાર ઉજવણીના પ્રસંગે દેવલોકમાંથી જે દેવતાઓ મેરૂ પર ઉતરી આવ્યા છે, તે જુદા જુદા નિમિત્ત પામીને આવ્યા છે. એનું જરા વર્ણન કવિ કરે છે. કવિ કહે છે, કેટલાક એટલે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓ તો ત્રિભુવન નાયક પ્રત્યેની પોતાની ભક્તિના અનુપમ ઉલ્લાસથી આવ્યા છે, કેટલાક દેવો ઇન્દ્રની આજ્ઞાને આધીન બની અહીં આવેલા છે. કેટલાક પોતાના મિત્ર દેવોને અનુસરીને અત્ર આવેલા છે. કેટલાકને પોતાની પત્નીઓ પ્રેરણા કરવાથી ઉત્સવમાં લાગ લેવા માટે આવવું પડ્યું છે. કેટલાક પોતાનો કુલાચાર સમજીને તે કેટલાક કૌતુક વિસ્મયને જ્ઞાને મેળા થએલા છે. ધાર્મિક દેવોને ધર્મરૂપી મિત્રની સગાઈ માટે પ્રેરણા આપે છે.

ગીત ગાન વાજિત્રના સરોદ વગેરેથી તથા હૈયામાં નાચતી ભક્તિ કરવાના કોડ અને ઉલ્લાસ, મુખથી દેવાધિદેવના મંજુલ ગુણગાન, કાયાથી વંદન, પ્રણામ, નૃત્ય વગેરે પ્રવૃત્તિઓથી ઉત્પન્ન થયેલું એ દશ્ય અતિ-રમણીય હોય છે. સંસારને સલામત રાખવાના કોડની પાછળ દુધ્યાન, વિચાર, વાણી-વર્તાવની મેલી રમત, જુદા પ્રપંચ પડાવી લેવાની જ નૃત્તિ, નિર્દયતા, લોભીયાપણું, સંરક્ષણના રોદ્ર પરિણામ, અનેકવિધ આરંભ સમારંભની પાપ યોજનાઓ અને તરફીમે વગેરે રચાય છે. એથી કલુષિત અને ભયાનક લાગણીઓને પ્રગટાવી, આત્માને કેવળ કાળો કર્યા સિવાય બીજા કોઈ પણ લાભ થવાની શક્યતા રહેતી જ નથી. ત્યારે પરમાત્માની ભાવભીની નિઃસ્વાર્થ ભક્તિ કરવાના મનોરથની પાછળ હૃદયની કોમળતા, પ્રભુ પ્રત્યે પૂજ્યતા ભુક્તિને જ્યક્ત ઉદય, જોરદાર શુભ પ્રવૃત્તિ, હર્ષનો વેગ, પોતાની સુંદર સામગ્રીને સાર્થક કરવાનો ઉમળકો, શુભધ્યાન વગેરે રમણીય ભાવો ઉભરાય છે. અને તેથી આત્મા પવિત્ર બની ક્રમશઃ પવિત્રતાના શિખરે ચઢી જાય છે.

જન્માભિષેક નિમન્ને જ્યોતિષી, વ્યંતર ભુવનપતિ અને વૈમાનિક એમ ચાર નિકાયના દેવતાઓ તેઓ આવી જાય છે. તે અચ્યુતેન્દ્રના આદેશથી કળશોને હાથમાં લઈ પોતપોતાનો ક્રમ આવે તેમતેમ અરિલંત પ્રભુને અભિષેક કરે છે. રત્નાદિ આઠ જાતના કલશો પૈકી પ્રત્યેક જાતિના આઠ હજાર કળશ, તેથી કુલ ૬૪૦૦૦ કળશ થયા. દેવતાના એકંદરે ૨૫૦ અભિષેક એટલે ૬૪૦૦૦×૨૫૦=૧,૬૦,૦૦૦૦૦ એક કોડ સાઠ લાખ કુલ અભિષેક થયા. આ બધામાં પ્રથમ અભિષેક કરવાનું મહાન ભાગ્ય અચ્યુતેન્દ્રનું હોય છે. એ પ્રમુખને અભિષેક કરે, પછી ક્રમસર બાકીના ઈન્દ્રો, દેવતાઓ અને દેવીઓ કરે છે.

અઢીસો અભિષેકની ગણતરી :-

ચંદ્ર અને સૂર્ય સિવાય બાકીના ૬૨: (ઉત્તર દક્ષિણ-ભવનપતિના ૨૦ ઉન્દ્રો વ્યંતરના ૧૬ વાનવ્યંતરના ૧૬ બાર વૈમાનિકના ૧૦=૬૨) સોમ, યમ, વરુણ તથા કુબેર એમ ચાર લોકપાલના ૪. મનુષ્યલોકમાં ૬૬-૬૬ ચંદ્ર વિમાનના ઈન્દ્રોની પકિતમાં બાકીના સૂર્ય-ઈન્દ્ર એમ ચંદ્રના ૬૬ અને સૂર્યના ૬૬, ગુરુસ્થાને રહેલા દેવતાનો ૧, સૌધર્મેન્દ્રની આઠ અગ્ર-મહિષી અને ઇશાનેન્દ્રની આઠ અગ્રમહિષી તે સોલ્લ ઇન્દ્રાણીના ૧૬ અસુરકુમારની દસ ઇન્દ્રાણીના ૧૦, નાગકુમારનિકાયની બાર ઇન્દ્રાણી અભિષેકનો કલ્લોલ કરે છે, તેથી તેના ૧૨, જ્યોતિષોની ઇન્દ્રાણીના ૪, વ્યંતરોની ઇન્દ્રાણીના ૪, ત્રણ પર્વદાનો ૧, સાતપ્રકારના સૈન્યના અધિપતિનો ૧, અંગરક્ષક દેવતાનો ૧, છેલ્લે બાકી રહેલા દેવતાઓનો ૧ અભિષેક, એમ ૬૨+૪+૬૬+૬૬+૧+ +૧૬+૧૦+૧૨+૪+૪+૧+૧+૧ +૧=૨૫૦ અઢીસો અભિષેક થયા.

અઢી દેવોનો વિવેક જોવા જેવો છે, પ્રભુને ઘેરથી લાવનાર સૌધર્મેન્દ્ર છે. પણ પ્રથમ અભિષેક કરવાનો અધિકાર અચ્યુતેન્દ્રનો પહોંચે છે. ત્યારબાદ તેના આદેશથી બીજા ઈન્દ્રો તથા દેવતાઓ ક્રમસર આવીને

ભગવાનને અભિષેક કરે છે. દ્રોણ ત્યાં પડાપડી નહિ. યદ્યોગા સમુદાયમાં અહીં કેટલીકવાર એવું જોવામાં આવે છે, કે અભિષેક કરનારાઓ એકેકની ઉપર પડાપડી કરે છે, ધક્કાધક્કી કરે છે, પરસ્પર સંઘર્ષણ અને કસલ સુધી વાત પહોંચી જાય છે. પ્રક્ષાલ કરીને ઝટ ભાગી જવાની પેરવીમાં કેટલાક સાવધાન ! તો કેટલાકની દ્રષ્ટિ રીસ્ટવોચના કાંટા ઉપર! કેમ જાણે નિયત સમય ગોઠવીને આવ્યા હોય એટલે ભકિતમાં કદાચ ધાર્યા કરતાં વધુ સમય થઈ જાય તો પાસવે નહિ ! પડાપડી કરવાથી વિવેકનો ભગ થાય છે. કેટલીકવાર ઝગડો થઈ જાય છે તે દ્રષ્ય પણ અચ્ચિકર લાગે છે. પ્રભુની ભકિત પ્રભુ ખનવા માટે છે. ત્યાં પાપી ખનવાનું કેમ જ કરાય ? એ વિચાર જત્રત રાખી ભકિતના ઉપાસક મહાનુભાવે ઉપર જણાવેલા દોષોને ટાળવા જોઈએ. અવિવેક અને આશાતનાને જલાંજલી આપવી જોઈએ. કર્મ છોડવાના સ્થાનમાં ભકિત કરતાં કરતાં આત્મા કર્મ બંધનના માર્ગે જઈ ચઢે એવી ઉતાવળ, ધમાધમ, કસલ, ખાલપ્રીતિ વગેરેમાં ન ફસાઈ પડે તે બદલ પૂર્ણ સાવધગીરી રાખવાની જરૂર છે.

અભિષેકના સમયે જ્યારે દેવતાઓ છાતી આગળ બે હાથમાં કળશ ઉંચકી ઉભા હોય છે, ત્યારે સંસાર સમુદ્રને તરવા માટે જાણે હાથમાં ઘડા ધારણ કર્યા હોય, તેવું મનોહારિ દશ્ય ત્યાં ભાસે છે.

સૌધર્મેન્દ્રની અપૂર્વભકિત :—

ઈશાનેન્દ્ર વગેરે દેવોએ જ્યારે પરમાત્માને અભિષેક કર્યા, ત્યારે સૌધર્મેન્દ્રે પ્રભુજીને પોતાના ખોળામાં ખેસાડ્યા હતા. જગતના તારક દેવાધિદેવને અનેક અભિષેક વખતે ખોળામાં લઈને ખેસવાનો સુવર્ણ અવસર પ્રખળ પુણ્યોદય સિવાય હરગીજ પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી. તે અભિષેકો થયા બાદ સૌધર્મેન્દ્રને ઇશાનેન્દ્ર વિનંતિ કરે છે. કે હવે તમે થોડીકવાર મને પ્રભુજીને આપો. હું પણ પ્રભુજીને મારા ખોળામાં ખિરાજમાન કરું, અને તમે પણ પ્રભુજીને ખુશીથી અભિષેક કરો.” અહીં હુકમ નથી પરંતુ વિનંતિ છે. સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુજીને ઇશાનેન્દ્રના ખોળામાં ખિરાજમાન કરે છે. માનસિક અતિ ઉછરંગપુર્વક બળદત્તું રૂપ કરી

શિંગડામાં જલ ભરી પ્રભુજીને અભિષેક કરે છે. પ્રભુના પુનિત અંગને દિવ્ય મુલાયમ વસ્ત્રથી ઢાંકે કરે છે. વિકસિત પુષ્પો તથા ખરાસ કસ્તૂરી-વિગેરે ખીજા મધમધતા સુગંધિદાર દ્રવ્યોથી પૂજા અને આબુખાબુ છંટકાવ કરે છે. કેસરના રંગરોલ મચાવે છે. ઉત્તમ દેવતાઈ વસ્ત્ર પહેરાવે છે. હાર, મુગટ વગેરે આભૂષણના ઝગમગાટ કરે છે. મંગળ દીપકો પ્રગટાવે છે. આરતિ ઉતારે છે. સર્વે દેવો જ્યજ્ઞચરાવના મધુરનાદ કરે છે, અને ભેરી, ભુંગળ વિગેરે વાજીત્રો સુંદર રીતે વગાડે છે. પછી દેવો સહિત ઇન્દ્ર ઉત્તમ શબ્દોથી પ્રભુની ભાવસ્તુતિ કરી પોતાના આત્માને પ્રભુભકિત-થીજ કૃતાર્થ થયો માને છે, અને સ્વર્ગના આનંદને તુચ્છગણી પ્રભુ ભકિતમાં અપૂર્વ આનંદનો અનુભવ કરે છે.

શ્રીપાલ મહારાજના રાસમાં વિનયવિજયજી મહારાજે લખ્યું કે “પરિગલ કીજે પખાલ.” એટલે પ્રભુને પ્રક્ષાલ પરિગલ કરવો એમ જણાવ્યું. પરિગલ એટલે જેમાં દુધ, દહીં, ઘી, સાકર અને પાણી એ પાંચ ઉત્તમ વસ્તુઓ પ્રમાણમાં ભેળવી હોય. તેથી તેને પંચામૃત કહેવાય છે. પાંચ શેર પાણી અને પા શેર દુધ એ પરિગલ પ્રક્ષાલ બની શકે નહિ. કહેવાનો દુધનો અભિષેક અને કરવાનો લગલગ પાણીનો પખાળ ! પ્રભુભકિતમાં આવી બેદરકારી થાય ત્યારે વિચારવું ઘટે કે પાપી પેટમાં દાલવેલાં કઢેલાં મસાલેદાર અરમાંગરમ દુધના પ્યાલા એ ખરેખર વિપના પ્યાલા તરીકે પરિણમવાના છે. પ્રાણુપ્રિયા અને મોહકુટુંબ, તેમજ મેમાન તથા આડતીયાને ધરેલા, તેમ પાપના પ્યાલા છે, ધર્મના નહિ. એમ જાતને કે રનેહીને એ દુધ જે પાપું તે શારીરિક સત્ત્વને કદાચ આપશે, છતાં પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય, સકામનિર્જરા, ગુણવિકાસ વગેરે આત્મિક સત્ત્વને નહિ આપે, પણ ઉપરથી વિકારને પોષશે. ત્યારે આ પરમાત્માની પ્રક્ષાલન ભકિતની પાછળ યોજેલા આપણા દૂધના પ્યાલા એ અસતના કટોરા બનવાના. ઉજવલ દૂધની ભકિતથી બધુંજ ઉજ્જવલ બનવાનું ઉજ્જવલ ભાવના બગવાની ઉજ્જવલ પ્રેરણા મળવાની,

ઉજ્જવળ સમાધિ અને ઉજ્જવળ સદ્ગતિ મળવાની અને પરિણામે ઉજ્જવળ મોક્ષ પ્રાપ્ત થવાનો. મહાન વસ્તુઓ પ્રભુચરણે ધરી મહાન પ્રભુલકિત કરવા માટે મળેલા સોનેરીભવમાં સંબંધીજનો અને સ્વાર્થીજગતને આપણે માલ ખંચાવી દેવામાં તો એ બધાને તાગડખીન્ના કરવાનું થાય છે. ત્યારે તેના ભોગે આપણે તો મારજ ખાવાનો રહે છે. ખરેખર ! સ્વાર્થનીજ સાંકળથી સંકળાઈ આપણી વાહવાહ કરનાર જગતને રાજી કરવા પાછળ કે એની ગુલામી પાછળ લક્ષ્મીનો દુર્યય, શક્તિનો દુરૂપયોગ, જીવનની બરબાદી વિગેરે અનેક પ્રકારની તુકશાનીમાં મૂઠ આત્મા ઉતરી દેવું સાહસ કરે છે । વિચાર કેમ ન આવે કે અમારા તુચ્છ સ્વાદની ખાતર દૂધના ભર્યા ખાલા ચાલુ જ રહે અને ત્રણ જગતના નાથના અભિષેકમાં પાણી જેવું દૂધ ? કળશથી અભિષેક કરતાં તેના નાળચા પ્રતિમાજીને ન અડે તેની કાળજી તો પૂજક અવશ્ય કરે. નિર્મળ જળના અભિષેક કર્યા બાદ પ્રભુને મુલાયમ સુંદ્રામળ અંગલુહણથી લુછવા જોઈએ. દિવ્ય વસ્ત્રથી ઇન્દ્ર પ્રભુના અંગ પર રહેવું પાણી લુછી નાખે છે. પ્રભુજીના અંગને લુછવા માટે અંગલુહણ કેવા જોઈએ ? મશરૂની તળાઈ કરતાં પણ વધુ મુલાયમ અને સુંવાળા અને તે પણ ઉજ્જળા જોઈએ, પ્રીળા પડી ગયેલા નહિ, કે મેલા ઘેલા પણ નહિ અને ફાટેલા તુટેલા પણ નહિ. ખીસાના રૂમાલ, જરીઆન સાડીઓ, સુઈ રહેવાના ગાલીચા, લગ્નના પ્રસંગે પથરાતી ગાદીઓ અને તકીઆ કેવા સુંદ્રામળ અને સફેદ હોય છે. ખરબચડા અને મેલાઘેલા ત્યાં ચલાવી લેવાતા નથી તે નિમિત્તે કાંઈ વધુ ખરચ થઈ જશે, એ પ્રશ્ન પણ હાથ ધરવામાં આવતો નથી. સુખસગવડ-પૈલવવિલાસ અને આબરૂ સાચવવાની ખાતર લક્ષ્મીના વ્યયની કિંમત કાંઈ આંકવામાં આવતી નથી તો પ્રભુલકિતમાં કેમજ વ્યયનો વિચાર થાય ? માટે પરમાત્માને લુછવાના અંગલુહણ તો ઉપર બતાવેલ સુકુમાળ વસ્તુથી પણ વધુ સુકુમાળ, ઝીણા અને ઉજ્જળા જોઈએ.

કિંમત જડનાં ભોગની કે દેવાધિદેવની લકિતની ? શક્તિ પહોંચે તો રોજ નવા નવા અંગલુહણનો ઉપયોગ કરવાનો, તે ન પહોંચે તો એક-

વાર લાવેલા રોજના ઉપયોગમાં મુલાયમ, અખંડ અને સફેદ તો હોવાજ નોંધ્યો. કાણું પડી ગયેલા. મલિન જેવા, ખરબચડા અને જડા અનેલા અંગતુલણા પ્રભુજીના અંગે લગાડવાથી તીર્થ કરદેવની આશાતનાનું પાપ લાગે છે. તે અંગતુલણા પ્રભુની મૂર્તિ ઉપરજ લાગવા નોંધ્યો, નહિ કે એનાથી થોડું પખાસણેજ સાફ થાય. પ્રભુના અંગે વાપરવાના છેલ્યાં સુધી પાટપોથા તરીકે તે નજ વાપરી શકાય. વિચારો! માસિક કે વાર્ષિક મોટા ખરચા કુટુંબની પાછળ ઉપાડે, તુચ્છવલાસોની પાછળ પૈસાનું પાણી કરે, તેને જિનલક્ષિની પાછળ માસિક કે વાર્ષિક ખર્ચ કેટલો? કુટુંબની પાછળ કરાતા ખર્ચની અપેક્ષાએ કેટલામા લાગે? સંસારને જમે તેટલો ખુશ કરવામાં આવશે છતાં અંતે તો તે રૌરવ દુઃખના ભથ્થેર ચાખકાજ મારવાનો છે, એ ખરાખર યાદ રહે.

પ્રભુજીનું પવિત્ર અંગ પવિત્ર વસ્ત્રથી લુછવા ખાદ ઉત્તમ ચંદન વિગેરે સુગંધીદાર દ્રવ્યોથી ઇન્દ્ર પ્રભુજીના અંગનું પૂજન કરે છે. ઉપરાંત છંટકાવ કરે છે. વિલેપન કરવા માટેના દ્રવ્યો, જેવાં કે મધમધતું કેસર, ખરાસ, કર્તુરી, અન્તર વિગેરે, એ સુંદર, કિંમતી અને સુગંધથી મધમધતા નોંધ્યો. શીકા અને હલકા દ્રવ્યોથી પ્રભુનું બહુમાન તથા યોગ્ય લક્ષિત થઈ શકતી નથી. ઘેર આવેલા જમાધરાજના સન્માન અને સત્કાર મામુલી દ્રવ્યોથી કરાતા નથી, પણ મૂલ્યવાન ચીજોથી કરાય છે. ત્યારે શું જમાધરાજ જેવાંની અપેક્ષાએ પણ શ્રી જિનરાજની કિંમત કાંઈ નહિ? સમજવું નોંધ્યો કે પ્રભુનું અર્ચાકન કરી શકાય એમ નથી. કેવળજ્ઞાની મહર્ષિ પણ અરિહંતપ્રભુના ગુણ અને મહત્ત્વને પૂરા વર્ણવી શકે નહિ!

કેશરના ચાંદલા પણ પહેલાં ખરાસનું વિલેપન કરી તે ખરાસ ઉપર કરવા નોંધ્યો. એકલા ગરમ કેસરને લીધે જતે નિવસે પ્રતિમાજી ઉપર ડાઘ પડી જાય છે. તેથી ચાંદલા બ્વવસ્થિત, ગોળમટોળ, નાજુક અને દેખાવડા કરવા નોંધ્યો. આપણા કપાળમાં કરેલ તિલક જ્યારે માપસર અને રમણીય હોય, તો પરમાત્માના અંગે કરેલા તિલક

વાંકાયુંકા, માપવિનાના, ગમે ત્યાં અને રેલા ઉતરે તેવા કેમ ચાલે ? કેટલાક ભક્તજનો પ્રતિભાજી ઉપર કેસરના રેલા ઉતારતા હોય અને સાથે તિલક કરવાની ભક્તિ ચાલુ રાખતા હોય છે. આ તેમની કેટલી વિવેકભરી ભક્તિ કહેવાય ? કેસરના તિલક કરતાં પ્રતિભાજીના અન્ય અંગે ટપકાં ન પડે તે બદલ પૂરી કાળજી શ્રદ્ધાજી ઉપાસકે ખાસ રાખવી જોઈએ.

એક વાત ખાસ એ ધ્યાનમાં રાખવાની કે પ્રભુના અંગની પૂજા કરતી વખતે પૂજા કરનારે મુખ ઉપર અટકોશ પટ એટલે આઠ પડ કરીને નાસિકાના ઉપરના ભાગથી ઉત્તરાસંગ બાંધવું જોઈએ. આપણા મુખ તથા નાકમાંથી ધુંક, કફ, અને શ્વાસોશ્વાસ ધ્વારા ઘણાં અશુચીમય પુદ્ગલો બહાર નીકળે છે. તેના અણુઓનો પણ સ્પર્શ ભગવાનના પવિત્ર અંગે લાગવો જોઈએ નહિ. તે કારણે આઠ પડ કરવાના. અને મુખ આગળ બાંધી તેનાથી મુખની માફક નાસિકાના છિદ્રોને પણ ઢાંકી દેવાના. આપણું શરીર અશુચિનું નિકેતન છે. જેમ હુંગરી અને લસણમાંથી દુર્ગંધ નીકળ્યાજ કરે છે, તેમ ગંદવાડના ઘરરૂપ શરીરમાંથી અશુચિ બહાર આવ્યા જ કરે છે, તેથી બોલતા ઉડતું ધુંક, ઉધરસ અને છીંકના પુદ્ગલો કે શ્વાસોશ્વાસ પ્રતિભાજીને સ્પર્શે નહિ એ વાત ધ્યાન બહાર જવી ન જોઈએ. કેસરમાં બોળાતી આંગળીનું માત્ર ટેરવું જ કેસરવાળું કરવાનું હોય. પરંતુ આંગળીનો નખ કેસરમાં નજ નાખવો જોઈએ. ભગવાનના અંગને પણ નખ અડવો જોઈએ નહિ. તેથી પૂજા કરવાની જમણા હાથની અનામિકા આંગળીનો નખ તો બીલકુલ વધેલો હોવોજ ન જોઈએ.

ચંદનની પૂજા કર્યા બાદ ઈન્દ્ર પુષ્પની પૂજા કરે છે. પુષ્પો પણ તાજાં ચુટી લાવેલા, ઉત્તમ જાતિના, વિવિધ પ્રકારના અને સુગંધીદાર સ્પષ્ટાવવા જોઈએ. પાપાસણ પર કે જમીન પર પડી મથેલા પુષ્પો પરમાત્માના અંગ પર ચઢાવશ નહિ. બાર દોકડાની મુડીવાળો પણ પુષ્પીઓ આવક પુષ્પના પ્રકરણથી એટલે ઘણાં ટૂલોથી પ્રભુને રોજ પૂજતો.

પુષ્પો ઘાટબંધ ગોહવવાની મનોરંજક કળા એ દર્શન કરનાર આત્માને સારા પ્રમાણમાં આકર્ષે છે. પછી ત્યાં પ્રભુના દર્શન હૈયાને પુલકિત કરે છે. જે હાથે દુનીઆમાં કાળાધોળાં કર્યાં, અનેકને ત્રાસ અને જીલ્મ વરસાવ્યા, વેપારી અને ઉદ્યોગપતિ બનવા માટે પ્રચુર પાપ સેવ્યા અને વૈધિક ક્રીડાઓ કરવામાં પાવરધાપણું મેળવ્યું, તે હાથ શાખાશી નહિ પણ નાલેશીપણું પામનાર થયા. જીવને એથી કાંઈપણ કમાણી ન થતાં કેવળ ગમાણીનો જ ધંધો થયો. જીવ વીર બનવાને બદલ વેવલો બન્યો પણ હવે એજ હાથથી જે પ્રભુને પુષ્પોની અંગરચના કરાય, બાદલું, કટોરા વિગેરેથી લગ્ય આંગી રચાય અને આત્મા તેમાં ભક્તિલીન બને, તો તે હાથ પેલી નાલેશી ધોઈ નાખી શાખાશી અપાવનાર બને.

દેવતાઓ પૂજન કરીને મંગળ દીવો તથા આરતી ઉતારે છે. તે દીપક પૂજનો પ્રકાર છે. મંગળ દીવોએ અપમંગળને ટાળનારો છે. દીપક પૂજ રૂપે એ કેવળજ્ઞાનાવરણીયરૂપ અંધકારને ટાળી ક્રમે કરીને કેવળજ્ઞાનના દીવડાને પ્રગટાવનારો બને છે. આરતિ શબ્દ કેવો સરસ છે? આ' અને 'રતિ', 'આ' ઉલટાપણુના અર્થમાં પણ આવે છે. તેથી 'રતિ'=ભવાસકિત અને આરતિ=મવોદ્વેગ. સંસાર પર અરુચિ કરી આપે તે આરતિ. અથવા 'આ' એટલે ચારે બાજુથી અને 'રતિ' એટલે આનંદ. ચારે બાજુથી આત્મહિતનાં માર્ગમાં અને આંતરિક ગુણોમાં જ આનંદ જગાડે તે આરતિ. આરતિનો અર્થ આરાત્રિક પણ થાય છે. રાત્રિની મર્યાદાવાળો અર્થાત્ રાત્રિના પ્રારંભે કરવામાં આવતો દીપક તે આરાત્રિક. આરતિ અને મંગલદીવાના અંતિમ ફળ તરીકે ભવના ફેરા ટાળવાનું છે. તે ક્રિયામાં દીપમાળને ઉપરથી નીચે અને નીચેથી ઉપર જે ગોળાકારે ફેરવવામાં આવે છે, તે જાણે પ્રભુને પ્રદક્ષિણા કરવા રૂપે છે. તેથી ભવભ્રમણુ ટળે છે. અથવા ઉપરથી નીચે, નીચેથી ઉપર, એમ કરાતું દીપકભ્રમણુ તે ઉર્ધ્વલોક, અધોલોક તથા તિર્થલોકમાં જીવથી કરાતા ફેરાને ટાળે છે, અને આત્માના પ્રદેશોમાં પણ યોગની મંચળતાથી નીપજતી

અંચળતાને લીધે પ્રદેશોની થતી ક્રિયાને ટાળી તે પ્રદેશોના શ્રમણને પણ મટાડી તેમાં સ્થિરતા લાવી દે છે.

આરતિ મંગલદીવો કર્યા બાદ પ્રભુ આગળ ભેરી, ભુંગળ, વગેરે ધણા વાજાત્રીથી ગાનતાન અને નૃત્યપૂજા કરે છે નાના મધુર વાજાત્રીથી ભક્તિ કરતાં લાવોલ્લાસ વધુ જાગે છે તેથી લાલ વધે છે. જિનમ દિરમાં કાળો લેવાથી લાલમાં શતાંશ પુણ્ય ગણીએ તો જિનેન્દ્રના અગે કેસર, ખરાસ વગેરે વિલેપન કરવાથી હજારગણું, પુષ્પોના સમુહ અને માળાથી લાખગણું અને લગવાનની આગળ ગીત નૃત્ય, અને વાજાત્રી પૂજા કરવાથી અનંતગણું પુણ્ય ઉપાર્જ્ય છે. સંસાર ખરેખર નાટક છે. નાટકની રંગભૂમિ ઉપર જુદા જુદા પાત્રો નવીન નવીન નાટકોને લજવે છે, પાત્રો પુરૂષ તથા સ્ત્રીના રૂપ ધારણ કરે છે, અનેક પ્રકારના રંગદંડ પહેરવેશ કરે અને બદલી નાંખે છે. પ્રેક્ષકોને હસાવે છે, રમાડે છે, તથા રોવડાવે છે. તેવીજ રીતે આપણા આત્મા એ સંસાર નાટકમાં પશુ, પંખી વગેરેના અવતાર લીધા, દેવગતિ તથા નરકગતિના પણ પાટ લજાવ્યા. માનવ માનવી તરીકે જન્મ લીધા. સંબંધીઓને નાટકની શરૂઆતમાં હસાવ્યા અને નાટકની સમાપ્તિમાં રોવડાવ્યા, તે લવનાટકની સંપૂર્ણ પૂર્ણાહુતિ કરવા અને પાત્રો લજવવાની વિંટબણા ટાળવા માટે નાથની આગળ નાટક પૂજા ઉલ્લાસપૂર્વક કરવાની છે, સાથે ગીતગાન, વાજાત્રીનું વાદન હોય તો તે વધુ પ્રબલ શુભ આવે જગાડે છે. તેમાં એકતાન બનેલો આત્મા ભક્તિના ફળરૂપે તીર્થંકર નામકર્મ પણ અવસરે કમાઈ લે છે. આ ભક્તિયોગમાં મન, વચન તથા કાયાની એકાગ્રતા વધુ ફેળવાય છે. ગમે તેવા દાસ્ય માનેલા ‘દુઃખો પણ ક્ષણવાર વીસરાર્થ જાય છે. તથા સંસારના ચમકદાર સુખો પણ એ એકતાન આનંદ આગળ રસકસ વિનાના લાસે છે. સંગીતકાર, બજાવનાર, નૃત્ય કરનાર, રાસદાંડીઆ રમનાર વગેરે ભાગ્યશાળીઓએ જગતને રીઝવવા, ખુશ કરવા કે પોતાની કળા દેખાડવા, અને પછી પ્રશંસાની પુષ્પવૃષ્ટિ, તાળીના ગડગડાટ કે

વન્સમેર લેવા માટે કળાનો દુરુપયોગ કરવાનો નથી, પણ કેવળ પરમાત્માની ભક્તિ કરી પોતાના તથા ખીજના આત્માને રીઝવવા અને ખુશ કરવા માટે જ તે કળાનો સદુપયોગ કરવા જોવો છે. દેવોએ પ્રભુ આગળ વિવિધ નૃત્ય કર્યું. સંગીતના સાજ સાથે મધુર ગાનતાન કર્યું. ત્યારબાદ સૌધર્મેન્દ્ર દર્પણ વગેરે આઠ મંગલોત્તે રત્નના વસ્ત્ર ઉપર રૂપાના ચોખ્ખાથી આંત્રેએ છે. પૂજામાં ચોખ્ખા કદાચ ચાંદીના નહિ તો પણ ચાંદુ ચોખ્ખા ચુધ્ધ અને અખંડ જોઈએ. તુટેલા, સડેલા કે કણકી કામ લાગે નહિ.

ઈન્દ્રની પ્રભુ પ્રત્યે સ્તુતિ:—

હવે ઇન્દ્ર મહાગંભીર ભાવવાહી શબ્દોમાં પ્રભુની સ્તવના કરે છે—

‘હે પ્રભુ! આપને નમસ્કાર થાઓ, નમસ્કાર થાઓ, આપ સિધ્ધ છો, શુધ્ધ છો, રજ વીનાના છો, શ્રમણ છો, સમતાના સંગી છો, માયા-શલ્ય, નિદાનશલ્ય અને મિથ્યાત્વશલ્યને કાપનારા છો, સ્વયં ભવવિનાના છો, ખીજને અભય આપનારા છો, રાગદ્રોષથી રહિત છો, માનને ચૂરનારા છો, ક્રોધને ખાળનારા છો, ગુણરત્નના નિધાન અને શીલના સાગર છો. આપ ધર્મચક્રથી નિજના અને ભક્તજનોના ચારગતિરૂપ સંસારનો અંત લાવનારા છો.’

ઉપર જણાવ્યા મુજબ મેરૂપર્વત ઉપર પ્રભુનો જન્મભિષેક ઇન્દ્રો તથા દેવો વગેરે અતિશય ઉમંગપૂર્વક ઉજવે છે. હર્ષથી પ્રત્યેકના હૈયા નાચી ઉઠે છે, અને જન્મકલ્યાણકની ઉજવણી પૂરી થાય છે.

ઈન્દ્રનું માતા પાસે આગમન, રત્નની વૃષ્ટિ અને ઉદ્દયોષણા

પછી ત્રિભુવનપતિ તીર્થંકરદેવને વિવેક અને ભક્તિપૂર્વક ગ્રહણ કરી ઇન્દ્ર માતાની પાસે આવે છે. અને તે માતા પાસે સ્થાપિત કરેલું પ્રભુનું પ્રતિબિંબ સંહરી પ્રભુને ખિરાજમાન કરે છે, તથા અવસ્થાપિતી નિદ્રાને સંહરી લે છે. પ્રભુની સેવામાં દિગ્વપ્ત, રત્નનો હાર. સુવર્ણનો દડો વિગેરે મુકે છે. મર્દન, મજ્જન કરાવનારી વિગેરે પાંચ ધાવમાતાની

સ્થાપના કરે છે. તેમ પ્રભુને ખેલાવવા માટે, આનંદમોજમાં રાખવા માટે રંભા-ઉર્વશી વિગેરે અપ્સરાઓને નીમે છે. એથી પ્રભુનું સુંદર લાલન-પાલન એવું અદ્ભુત થાય છે કે જે ચક્રવર્તીના પાટવી પુત્રનેય નથી મળતું. આ અપૂર્વ પુણ્યનો પ્રકાર છે. ભૂલવાનું નથી કે આના મૂળમાં પૂર્વના ત્રીજા ભવનો ઉછળતો શાસનરાગ અને વિશ્વ પરની ભાવદયા છે. ઇન્દ્ર પ્રભુના ઘરમાં બત્રીસ કરોડ સોનૈયા, હીરા, માણેક તથા મહામૂલા વસ્ત્રોની વૃષ્ટિ કરાવે છે. તીર્થંકર બનવાના પુણ્ય આગળ ઇન્દ્રો જેવા દાસ બની જાય તો લક્ષ્મીનું તો પૂછવું જ શું? લક્ષ્મીના જાણે પુષ્ક-રાવર્ત વરસે છે, પુષ્કરાવર્તના મેઘથી ભૂમિ જેમ જલબંબાકાર થઈ જાય, તેમ અહીં સૌનૈયા વિગેરેથી ઘરમાં લક્ષ્મીની રેલમછેલ કરી નાખે છે.

પ્ર.-પ્રભુ તો પરમનિરીહ છે એટલે ઇચ્છા વગરના છે, પરમ વિરાગી છે. તેમને સોનૈયા રત્ન વિગેરેની વૃષ્ટિની લેશમાત્ર પણ અપેક્ષા નથી, સોનાની પાટ અને માટીનું દેટું એ બંને પર એમને સમાન દ્રષ્ટિ છે. રત્નની વૃષ્ટિ કાંકરા સમાન હોવાથી તેની આવશ્યકતા નથી. જે કુળમાં તે જન્મ લે છે, તે કુળ ઉત્તમ, ખાનદાન અને સમૃદ્ધિવંત હોય છે. દરિદ્ર કે નીચ કુળોમાં પ્રભુ જન્મને ધારણ કરતા જ નથી, તેથી કુળને પણ તેવી વૃષ્ટિઓની જરૂર રહેતી નથી તો પછી ઇન્દ્ર તે વૃષ્ટિઓ શા માટે કરાવે છે?

ઉ. પ્રભુને અથવા પ્રભુના માતૃપિતાને કે કુળને તેની જરૂર છે માટે વૃષ્ટિ કરાવે છે એમ નહિ, પણ પરમાત્મા તરફની પોતાની ભક્તિ તથા બહુમાન દર્શાવવા અને પ્રભુનો મહિમા પૃથ્વીપટ ઉપર પ્રસરાવવા પોતાનો શાશ્વત આચાર પાળે છે. સાચા સ્વામી એવા ઉદાર હોય છે કે જે સેવકની સેવા શુશ્રૂષાને ચિન્તમાં ચાહનારા નથી હોતા, અને સ્વામિત્વના અહંભાવથી રહિત હોય છે. સેવાના પ્રસંગે સેવા ન કરનાર જીવો પ્રત્યે પણ વાત્સલ્ય અને કૃષ્ણાભાવ દર્શાવનારા હોય છે, ત્યારે સેવક પણ કેવા

હોય છે, કહો, જે સદા સેવા કરવાના વ્યસની અને સેવા કરવા માટે સતત જાગ્રત હોય છે, તેમજ સેવાના પ્રસંગને ઉમળકાથી ઝડપી લેનારા, સેવ્ય પ્રત્યે બહુમાન અને વિનય મર્યાદાનું પાલન કરનારા અને સેવા-વિહુણા દિવસને વાંઝીયો માનનારા અને તેથી ખેચેની અનુભવનારા હોય છે. પછી ઇન્દ્ર આભિયોગિક દેવતાઓ પાસે એક મોટી ઉદ્દ્યોગપણા કરાવે છે કે “જે મનથી પણ પ્રભુ કે પ્રભુની માતાનું અશુભ ચિંતવશે તેનું માથું ફેડી નાખવામાં આવશે.” હવે ઇન્દ્ર ત્યાંથી જવા પૂર્વે ભગવાનના અંગુઠામાં અમૃતનો સંચાર કરી જવાની તૈયારી કરે છે. બાલ્યવયમાં પ્રભુ માતાને ધાવતા નથી. બૂખ લાગે ત્યારે અંગુઠો મુખમાં નાખે અને અમૃતપાનથી તૃપ્ત થાય છે.

ઇન્દ્ર સપરિવારનું નંદીશ્વરદ્વીપગમન,

ઉત્સવ અને દેવલોકગમન :-

પ્રભુનો જન્મોત્સવ ઉજવ્યા બાદ અને પ્રભુને સુખપૂર્વક મુક્યા પછી ઇન્દ્ર વિગેરે બધા દેવો નંદીશ્વરદ્વીપમાં ઓચ્છવ કરવા માટે જાય છે, કેમ ચાર ? જગદ્ગુરુ જિનેન્દ્રના જન્મભાષિષેકથી આત્મામાં થયેલો અનેરો આનંદ જાણે હજી અંધારા લાગે છે, તેથી એને પૂર્ણ કરવા નંદીશ્વરદ્વીપે જાય છે. ત્યાં અષ્ટાન્હિકા ઉત્સવ એટલે આઠ દિવસના ઓચ્છવમાં સર્વે દેવો દિલથી ભાગ લે છે ત્યાં રહેલા શાશ્વતા ચૈત્યે તથા ભવ્ય ખિંખોના દર્શન, વંદન, પૂજનાદિ કરતા કરતા પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માને છે. ભકિતરસના ભરપૂર પ્રવારા, આકર્ષક વાજાંત્રોના દિવ્ય ધ્વનિ, મધુરાલાપી ગાનતાન, નૃત્યકળાના નિર્દોષ અભિનવો અને આનંદની ભરતીઓ એવી અદ્ભુત હોય છે કે એમાં દિવ્યસુખોના વિશ્મરણ થઈ જાય છે. એ પ્રચ્છન્ન ભાવોથી ત્યાંનું વાતાવરણ મિથ્યાત્વી આત્માના મિથ્યાત્વને ગાળી નાખે તેવું અને છે પ્રભુભકિત અંગે યોજેલા મહોત્સવો ધર્મઅધ્યાને ઉત્તેજિત અને નિર્મળતર કરનારા છે. એમાં ચંચલ હૃદયોનો સુંદર સદ્ગુણોગ થાય છે પુણ્યાનુબંધી પુણ્યનો જથ્થો આત્મામાં જમા થાય

છે. અન્ય ભાગુક આત્માઓને ધર્મમાં જોડાવાની ઐરણ્ય મળે છે, ધર્મમાં જોડાએલા વધુ સ્થિર બને છે. દર્શનાચારનું સાત્વિક પાલન થાય છે. ઉદારતાનો વરસાદ વરસાયાથી શાતાવેદનીયનો બંધ પડે છે, અને સ્વપરનું એકાન્તે કલ્યાણ થાય છે. મંગળમય ઉત્સવની પૂર્ણાહુતિ બાદ સર્વે દેવો પોતપોતાના સ્થાને ચાલ્યા જાય છે. પણ જતા જતા મનમાં પ્રભુના દીક્ષાકલ્યાણક અને કેવળજ્ઞાનકલ્યાણક ઉજવવાનાં મનોરથ સેવે છે. ઇન્દ્રાણીઓ અને અપ્સરાના ભોગસુખમાં જે મજા નહિ તેવી મજા પ્રભુના જન્મકલ્યાણકના અપૂર્વ મોહક પ્રસંગમાં લૂંટવાની દેવોને મળી તેથી હવે પાછો ફરીથી ક્યારે પ્રભુના દીક્ષાકલ્યાણક નિમિત્તે ઝઘમગાટ ઉત્સવને ઉજવીશું. દીક્ષા લીધા પછી પ્રભુના કેવળજ્ઞાનકલ્યાણકનો ઓચ્છવ ક્યારે હર્ષભેર કરીશું એવી મનોરથમાસિકાને મનમંદિરમાં સ્થાપે છે. અને અહર્નિશ પરમાત્માના ગુણગાન કર્યા કરે છે. દીકરાના લગ્ન થાય તે અગાઉ કેટલા દિવસો અને મહિનાઓથી માતાપિતા તથા કુટુંબીજનો મનોરથોથી ખુશ ખુશ થતા હોય છે. નાના પ્રકારની યોજનાઓના ધારાવાહી સંકલ્પો, સુઅવસ્થિત અને શોભારૂપ બનાવવાના વિચારો અને સંબંધી તથા અન્ય જનોને લગ્નોપયોગી ભલામણોના મનોરથો ચાલ્યા જ કરે છે. ઉપરાંત લગ્ન પછીના જીવનના મનોરથો પણ ચિંતવે છે. તે સંકલ્પોના સેવનથી આત્મા પર પાપના ભારા ચઢ્યા કરે છે. અને એમાં વધી રસમય પ્રવૃત્તિથી જાનરૂપ માપરથાનકની પારાવાર અનુમોદના થાય છે. અશ્રુભરી વાસનાને દહતર બન્યા માટે વધુ વેગ મળે છે. પરિણામે સંસારનું મૂળ સિંચનના યોગે નવપલ્લવિત થાય છે. અને આત્મા નિર્મલ અક્ષયર્થનું ચાલન કરવાના પવિત્ર કોડથી વંચિત રહે છે ત્યારે તેથી ઉલટું. પરમાત્માના દીક્ષાકલ્યાણક વિગેરેના ભાવિ ઉત્સવોને ઉજવવા માટે આત્મામાં ઉદતા શુભ તરંગો અને ક્રમભંગ વિપુલ કર્મનિર્જરા કરાવે છે. પાપ વાસનાઓને ધલાવન કરી દે છે અને માનસિક પવિત્રતાની સૌરભને ફેલાવે છે. પ્રભુના મુખેની અશ્રુમોદનનો લાભ મળે છે.

ઉપર કહી ગયા મુજબ પ્રભુનો જન્મોત્સવ રંગેયંગે દેવતાઓ પૂર્ણ કરે છે. અને પોતપોતાના દેવલોકમાં જઈ સુંદર ભાવનાઓ ભાવે છે. સ્નાત્રના વર્ણુનનો અધિકાર સમાપ્ત થાય છે. હવે સ્નાત્રકાર પૂ. વીર વિજયજી મહારાજની ગુરુપરંપરા તથા અંતમંગળ તરીકે સર્વ જિનની સ્તુતિનું વર્ણુન કરવામાં આવે છે.

ગુરુની પરંપરા તથા અંતિમ મંગળ:-

કવિવર્ય પોતાનો ગચ્છ અને તેમાં ચાલી આવેલી ગુરુપરંપરાનું વર્ણુન કરતા જણાવે છે કે તપાગચ્છના અધિપતિ તરીકે વિજયસિંહ-સૂરીશ્વરજી થયા. તેમના શિષ્ય પૂ પંખ્યાસજી સત્યવિજયજી મહારાજ થયા. એમણે શિધિવ્રતા દ્વર કરાવી ક્રિયામાર્ગનો સુંદર ઉદ્ધાર કર્યો. તેમની પાટે કપૂરવિજયજી મહારાજ. તેમના શિષ્ય શ્રી હ્રમાવિજયજી મહારાજ. તેમના શિષ્ય તરીકે શ્રી સુજસવિજયજી મહારાજ તેમના શિષ્ય શ્રી શુભવિજયજી મહારાજ અને તેમના શિષ્ય તરીકે પ્રસ્તુત સ્નાત્ર કાવ્યના રચયિતા પંડિત કવિરત્ન શ્રી વીરવિજયજી મહારાજ થયા.

અંતિમ મંગળ તરીકે સ્નાત્રકાર પરમાત્માને સ્તુતિ કરે છે. પ્રભુના જન્મોત્સવ ગાવા નિમિત્તે રચેલ સઘળું સ્નાત્ર મંગળમય જ છે. તે વાતમાં શંકાને લેશમાત્ર સ્થાન નથી છતાં સમાપ્તિમાં વિશેષરીતે જિનની સ્તવના કરવામાં આવે છે. અજિતનાથ ભગવાનના સમયમાં વિચરતા સર્વ તીર્થંકરોની સંખ્યા એકસોને સિન્તેર હતી, પાંચ ભરતનાં પાંચ, પાંચ ઐરાવતના પાંચ અને પાંચ મહાવિદેહમાં બત્રીશ બત્રીશ વિજય, તેમાં એક એક તીર્થંકર એટલે પાંચ મહાવિદેહના એકસોને સાઠ. બધા મળીને કુલ એકસોને સિન્તેર તીર્થંકરો થયા. પંદર કર્મભૂમિમાં એકીકાળે વિચરતા તીર્થંકરોની ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યા ૧૭૦ થાય છે. અને તે સંખ્યા અજિતનાથ પ્રભુના વારામાં થઈ હતી હાલ ભરત તથા ઐરાવત ક્ષેત્રમાં કોઈ તીર્થંકર ભગવાન વિચરતા નથી. પણ મહાવિદેહમાં વીશ તીર્થંકરો

વિચરે છે. તો તે ૧૭૦ તીર્થ કરે, હાલ વિચરતા ૨૦ વિહરમાન તીર્થ કરે, અતીત એટલે ભૂતકાળમાં થયેલા અનંત તીર્થ કરે, અને અનાગત એટલે ભવિષ્યકાળમાં થનારા અનંતા તીર્થ કરે તે યાદ કરીને નમસ્કાર, કુસુમાંજલિપૂજન વિગેરે જે આ સ્નાત્રમાં કરવામાં આવ્યા, તે સ્નાત્રને પ્રતિદિન ભણવાથી તથા ગાવાથી ભવ્ય જીવો ઉતરો-તર મંગળમાળાને વરે છે.

તીર્થ કર પ્રભુનું નામસ્મરણ એ ભાવમંગળ હોવાથી સંસારરૂપી મહાન અપમંગળને ટાળનાર છે. ઉત્તમ ભાવમંગળથી વિદ્વેતો ચુરાર્ધ જાય છે. આપન્તિઓના વાદળ વિખરાઈ જાય છે. અસાધ્ય દર્દો અને રોગો નાશ પામે છે. સંપન્તિઓ ચરણમાં આલોટવા માંડે છે. દિવ્ય સુખો પણ સુલભ બને છે. ચરણમાં આલોટતા કંચન અને કામિનીના સુખને ફગાવી દેવાની તીવ્ર તમન્ના જાગે છે. એ તમન્નાનું પર્યાવસાન કઠોર સંયમના પાલનમાં થાય છે. કઠોર સંયમ કર્મોની અભેદ જાળરતે તોડી નાખે છે, અને અંતિમ પુરુષાર્થ તથા પરમ ધ્યેય રૂપ જે મોક્ષ, તેનું સંપાદન સુખપૂર્વક કરાવી શકે છે.

સિધ્ધિગતિના અક્ષય અને અનંત સુખને સર્વ જીવો વરે એજ અંતિમ અભિલાષ.

પંડિતશ્રીવીરવિજયજીકૃત સ્નાત્રપુજા.

મથમ કલશ લઈ ઉભા રહેવું.

॥ કાવ્યં દ્રુતવિલંબિતવૃત્તમ્ ॥

સરસશાન્તિસુધારસસાગરં, શુચિતરં ગુણુરત્નમહાગરં ॥
ભવિષ્યંકજમોઘદિવાકરં. પ્રતિદિનં પ્રભુમામિ જિતેશ્વરં ॥ ૧ ॥

॥ ઠોહા ॥

કુસુમાભરણ ઉતારીને, પડિમા ધરિય વિવેક ॥
મજ્જનપીઠે થાપીને, કરીયે જળ અભિષેક ॥૨॥
કુસુમાંજલિની થાળી લઈ ઉભા રહેવું.

॥ ગાથા ॥ આર્યા ગીતિ ॥

જિણુજંમસમય, મેરંસિહરે, રયણુકણુચકલસેહિ ॥
દેવાસુરહિ હહવિંઓ, તે ધન્ના જેહિં દિટ્ઠોસિ ॥૩॥
પ્રભુના જમણા અંગુઠે કુસુમાંજલિ મૂકવી.

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

નિર્મલ જલ કલશે નહવરાવે, વસ્ત્ર અમૂલક અંગ ધરાવે ॥
કુસુમાંજલિ મેલો આદિ જિણુંદા ॥ સિદ્ધ સ્વરૂપી અંગ પખાતી, આતમ
નિર્મળ હુષ્ટ સુકુમાળી ॥ કુ૦ ॥ ૪ ॥

॥ ગાથા ॥ આર્યા ગીતિ ॥ ઢાળ ॥

મયકુદ્યંપમાલછ, કમલાઈ, પુષ્પંચવણુણ ॥
જગનાહન્હવણુસમયે, દેવા કુસુમાંજલિં દિતિ ॥૧॥
નમોઽહંત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

સ્વણસિંહાસન જિન થાપીજે, કુસુમાંજલિ પ્રભુચરણે દીજે ॥
કુસુમાંજલિ મેત્રો રાખંતિજિણુંદા ॥ ૬ ॥

॥ દોહડા ॥

જિણુ તિહું કાલ્યસિદ્ધતી, પડિમા ગુણભંડાર ॥
તમુ ચરણે કુસુમાંજલિ ભવિક દુરિત હરનાર ॥જા
નમોડહતસિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

કૃણાગર વર ધુપ ધરીજે, સુગંધકર કુસુમાંજલિ દીજે, કુસુમાંજલિ
મેત્રો નેમિ જિણુંદા ॥ ૮ ॥

॥ ગાથા ॥ આર્યા ગીતિ ॥

જમુ પરિમલખલ દહદિસિં, મહુકરઝંકાર સદ્સંગીયા ॥
જિણુચલણોવરિ મુક્કા, સુરનર કુસુમાંજલિ સિદ્ધા ॥૯॥
નમોડહતસિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

પાસ જિણેસર જગ જયકારી, જલ થલ ફલ ઉલ્લક કર ધારી ॥
કુસુમાંજલિ મેત્રો પાશ્વજિણુંદા ॥ ૧૦ ॥

॥ દોહડા ॥

મૂઠે કુસુમાંજલિ સુરા, વીરચરણ સુક્રમાલ ॥
તે કુસુમાંજલિ ભવિકનાં, પાપ હરે ત્રણ કાળ ॥ ૧૧ ॥
॥ નમોડહત ॥

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

વિવિધ કુસુમ વર નતિ ગણેલી, જિતચરણે પદ્મમાંત ઠવેલી
કુસુમાંજલિ મેત્રો વીર જિણુંદા ॥ ૧૨ ॥

॥ વસ્તુ ॥ છંદ ॥

નહવણુકાળે નહવણુકાળે, દેવદાણુવ સમુચ્ચિય ॥ કુસુમાંજલિ તપિ
સંઘવિય, પસરંત દિસિ પરિમલ સુગધિય ॥ જિણુપયકમલે નિવડેછ
વિગ્ધહર જસ નામ મંતો ॥ અનંત ચઢિવીસ જિન વાસવ મલિય
અસેસ ॥ સા કુસુમાંજલિ મુહકરો ચઢેવિહ સંઘ વિસેસ ॥ કુસુમાંજલિ
મેલો ચઢિવીસ જિણુંદા ॥ ૧૩ ॥

નમોડડત્ત ॥

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

અનંત ચઢિવીસી જિનજી જુહારં, વર્તમાન ચઢિવીસી સંભારં ॥
કુસુમાંજલિ મેલો ચોવીસ જિણુંદા ॥ ૧૪ ॥

॥ દોહા ॥

મહાશિલે સંપ્રતિ, વિહરમાન જિન વીશ ॥
ભકિત ભરે તે પૂજિયા, કરો સંઘ સુજગીશ ॥ ૧૫ ॥
॥ નમોડડત્ત ॥

॥ કુસુમાંજલિ ॥ ઢાળ ॥

અમહરમડલિ ગીત ઉચારા, શ્રી શુભવીરવિજય જશકારા ॥
કુસુમાંજલિ મેલો સર્વ જિણુંદા ॥ ૧૬ ॥

॥ ઇતિ શ્રી કુસુમાંજલયઃ ॥

પછી રનાત્રીયાએ શ્રી સિદ્ધાયત્ના ત્રણ દોહા બોલતા ત્રણ પ્રદિક્ષણા
દઈ ત્રણ ખમાસમણા દેવા પૂર્વક જગચિંતામણિનું ચૈત્યવંદન બોલવું

હંઆકારેણુ સંદિસહ ભગવન ચૈત્યવંદન કરે ? હંઆં. જગ-
ચિંતામણિજમનાહ, જમગુરુજગરંખમણુ; જગબંધવ જગસંધવાહ,
જમભાવ વિચ્છમખણુ આદ્યાય સંઘવિચ્છ રૂવ, કર્મમહુ વિલુપસણુ;
ચઢિવીસ પિ જિણુવર, જયંતુ અમ્યડિહયજ્ઞસણુ. ૧ કર્મભૂમિભલિ

કમ્ભભૂમિહિં પઠમ સંઘયણિ, ઉક્રોસય સત્તરિસય, જિનવરાણુ વિહરંત
 લલ્લમ્મ નવકોડિહિં કેવલિણુ. કોડિસહસ્સ નવ સાહુ ગમ્મમ્મ, સંપઠ
 જિણુવર વીસમુણિ, ઘિહુકોડિહિં વરનાણુ સમણહ કોઠીસહસ્સ-
 દુઅ, થુણિજ્જમ્મ નિચ્ચ વિહાણી રજયઉ સામિઅ જયઉ સામિય
 રિસહ સ-તુંજિ ઉજિંજતિ—પહુ નેમિજ્જણુ, જયઉ વીર સચ્ચઉરિ-
 મંડણુ, હિરમ્મચ્છહિં મુણિસુવ્વય, મુહરિ પાસ દુહુ-દુરિઅ-ખંડણુ
 અવરવિદ્દેહિં તિથ્થયરા, ચિદુદ્ધિસિ વિદ્ધિસિ જિંકેવિ તિઆણાગય
 સંપઠઅ; વંદુ જિણુસવ્વેવિ. ૩ સત્તાણુવર્ધ સહસ્સા, લખખા
 છપ્પન અઠ્ઠકોડિઓ; ખત્તિસય ખાસિઆઈ, તિઅલોઅ ચેધઅ
 વંદે. પનરસ કોડિસયાઈ. કોડિખાયાલલખખઅવત્તા; છત્તીસસહસ
 અસિઈ, સાસય ધિંખાઈ પણુમામિ. ૪.

જકિંચિ નામ તિથ્થ, સગ્ગે પાયાલિ માણુસે લોઅે જઈ
 જિણુધિંખાઈ, તાઈ સવ્વાધં વંદામિ.

(પછી એ હાથ જોડીને :-)

નમુથ્થુણું અરિહંતાણું ભગવંતાણું. ૧ આઈગરાણું તિથ્થ-
 યરાણું સયસંખુદ્ધાણું. ૨ પુરિસુત્તમાણું, પુરિસસીહાણું; પુરિસવર-
 પુંડરીઆણું, પુરિસવરગંધલ્લથીણું. ૩ લોગુત્તમાણું, લોગનાહાણું
 લોગહિઆણું, લોગપઠવાણું, લોગપજ્જેઅગરાણું. ૪ અભયદયાણું
 ચખખુદયાણું, મગ્ગદયાણું, સરણુદયાણુ ખોહિદયાણું, પધ્મમદયાણું
 ધમ્મદેસયાણું ધમ્મનાયગાણું, ધમ્મસારહીણું. ધમ્મવરચાઉરંતય-
 કકવટ્ટીણું. ૬ અપ્પહિહયવરનાણું સણુધરાણું વિઅટ્ટઉમાણું ૭
 જિણાણું જવયાણું, તિત્તાણું તારયાણું, ખુદ્ધાણું ખોહયાણું, મુત્તાણું
 મોઅગાણું. ૮ સવ્વન્તુણું, સવ્વદરિસીણું, સિવ-મયલ-મરૂઅ-
 મણુંત મખખય મવ્વાખાહ-મપુણરાવિ-ત-સિદ્ધિગમ્મ નામઘયં

હાણું સંપન્નતાણું. નમોઝિણાણું જિમઅભયાણું. જેઅ અમઅમ
સિદ્ધા, જેઅ ભવિસસંતિણાણાએ કાલે, સંપ્રદ અવદમાણા, સંવે
તિવિહેણ વંદામિ.

જવતિ ચેઈઆઈ. ઉડદે અ અહે અ, તિરિય લોએ અ;
સંવાઈ તાઈ વંદે, ઇહ સંતો તત્થ સંતાઈ.

જવંત કેવિ સાહુ, ભરહેરવય, મહાવિદેહેઅ, સંવેસિં તેસિં
પણુઓ, તિવિહેણ તિદંડવિરયાણું

નમોહૃતસિધ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ

ઉવસહુરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણુમુકકં, વિસહુર-
વિસનિજાસ, મંગલ કલ્લાણુ આવાસં. ૧ વિસહુર કુલિંગમંત્તં,
કઠે ધારેઈ એ સયા મણુઓ; તસ્સ ગહ રોમ્મ આરીઃ દુકુ જરા
જંતિ ઉવસામ્મં. ચિટ્ટઉ દુરે મંતો, તુજ પણુઓવિ અહુક્કો. હોઈ,
નરતિરિએસુવિજા, પાવંતિ ન દુખ્ખદોગચ્ચ ૩ તુહ સમ્મત્તે
લદ્ધે ચિંતામણિકપ્પપાયવલ્લભિએ; પાવંતિ અવિગ્ધેણુ, જવા
અયરામરં ઠાણું. ઈહ સંથુઓ મહાપયસ. ભતિહારનિભભેણુ
હિયએણુ, તા દેવ દિભ્બ યોહિં ભન્ને ભવે પાસજિણુયંદ.

પછી લલાટ સુધી હાથ જોડી :-

જય વીયરાય જગગુરૂ, હોઉ મમં તુહ પભાવઓ ભયવ,
ભવનિવેઓ મગ્ગાણુસારિયા ધકુક્કસિદ્ધિ, લોગ વિરૂદ્ધચાઓ,
ગુરૂજણુપૂઆ પરથ્થકરણુંચ, સુહુગુરૂએગો, તન્વયણુ—સેવાણુ,
આભવમખંડા

(હાથ નીચા કરી નાશીકા સુધી રાખવા)

વારિભજન જઈવિ નિયાણુ—અંધણું વીયસમ, તુહ સમએ, તહ

વિ મમ હુજ્જ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણું. દુખખખખખો
કમ્મખખખો, સમાહિમરણું ચ ખોહિલાભો અ. સંપન્નઉ
મહ એઅં, તુહ નાહ, પણામકરણેણું. સર્વમંગલમાંગલ્યં, સર્વ-
કલ્યાણકારણું, પ્રધાનં સર્વધર્મણું જૈનં જયતિ શાસનમ્.

પછી સ્નાત્રીઓએ હાથ ધુપી મુખકોશ બાંધી કળશ લઇ ઉભા
રહીનેકળશ કહે, તે કળશ :

॥ અથ કળશ ॥ દોહા ॥

સયલ જિણેસર પાય નમી, કલ્યાણકવિધિ તાસ ॥
વર્ણવતાં સુણતાં થકાં, સંઘની પૂજે આશ ॥ ૧ ॥

॥ ઢાળ ॥

સમકિત ગુણકાણે પરિણુમ્યા, વળી વ્રતધર સંચમ સુખ રમ્યા ॥
વીશસ્થાનક વિધિએ તપ કરી, એસી ભાવદયા દીલમાં ધરી ॥ ૧ ॥
જો હવે મુજ શકિત ધસી, સવિ જીવ કરં શાસન રસી ॥ શુચિરસ ઢલતે
તિહાં બાંધતાં, તીર્થંકર નામ નિકાચતા ॥ ૨ ॥ સરાગથી સંચમ
આચરી, વચમાં એક દેવનો ભવ કરી ॥ અચી પન્નર ક્ષેત્રે અવતરે,
મય્યખંડે પણ રાજવી કુલે ॥ ૩ ॥ પટરાણી કુખે ગુણનીનો, જેમ
માનસરોવર હંસલો ॥ સુખશય્યાયે રજની શેષે, ઉતરતાં ચઉદ સુપન
દેખે ॥ ૪ ॥

પહેલે ગજવર દીકો, બીજે વૃષભ પછકો ॥ ત્રીજે કેશરીસિંહ, ચોથે
લક્ષ્મી અખિહ ॥ ૧ ॥ પાંચમે કુલની માળા, છઠ્ઠે ચંદ્ર વિશાળા ॥ રવિ
રાતો ધ્વજ મ્હોટો. પૂરણ કળશ નહી છોટો ॥ ૨ ॥ દશમે પદ્મ સરોવર
અગિયારમે રત્નાકર ॥ ભુવનવિમાન રત્નગંજ, અમિશિખા ધુમર્વજ ॥ ૩ ॥
સ્વપ્ન લહી જઇ રાયને ભાષે, રાજ અર્થ પ્રકાશે ॥ પુત્ર તીર્થંકર ત્રિભુવન
નમશે, સકલ મનોરથ ફળશે ॥ ૪ ॥

॥ વસ્તુ છંદઃ ॥

અવિધ નાણે, અવધિનાણે, ઉપના જિનરાજ ॥ જગત જસ
પરમાણુઆ વિસ્તર્યા વિશ્વજંતુ સુખકાર ॥ મિથ્યાત્વ તારા નિર્બલા,
ધર્મઉદ્ધય પરભાતસુંદર, માતા પણ આનંદિયા, જગતિ ધર્મ વિધાન,
જાણુંતી જગતિલક સમે, હોશે પુત્ર પ્રધાન ॥ ૧ ॥

॥ દોહા ॥

શુભ લગ્ને જિન જનમિયા, નારડીમાં સુખ જ્યોત ॥
સુખ પામ્યા ત્રિભુવન જના, હુઓ જગત ઉઘોત ॥૧॥

॥ ઢાળ ॥ કડખાની દેશી ॥

સાંભળો કળશ જિન, મહોત્સવનો ઇલાં ॥ છપ્પન કુમરી દિશિ
વિદિશિ આવે તિલાં ॥ માય સુત નમીય આણુંદ અધિકો ધરે ॥ અષ્ટ
સંવર્ત વાયુથી કચરો હરે ॥૧॥ વૃષ્ટિ ગંધોદકે, અષ્ટ કુમરી કરે ॥અષ્ટ
કલશ ભરી. અષ્ટ દર્પણ ધરે ॥ અષ્ટ ચામર ધરે, અષ્ટ પંખા લહી
ચાર રક્ષા કરી, ચાર દીપક ગ્રહી ॥ ૨ ॥ ધર કરી કેળના માય સુત
લાવતી ॥ કરણુ ગુચ્છીકર્મ જળ, કલશે નહરાવતી ॥ કુસુમ પૂજ અલં-
કાર પહેરાવતી ॥ રાખડી બાંધી જઇ, શયન પધરાવતી ॥ ૩ ॥ નમીય
કહે માય તુજ, બાળ લીલાવતી ॥ મેર રવિ ચંદ્ર લગે, જીવજો જગપતિ ॥
સ્વામી ગુણુ ગાવતી, નિજ ધર જાવતી ॥ તેણે સમે ઈરિ સિંહાસન
કંપતી ॥ ૪ ॥

॥ ઢાળ ॥ એકવીશાની દેશી ॥

જિન જન્મ્યાજી જિણુ વેળા જનની ધરે ॥ તિણુ વેળાજી, ઇંદ્ર-
સિંહાસન થરહરે ॥ દાહિણોત્તરજી, જેતા જિન જનમે યદા ॥ દિશિ
નાયકજી, સોહમ ઇશાન બિહુ તદા ॥ ૧ ॥

॥ ત્રોટક છંદ ॥

તદા ચિતે ઇંદ્ર મનમાં, કોણુ અવસર એ બન્યો ॥ જિનજન્મ
અવધિનાણે, જાણી હર્ષ આનંદ ઉપન્યો ॥ ૧ ॥ સુધોપ આદે ઘંટનાદે
ત્રોપણા સુરમે કરે ॥ સવિ દેવી દેવા જન્મમહોત્સવે, આવળે સુર-
ગિરિવરે ॥ ૨ ॥

(અહીં ઘંટ વગાડવો.)

॥ ઢાળ ॥ પૂર્વની ॥

એમ સાંભળીજી સુરવર ટ્રોડિ આવી મળે ॥ જન્મ મહોત્સવજી
કરવા મેર ઉપર ચલે ॥ સોહમપતિજી બહુ પરિવારે આવીયા ॥ માય
જિનનેજી, વાંદી પ્રભુને વધાવીયા ॥ ૩ ॥

(પ્રભુને ચોઆથી વધાવવા)

॥ ત્રોટક ॥

વધાવી ખોલે હે રત્નકુક્ષી ધારિણી તુજ સુતતણો ॥ હું શુક્ર સોદમ
નામે કરશું, જન્મ મહોત્સવ અતિ ઘણો ॥ એમ કહી જિન પ્રતિબિંબ
સ્થાપી. પંચ રૂપે પ્રભુ ગ્રહી ॥ દેવ દેવી નાચે હર્ષ સાથે, સુરગિરિ
આવ્યા વહી ॥ ૪ ॥

॥ ઢાળ ॥ પૂર્વની ॥

મેર ઉપરજી પાંડુકવનમે ચિહું દિશે ॥ શિલા ઉપરજી, સિંહાસન
મન ઉલસે ॥ તિહાં ખેસીજી, શકે જિન ખોળે ધર્યાં, હરિ ત્રેસહજી,
ખીજી તિહાં આવી ભળ્યા ॥ ૫ ॥

॥ ત્રોટક ॥

ખભળ્યા એસહ સુરપતિ તિહાં, કરે કળશ અડ જાતિના ॥ અળધાદિ
જળ તીર્થ ઔષધિ, ધૂપ વળી બહુ ભાતિના ॥ અન્યુતપતિએ હુકમ કીનો,

સાંભળો દેવા સવે ॥ ખીરજલધિ ગંગાનીર લાવો અટિતિ જિન મહોત્સવે
॥ ૬ ॥

॥ ઢાળ ॥ વિવાહસાની દેશી ॥

સુર સાંભળીને સંચરીયા, માગ્ય વરદામે ચત્રીયા ॥ પદ્મદ્રવ
ગંગા આવે, નિર્મળ જળ કળશા ભરાવે ॥ ૧ ॥ તીરથ જળ ઔષધિ
લેતા, વળી ખીરસમુદ્ધે જતા ॥ જળકળશા બહુલ ભરાવે, પુલ ચંગેરીયાળા
લાવે ॥ ૨ ॥ સિંહાસન ચામર ધારી, ધુપધાણુ રહેખી સારી ॥ સિંધ્યાતે
ભાખ્યા જોહ, ઉપકરણ મિલાવે તેહ ॥ ૩ ॥ તે દેવા સુરગિરિ આવે,
પ્રભુ દેખી આનંદ પાવે ॥ કળશાદિક સહુ તિહાં ઢાવે, ભક્તે પ્રભુના
મુળ ગાવે ॥ ૪ ॥

॥ ઢાળ ॥ રાગ ધનાશ્રી ॥

આતમભક્તિ અળ્યા કેદ દેવા, પ્રતા મિતનું જાઈ ॥ નારી પ્રેર્યા
વળી નિજ કુલવટ, ધર્મી ધર્મ સખાઈના જોઈસ વ્યંતર, ભુવનપતિના
વૈમાનિક સુર આવે ॥ અચ્યુપતિ હુકમે ધરી કળશા, અરિહાને નવરાવે
આં ॥ ૧ ॥ અડ જાતિ કળશા પ્રત્યેકે, આઠ આઠ સહસ પ્રમાણે ॥
ચઉસક સહસ હુઆ અભિષેકે, અઢીસે ગુણુ કરી જાણે ॥ સાઠ લાખ
ઉપર એક કોડિ, કળશાનો અધિકાર ॥ બાસક ઈંદ્રતણુ તિહાં બાસક,
લોકપાલના ચાર ॥ આં ॥ ૨ ॥ ચંદ્રની પંકિત છાસક છાસક રવિસેણી
નરલોકો ॥ ગુરુસ્થાનક સુર કેરો એકજ, સામાનિકનો એકો ॥ સોહમપતિ
ઈશાનપતિની ઇંદ્રાણીના સોલ ॥ અસુરની દશ ઇંદ્રાણી નાગની, બાર કરે
કલ્લોલ ॥ આં ॥ ૩ ॥ જ્યોતિષ વ્યંતર ઇંદ્રની ચક્રચઉ, પર્ષદા ત્રણુનો
એકો ॥ કટકપતિ અંગરક્ષક કેરો, એક એક સુવિવેકો ॥
પરચુરણ સુરનો એક છેલ્લો, એ અઢીસે અભિષેકો ॥ ઇશાન ઇંદ્ર
કહે મુજ આપો, પ્રભુને ક્ષણુ અતિરેકો ॥ આં ॥ ૪ ॥ તવ તસ ખોજે

હવી અરિહાને, સોહમપતિ મનરંગે ॥ વૃષભરૂપ કરી શૃંગ જળે ભરી ન્હવણુ
 કરે પ્રભુ અંગે ॥ પુષ્પાદિક પૂછને છાંટે, કરી કેસર રંગ રોલે ॥ મંગળ
 દીવો આરતી કરતાં, સુરવર જય જય ખોલે ॥ આં ॥ ભેરી ભુંગલ
 તાલ બળવત, વળિયા જિન કર ધારી ॥ જનની ઘર માતાને સોંપી,
 એણિપેરે વચન ઉચ્ચારી ॥ પુત્ર તુમારો સ્વામી હમારો, અમ સેવક
 આધાર ॥ પંચધાત્રી રંભાદિક ધાપી, પ્રભુ ખેલાવણુદાર ॥ આં ॥
 ૬ ॥ બત્રીશ ક્રોડિ કનક મણિ માણિક, વસ્ત્રની વૃષ્ટિ કરાવે ॥ પૂરણુ
 હર્ષ કરેવા કારણુ, દ્વીપ નંદીસર જાવે ॥ કરીચ અકાષ ઉત્સવ દેવા,
 નિજ નિજ કલ્પ સધાવે ॥ દીક્ષા કેવલને અભિલાષે, નિત નિત જિન
 ગુણ ગાવે ॥ આં ॥ ૭ ॥ તપગચ્છ ધ્રુસર સિંહસૂરીસર, કેરા શિષ્ય
 પડેરા ॥ સત્યવિજય પંન્યાસતણે, પદ કપૂરવિજય ગંભીરા ॥ ખિમા-
 વિજય તસ સુજસવિજયના, શ્રી શુભવિજય સવાયા ॥ પંડિત વીર-
 વિજય શિષ્યે જિન, જન્મ મહોત્સવ ગાયા ॥ આં ॥ ૮ ॥ ઉત્કૃષ્ટા એકસોને
 સિ-તેર, સંપ્રતિ વિચરે વીશ ॥ અતીત અનાગત કાળે અનંતા, તીર્થંકર
 જગદીશ ॥ સાધારણુ એ કળશ જે ગાવે, શ્રી શુભવીર સવાઈ ॥
 મંગળ લીલા સુખભર પાવે, ઘર ઘર હર્ષ વધાર્ઈ ॥ આં ॥ ૯

—: વિરાગના ઉપવનમાં :—

[પ્રેષક : પૂ મુનિરાજ શ્રી મિત્રાનંદવિજયજી]

(પૂ પ્રવચનકાર શ્રી ભાતવિજયજી મહારાજના આખ્યાનમાંથી
સંગૃહિત કરેલા વાક્યો)

આયુષ્યની બેલેન્સ ખાકી છે ત્યાં સુધી હે વિવેકી આત્મન! ધર્મરતન
પ્રાપ્ત અને સિધ્ધ કરવાના યત્નને કરી લે-વૃધ્ધાવસ્થા નથી આવી.
બત્રીસી સાબુત છે, કાયાને રોગોએ મસળી નથી. અને જ્યાં સુધી
દંદ્રિયો ફેંદાઈ નથી ગઈ, એનું તેજ હણાઈ નથી ગયું, ત્યાં સુધી
ચેતી જ; નહિતર પછી ચૌદરાજ લોકમાં અનંતકાળની મુસાફરીમાં
ક્યાંય અટવાઈ જઈશ

રસના ગુલામને આયંબિલની વાત કરીએ તો એ તરફડી ઉઠે છે જેમ
ધાન્યનું ધનેરું ચોખામાં પડ્યું હોય ત્યાં જ એને મળે છે અને
બહાર મુકે તો એ તરફડી મરે છે, તેમ અહીં માત્ર એક વિગતના
ત્યાગમાં પણ ગડમથલ ચાલે છે ઘી છોડું કે દુધ? કાચો ગોળ કે
પાકો? આયંબિલનો તપ જાતજાતનાં રસ મોહને ભુકકે ઉડાડે છે,
ખીજતે પણ સાડું આલંબન આપે છે. અનાદિની આહાર સંજ્ઞાને
તે તોડે છે.

સંસારની રખડપટ્ટીનો અંત લાવવો હોય તો સ્વપ્નમાં પણ પરમાત્માએ
ફરમાવેલ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રનીજ માગણી થવી જોઈએ

સમકિતદષ્ટિનો સંસાર એટલે જેનું ખાવાનું એનું જ ખોદવાનું, એને
એના પ્રત્યેજ રીસ કરવાની દા.ત. પુણ્યોદયે સમકિતી સંસારના
ઉંચા સુખ ભોગવતો હોય પણ એ સુખની અને સંસારની પ્રશંસા
કરવાને બદલે ઝાટકણી કાઢતો હોય છે અને એનાજ પ્રત્યે ઉદ્વિગ્ન
રહેતો હોય છે

સમ્યગ્દષ્ટિ વાત કરે એમાં પુણ્ય પાપનાં ઉદયની ઓળખની વાત હોય.
અશુભોદય સમતા પૂર્વક ભોગવતાં આવડે તો શુભોદયમાં ફેરવી શકાય
કેઈ ગાળ દે ત્યારે આપણે અશુભોદય સમજી શાંતિ રખાય તો
ભાગ્યવત્તા

પુણ્યોદય વેલા બુધ્ધ્યાઈ અનીતિ-દંભ-અનાચાર ચાલે છતાં લોકો એને
ગહયો સમજી માને.

કેવળ વર્તમાન કાળની ચિન્તા કરે અને ભવિષ્ય તરફ દુર્લક્ષ રાખે તે નાસ્તિક.

સદાચારને માટે સાધવાનું કાર્ય તે હા. પરંતુ દુરાચાર તો નજ આદર—
અનાજ ન મળે તો ભૂખી રહેજો પરંતુ અનીતિનું ઝેર ખાવા અખતરા
ન કરતા.

નમસ્કાર મંત્રનો જાપ કરવાથી શું થાય એ પ્રશ્નનો ઉત્તર નમસ્કાર મહા
મંત્રનો જાપ કરવાથી શું ન થાય એ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં સમાયેલો છે.
પૌષ્ટિક તીર્થધામોમાં પરમાત્માની યાત્રા એ ભાવ યાત્રા ક્યારે બને, જે
અનાદિની તૃષ્ણા, કપાયના તાપ અને કર્મના મેલને કાપવાનું મન
થાયુતો.

દુષ્ટો એને સહિષ્ણુમાં કેટલો ફેર, સહિષ્ણુ ખીચી ખાય તો પણ કંઈ
કેલેજો, પેલાને પકવાન મળે તો પણ શાંતિ નહિ અને અજ પાનો
પાર નહિ.

ઈન્દ્રિયોના ગુણોએ અને ભોગોના લિખારીઓ જ્યાં એસે ત્યાં પાપની પ્રભા-
વના કરે જ્યારે ઈન્દ્રિયના વિજેતાઓ અને ત્યાગના પૂજારીઓ જ્યાં
એસે ત્યાં ધર્મની પ્રભાવના કરે.

વિષય કપાયની પ્રવૃત્તિ તો પણ પાંખી પણ પોતાના બચ્ચાને શીખવે છે
મનુષ્યપણું પામીને પણ જે પોતાના સંતાનોને એટલુંજ શીખવવાનું
હોય તો મનુષ્યની પણ કરતાં વિશેષતા કઈ ?

જીવન આજે મોઘું થયું છે, પણ કઈ રીતે ? જે જીવન પહેલાં સો પાપોથી
નભતું હતું તેવાં આજે ત્રણસો પાપ કર્યે પણ છુટકો નથી થતો.

ધર્મ ક્યારે પામ્યા એ પ્રશ્ન નથી પણ એ ધર્મ પામ્યા પછી એને હોયે
આવકારવા અને મન વચન કાયાથી પાળવાને માટે નિર્ધાર કેવો છે
અને એનો અમલ કરતાં કેવું આવડ્યું છે એનું મહત્વ છે

સમકિતી આત્મા કર્મને માટે માનસીક કલ્પના એવી ઘડીદેકે કર્મ એનું
કામ કરે, હું મારું કામ કરીશ એવા એ અશુભ કર્મના ઉદયમાં
પણ દુઃખી નહિ થાય પણ શુભભાવનામાં રક્ત રહેશે.

નગત દુઃખી દુઃખથી નથી પણ દુઃખની કલ્પનાથી દુઃખી છે. એવું જ સુખની
કલ્પનાથી સુખી થઈ શકે છે.

સારામાં સારું ચારિત્ર પાળવું હોય તો મનને સંગથી રહિત કરવું જોઈએ
એ માટે એમ સમજી લેવું જોઈએ કે જગતને માટે હું મરી પર-
વાર્યો છું અને મારે માટે જગત મરી ગયું છે.

વિષયોની દોસ્તી ન મુકાતી હોય તો પણ એની રટના જરૂર મુકી દેજો,
એ સંસ્કાર ભયંકર નુકશાન કરશે.

મનુષ્ય જીવન એ ખેડૂતનું જીવન છે દેવલવ એ શાહુકારનું જીવન છે.
શાહુકાર પાક ખાઈ જાય છે. ખેડૂત ખીજ વાવનાર ખીજ વાવવાના
કાળે જો ખેડૂત પુર્વના પાક રૂપી ખીજને ખાઈ જ નાખે તો શી
દશા થાય? ઘણા આજે કહે છે કે પુણ્યથી મળ્યું છે તો શા માટે ન
ભોગવવું? પણ ખીજ પુણ્યથી મળેલું છે એમ માની ખેડૂત જો
મળેલું ખીજ ભોગવી નાખે તો શી સ્થિતિ થાય એ વિચારજો,

પાપી આત્માએ નકકી કરી રાખ્યું છે કે પાપ વગર જીવી ન શકાય-ધર્મી
આત્માને એમ લાગે છે કે ધર્મ વગર ન જીવાય. બન્નેની દિશા
જુદી છે.

પાપી આત્માના શ્વાસેશ્વાસમાં પાપ રમે છે. ધર્મી આત્માના શ્વાસે-
શ્વાસમાં ધર્મ ગુંજે છે.

જૈનશાસનમાં ગુન્હેગારોને પણ તરવાનો માર્ગ છે પરંતુ ક્યારે? જેટલા
જોમ હોંશ અને પરાક્રમથી ગુન્હો કર્યો છે તેટલાજ જોમ હોશ અને
પરાક્રમથી ધર્મ પુરૂષાર્થ કરે તો-

કપાયની સહાયથી વિષયો જીવે છે અને વિષયો ખાતર જગતની અથડા-
મણમાં જીવ પડે છે. જીવન જીવવા માટે ઘર, પેઢી વ્યાપાર બધું
રાખ્યું હોય, પણ શક્ય એટલું કષાયોની સહાય વિનાનું જીવન જીવાય
તો સંસાર કપાતો જાય અને આત્મા નિર્મળ બનતો મોક્ષની નિકટ
પહોંચતો જાય.

નષ્ટ થએલી વસ્તુ ઉપરનો રાગ પણ છોડવો મુશ્કેલ છે તો આંખ સામે
આવતા ઢગલા બંધ વિષયોનો રાગ કેવી રીતે છુટશે?

જલદી વસાવી પૂ. મુનિરાજશ્રી ભાનુવિજય અતિમનનીય સા

૧. પળમાં પાપને પેલે પાર.
૨. પ્રકરણ દોહન.
૩. તત્વાર્થ-ઉપા.
૪. અમૃતક્રિયાના દિવ્યમાર્ગે.
૫. ઉચ્ચ પ્રકાશના પંથે (શ્રીપંચસુત્રઉપર કરાયેલું વિવેચન.)
૬. યોગદૃષ્ટિ સમુચ્ચય પીઠિકા.
૭. નમસ્કાર મહામંત્રનું ટુકું પણ મહાવર્ણન.

પ્રાપ્તિસ્થાન :

વિજયદાનસુરીશ્વરજી જૈન ગ્રંથભાસા

C/o હીરાલાલ રણછોડભાઈ, ગોપીપુરા, સુરત.

વાંચો

મનન કરો

વંચાવો

દિવ્ય-દર્શન

વાર્ષિક લવાજમ

સાપ્તાહિક પત્ર

મહિને—માત્ર

રૂ. ૬—૦—૦

આઠે આના

જેમાં સુપ્રસિદ્ધ પ્રવચનકાર, સમર્થવિદ્વાન, પૂ. મુનિરાજશ્રી ભાનુવિજયજી મહારાજશ્રીના મુ'બઈ તથા અન્ય સ્થળોએ થયેલા, આ વિપ્રમકાળમાં અદ્ભૂત આસ્વાસન આપતા તેમજ સુદમતત્વચુદ્ધિ સાથે આરાધનામાં નવચેતન્ય જગાવતા જાહેર તેમજ અન્ય અતિ મનનીય વ્યાખ્યાનોનું અવતરણ નિયમિતપણે અપાય છે. આજેજ આહક બને.

કાર્યાલય :-

૧૬૭=૬૯ કીકા સ્ટ્રીટ, મુ'બઈ.

ચતુરદાસ ચીમનલાલ કાળુશીની પોળ, અમદાવાદ.